

1979/80:17

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

Onsdagen den 24 oktober

Kl. 10.00

*Tids- och ärende-
planer*

§ 1 Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 2 Tids- och ärendeplaner

TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär plan för kammarens sammanträden den 5 november – den 20 december 1979 och en preliminär ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden den 7 – den 29 november 1979.

Av tidsplanen framgår bl. a. att kammarens sista arbetsplenium före jul hålls torsdagen den 20 december och att det sista sammanträdet för besvarande av frågor och interpellationer äger rum måndagen den 17 december.

En förteckning över de propositioner som kommer att överlämnas till riksdagen under tiden fram till juluppehållet beräknas föreligga vid månads-skiftet oktober-november. Så snart denna förteckning erhållits kommer en ärendeplan för december att upprättas.

§ 3 Föredrogs och hänvisades
Proposition
1979/80:22 till justitieutskottet

§ 4 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningar 1979/80:38 och 39

§ 5 Allmänpolitisk debatt

OLOF PALME (s):

Herr talman! Låt mig inleda med att uttrycka min avsky över de just fällda politiska domarna i Prag. Vi har från arbetarrörelsens sida gjort vad vi har kunnat – begärt att få skicka observatörer och protesterat. Och jag hoppas att det blir en stark internationell opinion mot dessa domar.

Jag tillhör inte dem som tycker att utrikesministerposten – med kristall-kronor eller ej – är oviktig. Mot den bakgrunden beklagar jag att inte utrikesministern, innan domarna föll, med större kraft har uttryckt Sveriges avsky inför dessa skändligheter.

Herr talman! Vi socialdemokrater sökte göra valrörelsen 1979 till ett lågmält samtal om de allvarliga problem som vi gemensamt står inför. Vi ville för väljarna berätta om vår politik utan att göra gällande att vi hade svaren på alla frågor, lösningarna på alla problem. Vi ville varna för allt starkare och aggressivare högerkrafter. Vi ville lägga grunden till en brett förankrad reformpolitik för att värna sysselsättningen och trygga välfärden i 1980-talets svenska samhälle. Vi siktade på breda lösningar i Sveriges riksdag.

Valrörelsen präglades för vår del av en känsla av allvar och ansvar. Men vi möttes också av en glädje och en entusiasm som överträffade alla förväntningar och som visade att människorna upplever det politiska arbetet som någonting väsentligt. Vi har kanske aldrig gjort en bättre valrörelse.

I valet rådde vänstervind. Socialdemokratin gick starkt ur valet, både röstmässigt och politiskt. Ändå blev resultatet en besvikelse för oss. Det fattades några tusen röster för att vårt parti åter skulle få överta den politiska ledningen i landet. Vi hade visserligen inga illusioner om de svårigheter som vi skulle möta i dessa tider, men vi kände en övertygelse om att kunna ge landet en fast ledning i en svår tid.

Mitt i besvikelsen upplever vi ändå en känsla av trygghet. Vi gav väljarna en riktig beskrivning av verkligheten. Den håller vi fast vid även efter valet. Vi lade fram ett genomarbetat program före valet. Det håller vi fast vid även efter valet. Det kommer vi i framtiden att genomlysna, utveckla och förbättra.

De borgerliga partierna tappade stöd i väljarkåren, samtidigt som den politiska tyngdpunkten på ett påtagligt sätt försköts åt höger. Den borgerliga riksdagsmajoriteten minskade från elva till ett mandat. Moderaterna blev det klart största borgerliga partiet.

Efter åtskilliga veckors förhandlande blev det en trepartiregering som utfärdade en regeringsförklaring som aldrig underställts folket i val. Hade denna förklaring underställts människorna skulle den borgerliga majoriteten säkert gått helt förlorad.

Landets liberala parti, folkpartiet, blev åter bundsförvant med landets högerparti, moderaterna. Detta är veterligen unikt. Inte i något annat land reglerar liberalerna ihop med högern. Kanske det beror på att man på andra håll i världen insett att högern alltid varit ett större hot mot de s. k. socialliberala idéerna än den demokratiska arbetarrörelsen. Den insikten har inte spritt sig i den svenska liberalismens led. Ett år före valet gjorde folkpartiet något som möjligen kunde tolkas som en utbrytning från blockpolitiken, som i ett cykellopp. Men några veckor före valet infångades utbrytaren av den borgerliga klungan, och sedan gick folkpartiet på rulle med moderaterna i en fullt genomförd blockpolitik.

Centern är valets stora förlorare. Centern förlorade en fjärdedel av sina väljare. Ett nederlag av den omfattningen är nära nog unikt i svensk politik. Det är förmodligen otänkbart i något annat land eller i något annat parti att först förlora var fjärde väljare och sedan ställa krav på att få bilda regering och besätta statsministerposten. En enkel självprövning borde ge vid handen att en sådan regering måste få en mycket svag auktoritet. Det bckymrar inte

centern. På valnatten sade Thorbjörn Fälldin att man skulle bedriva självrannsakan. Den torde ha bedrivits i det fördolda. Den torde numera också vara avslutad. Svaret har givits i handling genom att centern har satt sig i en regering på moderaternas nåde och med ett starkt ökat högerinflytande. Det är ett ganska snöpligt slut efter alla stolta löften om 400 000 nya jobb, vårdnadsbidrag, regional utjämning och allt det andra.

Men kärnkraften återstår ju. Det är riktigt. I valrörelsen förklarade centerledaren att ett ja i folkomröstningen endast betydde ja till ett byggande av reaktorerna. Fortfarande kunde man emellertid förhindra laddning av reaktorer med hjälp av villkorlagen. Därför borde medborgarna rösta på centern. När vi socialdemokrater frågade vad en folkomröstning i så fall hade för mening, utsattes vi för våldsamma känslomässiga angrepp där vi beskylldes för att nonchalera säkerheten. Denna upplägning tjänade centerns politiska syfte att vinna röster i valet eller förlora så litet som möjligt.

Men denna ståndpunkt övergav centern omedelbart i regeringsförhandlingarna. Ty då var det politiska syftet att komma överens med folkpartiet och moderaterna. Efter ett ja i folkomröstningen är centern beredd att i regeringsställning medverka till laddning av reaktorerna enligt den tolkning av villkorlagen som den tidigare folkpartiregeringen gjorde. Samtidigt har vi kunnat bevittna med vilken snabbhet centerledningen förflyttat sig från folkkampanjen till den trygga värmen på regeringstaburetterna tillsammans med moderaterna. Där är den i förekommande fall beredd att sitta och se reaktorerna komma och gå, dvs. ladda reaktor efter reaktor. Rätt många drar nog den rimliga slutsatsen att kärnkraften inte längre är någon förstarangsfråga för centerledningen.

Vi vet nu, herr talman, att de borgerliga partierna under valrörelsen dolde den ekonomiska verkligheten för medborgarna. Väljarna fick höra att den borgerliga politiken fört landet ur krisen. Vi var på rätt väg, sades det. Alla kurvor pekade åt rätt håll. I stort sett var problemen lösta. Moderaterna lovade sänkta skatter. En räntehöjning saknade aktualitet. Det var inte tal om att höja momsen. Våra påpekanden om underskotten i statsfinanserna och utlandsaffärerna sades vara vidskepelse eller bristande omsorg om sysselsättningen. Långt bort i bisatserna fanns det möjligen reservationer om att det kunde dyka upp svårigheter i framtiden.

Det dröjde inte mer än en dag efter valet förrän Industriförbundets ekonomer redovisade en helt annan bild. De ansåg att vi stod inför större problem än någonsin under efterkrigstiden. Det har kommit liknande bedömningar från andra håll, delvis naturligtvis föranledda av en önskan att hålla nere lönekraven inför avtalsrörelsen.

Det ekonomiska läget har många allvarliga inslag. Efter tre år av borgerlig politik har vårt utgångsläge inför framtiden på viktiga punkter allvarligt försämrats.

För det första: under de första borgerliga åren gick industriinvesteringarna ner över 30 %. Trots väldig påspädning med pengar förblir de fortsatt svaga. På sikt innebär detta en avindustrialisering av Sverige med svåra konsekven-

ser för välfärd, sysselsättning och levnadsstandard. Vår industriella bas är för smal.

För det andra: våra utrikesaffärer försämras nu i snabb takt. De uppgifter som så påpassligt släpptes ut i går, att underskottet 1978 inte var lika stort som man tidigare trott, förändrar inte det grundläggande förhållandet att våra utrikesaffärer försämrats kraftigt mellan 1978 och 1979 och enligt konjunkturinstitutets bedömningar kommer att kraftigt fortsätta att göra det under 1980. Det betyder att upplåningen i utlandet kommer att öka ännu mer. Detta kan inte fortsätta i längden. På sikt är det ett hot mot vårt nationella oberoende.

För det tredje: Sverige har industrivärldens sämsta statsfinanser. Budgetunderskottet var 3,6 miljarder kronor året innan de borgerliga fick regeringsinnehavet. Nu passerar det snart 50 miljarder kronor. Varje vecka som Fäldin sitter som statsminister innebär att svenska folket blir skuldsatt med ytterligare 1 000 milj. kr. Denna väldiga underbalansering är inte längre någon tillämpning av Keynes sysselsättningsskapande stabiliseringspolitik. Det är helt enkelt uttryck för en politisk oförmåga att hantera statsfinanserna. Om man år efter år staplar allt värre underskott på varandra, blir det till sist en svår kris. Det går naturligtvis att för en tid dölja den verklighet jag har skildrat genom att blomstra upp ekonomin med hjälp av i utlandet lånade pengar. Det har den borgerliga regeringen hållit på med i tre år nu och tänker uppenbarligen fortsätta det fjärde. Så småningom kommer det surt efter.

Det går naturligtvis också att för en tid skymma problemen genom att i alla lägen angripa socialdemokratin och arbetarrörelsen. Vi har under dessa år mötts av väldigt få sakargument och väldigt många smädelser både från de borgerliga partierna och i det väldiga maktkombinat som de borgerligas massmedia utgör. Det som verkligen binder de borgerliga partierna samman är ju motståndet mot eller oviljan inför socialdemokratin och arbetarrörelsen. Så lockas man att ständigt söka utforma politiken i strid med arbetarrörelsen.

Men detta hindrar inte att vi åter får höra alla de vackra orden om samförstånd och om en politik i hela folkets intresse. Det är i och för sig bra, och det välkomnar vi.

Så gjorde man förra gången också. Men regeringen Fäldin förde då en stenhård blockpolitik. När de borgerliga partierna äntligen kommit överens i en fråga var frågan inte längre förhandlingsbar. I sak innebar regeringen Fäldin ökade sociala klyftor och sjunkande reallöner för de stora löntagargrupperna medan de privata kapitalägarna kunde räkna in väldiga kapitalöverföringar. Vi fick en politik som inte grundades på samförstånd med arbetarrörelsen, fackligt eller politiskt, utan på samförstånd med arbetsgivareintressen och intressen hos de bättre ställda i vårt samhälle. Det vore bra om ni nu insett att detta egentligen var en felaktig politik.

Under inledningen till detta riksmöte har vi förvånats över de borgerliga partiernas benägenhet att i talmansvalet och i utskottsvalen frångå gamla sedvänjor och bryta ingångna uppgörelser för att söka försäkra sig om förmåner. Detta har följts upp av en nära nog hatfull kampanj i den borgerliga

pressen när vi sökt hävda vår mening. Det bådär inte särskilt gott för ett arbete i samförstånd.

Men trots det vill jag säga att vi socialdemokrater, i ett läge där landet står inför stora problem, självfallet är intresserade av breda lösningar till gagn för de stora folkgrupper som vi representerar. Det väsentliga är då icke orden, det väsentliga är det sakliga innehållet i de lösningar som diskuteras. Ett samförstånd för rättvisa och solidaritet kan vi alltid vara med om, men icke ett samförstånd om ökade klyftor.

Häromdagen höll folkpartiledaren ett anförande i Uppsala. Han gör sig där till förespråkare för begåvning och kritiskt förnuft i kampen mot det dunkla känslosvallet. Det kan nog vara på sin plats, om man skall ta upp fighten mot Bohmans bananer och Fälldins mållrör.

Det intressanta är emellertid vad han säger om reformpolitikens villkor efter bara tre år av borgerlig riksdagsmajoritet. Han säger att Sveriges ekonomiska problem kräver den yttersta återhållsamhet. Det finns inte utrymme för kostnadskrävande reformer. Också gamla utgifter måste utsättas för hård prövning, säger han. Vi måste vara beredda att ompröva även en del som är angeläget. Så tilläggs: "Detta är då inte uttryck för högerinflytande – även om socialdemokraterna säkert kommer att påstå det."

Därmed har moderaterna på förhand beviljats fri lejd för allt de kan komma att ta sig till. På förhand utmålas socialdemokratins eventuella kritik mot en kommande social nedrustning som illvillig kverulans.

Visst behövs återhållsamhet. Det sade vi i valrörelsen. Det kan vi säga nu. Och vi kan använda exakt samma ord, ty vi använder inte *en* verklighetsbeskrivning inför ett val och en helt annan för att hålla löntagarna på Bohmans matta. När vi hade starka statsfinanser gick det inte för de borgerliga att gå ut till människorna och säga att den sociala tryggheten skulle minska. Men nu har vi urusla statsfinanser. Vi misstänker att talet om återhållsamhet bara kommer att gälla de reformer som genomförts för att göra livet litet lättare för de sämre ställda grupperna i vårt samhälle. Därför måste jag fråga Ola Ullsten rent konkret: Vilka är de nedskärningar som inte är uttryck för något högerinflytande, fastän det kan se så ut?

Men talet om samförstånd kommer omedelbart att sättas på ett rejält prov. Vi står inför en svår avtalsrörelse. Vinsterna i näringslivet ökar – på en del håll snabbare än någonsin, nästan explosionsartat. Löntagarna har under flera år drabbats av betydande försämringar av reallönerna. De har dessutom kunnat lyssna till de borgerliga partiernas rosenfärgade skildringar av vårt ekonomiska läge. Det är lätt begripligt om de nu begär kompensation. Men nu är ju läget kärvt och utrymmet för standardförbättringar begränsat. Det är därför oerhört viktigt att det begränsade utrymmet fördelas på ett sätt som människorna kan uppleva som rättvist.

Det är här som skatteomläggningen för 1980 kommer in i bilden. Skatteomläggningen skall lägga grunden till en lugn avtalsrörelse. Löntagarna måste tillförsäkras en acceptabel reallöneutveckling utan att detta ytterligare driver på inflationen eller försämringar i den svenska industrins

kostnadsläge. Regeringsdeklarationens skatteförslag överensstämmer tydligt med mittenpartiernas skatteförslag från valrörelsen. Det innebär en höjning av inkomsterna efter skatt med drygt 11 % för den som tjänar 500 000 kr., med 8,6 % för den som tjänar 200 000 kr., med 2,3 % för den som tjänar 50 000 kr., eller i kronor räknat nära 12 000 till den som tjänar 500 000 kr., 5 857 till den som tjänar 200 000 kr. och 780 till den som tjänar 50 000 kr. Oavsett hur man räknar, i procent eller i kronor, innebär detta att klyftorna ökar i det svenska samhället.

Om detta skatteförslag genomförs, kommer man att tvinga representanterna för de lågavlönade att i stället avtalsvägen försöka kompensera dessa grupper. Detta kommer i sin tur att pressa upp lönekraven kraftigt och i stället lägga över kostnaderna för en rättvisare fördelning till låglöneföretagen. Hela nivån på avtalsrörelsen kommer att pressas upp.

Är det, ärade kammarledamöter, politiskt möjligt och socialt acceptabelt att mana till återhållsamhet och vinka med sociala nedskärningar samtidigt som man betalar ut väldiga skattesänkningar till de ekonomiskt välbeställda grupperna i vårt samhälle? Jag kan inte inse hur detta kan beskrivas som en politik för samförstånd, en politik i hela folkets intresse. Det är i stället en politik för ökade klyftor och ökade motsättningar i vårt land. Det har vi inte råd med inför den bekymmersamma framtid som väntar.

Jag läser i tidningarna att regeringen förklarat för löntagarorganisationerna att det finns utrymme för 1 % i reallöneökningar. Frågan blir då: Hur kommer denna procent att fördelas, om skattepolitiken blir den av regeringen annonserade? Är det då inte ofrånkomligt att höginkomsttagarna får en ganska hygglig inkomstökning, medan de stora grupperna av arbetare och tjänstemän med vanliga löner får en fortsatt standardminskning?

Mot denna bakgrund vill jag säga följande: Är det så, att regeringen eftersträvar en lägre inflationstakt, en lugn avtalsrörelse och ett samhällsklimat som präglas av samförstånd i stället för konfrontation, då bör den i dag förklara att den är beredd att omarbete sitt skatteförslag rejält. Vi har redan i en motion lagt fram vårt förslag till skatteomläggning. Det skiljer sig på avgörande punkter från regeringens – indexregleringen, marginalskattetaket, skatteskalen, finansieringen. Vi tycker vårt är mycket bättre, framför allt när det gäller fördelningen. Vi kan inte räkna med att i denna kammare få det genomfört i alla delar. Vi får vara beredda att ge och ta. Men då får regeringen förklara sig beredd icke till detaljusteringar utan till betydande och ganska genomgripande förändringar i sitt skatteförslag. Säger regeringen nej är det hederligare att ni öppet erkänner att ni eftersträvar ökade inkomstklyftor i samhället. Ni talar i regeringsdeklarationen mycket om samförstånd och breda lösningar. Vi är beredda att gå er till mötes. Ett för framtiden mycket viktigt prov på er ärliga vilja blir behandlingen av skattefrågan under de närmaste veckorna – och det skall inte vara detaljusteringar utan en rejäl omarbetning.

Slutligen några allmänna synpunkter: Det finns de som ser förklaringen till högerens frammarsch inom borgerligheten i vårt land och i andra länder i att människorna i ett tekniskt avancerat och organiserat samhälle vill öka det

egna armbågsutrymmet, som det heter. Högerens lockbete är då att de utlovade skattesänkningarna ökar den egna inkomsten, att vaktslåendet om även skyhöga ränteavdrag är en sorts yttersta garanti för den egna villan och den egna eventuella förmögenheten.

Det ligger säkert en hel del i denna förklaring. På 1950-talet reste Jarl Hjalmarson omkring i fluga och helikopter och lovade folk en soffa och ett piano för högerens skattesänkningar. Han hade framgångar i flera år. På ett likartat sätt sökte man förklaringar till centerns frammarsch i början av 1970-talet. Centerns lockelse var den lugna, rena och vackra Sörgården, där livsrytmen var behaglig, där miljön var ren och utan risker, där en ständigt lysande sol smälte bort alla samhällsmotsättningar och alla bekymmer.

I dag är det lätt för alla att se vad det egentligen var fråga om. Det fanns ingen analys av hur detta idealsamhälle skulle kunna fungera. Det fanns ingen praktisk politik som skulle kunna föra oss i riktning mot ett sådant samhälle. Man fångade upp en ofta berättigad kritik mot industrisamhällets avarter. Men när det utlovade idealsamhället skulle förverkligas, lämnades människorna i sticket. När centerpartiet fick regeringsmakten ökade klyftorna och motsättningarna, då ökade arbetslösheten, då minskade de miljöpolitiska ansträngningarna, då ökade den regionala obalansen.

Man kan brännmärka utfästelserna och resultaten av dessa som enkel taktik. Men samtidigt tror jag att centerpartisterna verkligen ville åstadkomma en bättre miljö, en bättre regional balans och allt det andra. Och de pekade på faktiska brister i samhället. Men de kunde inte rå på bristerna därför att de inte såg eller var beredda att acceptera de konsekvenser det skulle ha medfört i form av statlig styrning, av kraftfull fördelningspolitik, av kamp mot kapitalismen. I stället valde de att regeringssamverka med moderaterna. Och på den vägen är de fortfarande.

Därför representerade centerns "surfing på den gröna vågen" inte något alternativ till samhället som det var och är. Det blev en politisk dagdröm, en flykt från det moderna industrisamhällets många och svåra problem.

Jag tror också att högerens framgångar kan beskrivas som en flykt, fast av ett helt annat slag.

Visst är det viktigt att människorna skall ha så stort eget armbågsutrymme som möjligt. Det gäller den privata ekonomin och bostaden. Men det gäller också tillgången till en ren och oförstörd natur, till kulturella upplevelser. Det gäller möjligheten att utvecklas och, som det heter, att förverkliga sig själv, att leva i frihet och jämställdhet med andra.

I ett utvecklat och organiserat industrisamhälle som vårt är denna frihet för människorna hotad från olika håll. Många upplever att deras ekonomiska resurser är begränsade när hyror och priser går upp, när bilen skall betalas, när ungarna skall ha nya kläder eller nya skidor. Vi har inte lyckats göra jobben till den självklara rättighet de borde vara.

Vi har inte lyckats skapa den gemenskap människorna emellan som är nödvändig för friheten. Vi har stora och svåröverskådliga och, som det ibland förefaller, närmast opåverkbara företag, myndigheter och organisationer.

I ett sådant perspektiv är vårt samhälle inte särskilt behagligt. Och man kan

gå vidare. Man kan stå här på Sergels torg och se de unga och så brutalt misshandlade narkotikaoffrens förnedring. Lyfter man blicken ser man de glasade fönstren i detta hus eller den till synes ointagliga privata penningbunker som är vår största affärsbanks huvudkontor. Och går man ner till tunnelbanan ser man de allt tydligare spåren av det småhettens förfall som sakta gör sig märkbart när det gäller den kollektivtrafik som borde vara varje storstads stolthet.

Och det är kanske någonstans här som lockelsen till det privata kan bli stark. Glöm vem det är som sitter på den ekonomiska makten, ty den är orubblig. Blunda för utslagningens fasor, ty det är inte, ännu, dina barn som går under. Åk helst inte tunnelbana, ty det är bättre att sitta i bilen en halvtimme, om den möjligheten finns, än att stå i en buss eller ett tåg i tre kvart. Fly undan allt detta till det som du själv kan påverka. Spara sedan in till den egna familjen, till villan, till bilen ytterligare några hundralappar på de utslagnas och på tunnelbanans bekostnad och sänk skatten – då kan det egna armbågsutrymmet bli ännu litet större.

Detta är naturligtvis en förenkling, en karikatyr. Men den kan användas för att dra två ganska viktiga politiska slutsatser.

Den första är helt enkelt följande: Liksom gröna vågens flykt är det också en flykt att isolera sig i det privata och utestänga den omvärld du är så beroende av. Ty även om du har ett eget privat armbågsutrymme, så är du fortfarande en del av ett komplicerat samhälle, av ett genomorganiserat företag eller en genomorganiserad förvaltning. Dina barn går i skolan eller har kanske, i bästa fall, en plats på dagis. Du får din information genom de stora organisationer och företag som ger ut tidningar eller sänder ut radio- och TV-program. Och när det gäller alla dessa för vardagen så viktiga företagssektorer sitter du inom andras armbågsutrymme. Och det är ofta fråga om mäktiga och vassa armbågar. Om det enda företaget läggs ner i Horndal eller Hällekis hjälper det inte med armbågsutrymme genom sänkta skatter och stora ränteavdrag, ty människor riskerar att berövas sitt levebröd och sin hembygd.

Den andra handlar om socialdemokratins ansvar för detta samhälle. Det finns brister i dag som vi medverkat till. Det finns andra brister som vi inte har haft insikten eller makten att rätta till. Vi säger ofta att dagens samhälle är bättre än våra pionjärer kunde drömma om när de kämpade för arbetarnas rösträtt eller byggde arbetarnas egna folkparker och mötesplatser. Det stämmer på många sätt.

Men samtidigt är det på andra områden sämre än vad de sannolikt trodde det skulle kunna bli. Vi har inte utvecklat den engagerande gemenskap som är en av socialismens grundtankar. I stället har gemenskapens villkor på många sätt blivit sämre genom strukturomvandling, sterila bostadsmiljöer, automatiserad produktion. Vi har inte i tillräcklig grad lyckats bryta det ekonomiska fåtalsväldet och demokratisera och decentralisera den ekonomiska och den politiska makten. På det privata området, liksom inom stat och kommun, möter vi byråkratier som är effektiva i mångt och mycket men ofta fjärrmade från människornas direkta inflytande. Vi har inte i tillräcklig grad

skapat det utrymme för varje människa att "följa sina bästa stämningars längtan", som Branting en gång uttryckte det. I stället har kommersialismen och konkurrensen fått sätta en stark prägel på värderingar och levnads-sätt.

Centern kunde inte bryta upp industrisamhällets avigsidor. Den kunde peka på dem och utnyttja dem partipolitiskt.

Inte heller moderaterna kan, genom någon flykt till det privata eller till något slags kallhamrad egoism för de bättre ställda, lösa dessa problem.

Vi kan inte vandra tillbaka från industrisamhället, som centern tycks mena. Vi kan inte hoppa åt sidan in i en avskild privat sfär, som blir konsekvensen av högerpolitik.

Vi måste lära oss att bemästra industrisamhället, att skapa ett privat armbågsutrymme för alla, som inte ger något utrymme för de vassa armbågarna. Men vi måste också demokratisera och decentralisera de beslut vi alla berörs av och medverka till den aktivitet och det engagemang som är nödvändigt för att en sådan demokrati skall bli en levande demokrati och samhället skall bli ett levande samhälle med en varm gemenskap människor emellan.

Det är min bestämda övertygelse att en sådan samhällsutveckling aldrig kan åstadkommas med högern i landets politiska ledning. Det är socialdemokratins förpliktelse att utveckla en politik som gör det möjligt för människorna att i demokratiska och rättfärdiga former bemästra industrisamhället, röja bort avarterna och ta till vara de möjligheter till ett gott och utvecklande liv för alla människor som teknik och ekonomisk effektivitet ändå skapar.

Vi socialdemokrater har, jämfört med de borgerliga partierna, fördelen att ha samma verklighetsbeskrivning och samma politik som vi hade före valet. Vi kommer att fortsätta kampen mot ungdomsarbetslösheten, för en aktiv näringspolitik och miljöpolitik, för en utbyggnad av vården och omsorgen, för en social bostadspolitik och jämställdhet mellan kvinnor och män. Jag hoppas att åtskilliga gånger få återkomma till de avgörande frågorna i 1980-talets politik. Låt mig i kort sammanfattning ange vad som ur socialdemokratisk synpunkt ter sig som särskilt viktigt.

Kampen mot arbetslöshet, var den än uppstår, och för en meningsfull sysselsättning, förblir socialdemokratins viktigaste fråga. Vi upplever en förfärande hög ungdomsarbetslöshet och en allt svårare regional obalans, som hotar delar av vårt land med utarmning. I ett läge av förestående stora strukturförändringar och i ett skede när datoriseringen går allt snabbare fram i verkstäder och på kontor blir denna förpliktelse att värna sysselsättningen i 1980-talets Sverige allt viktigare.

Vi måste finna vägar för en demokratisk kapitalbildning som är acceptabel ur fördelningspolitisk synpunkt, annars kommer det svenska industrisamhället att tappa styrfarten både ekonomiskt och socialt.

Vi måste fullfölja en bred folklig reformpolitik som syftar till en rättfärdig fördelning. I ett läge då de ekonomiska tillgångarna är knappa är det särskilt viktigt att slå vakt om solidariteten. Vi kommer oavslutligt att bekämpa

strävanden att öka de sociala och ekonomiska klyftorna. Vi kommer att värna omsorgen om barnen, de gamla, de handikappade, om de grupper som behöver vårt särskilda stöd och vår solidaritet.

Vi kommer att föra en målmedveten politik som motverkar och driver tillbaka den sociala utslagning vi nu ser allt tydligare överallt i landet. Vi får inte acceptera att unga människor går under i narkotikamissbruk eller att hundratusentals människor lever i svårt alkoholmissbruk. Och vi kan inte köpa oss fria från dessa problem bara genom rop på lag och ordning och disciplin och hårda tag. Det krävs en bred politisk kraftansträngning som angriper missbrukets orsaker och som möter missbruket där det uppstår. Vi har tidigare lagt fram ett reformprogram som röstades ner av de borgerliga. Vi kommer att fullfölja en beslutsam kamp mot den förödmjukelse i vårt samhälle som den sociala utslagningen utgör.

En del säger att välfärdssamhället är genomfört, det återstår bara finputs. Det är fel. Det återstår mycket av ofärd mitt i välfärden. Och om vi inte sätter in all vår kraft i gemenskapens och solidaritetens tecken kommer denna ofärd att öka under 1980-talet.

Herr talman! Vi socialdemokrater kommer att fullgöra våra parlamentära förpliktelser i detta hus. Vi kommer att lägga fram våra förslag, delta i arbetet i utskotten, vara närvarande vid och delta i voteringarna. Samtidigt är det ute bland människorna, på arbetsplatserna och i bostadsområdena, som vi främst kommer att föra den politiska kampen, med den glädje och entusiasm trots en svår tid som förblir det bestående minnet av 1979 års valrörelse och som jag hoppas bär in i 1980-talet.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Fem veckor har gått sedan valet i september.

Riksdagen har börjat sitt arbete, och vi har återigen en borgerlig treparti-regering. Valet resulterade annars i en vänsterframgång – arbetarpartierna ökade med ca 80 000 röster, och de borgerliga förlorade nästan 90 000 röster.

Men trots detta samlade de borgerliga 8 000 röster mer än arbetarpartierna och har därmed ett mandats övervikt i riksdagen.

Detta enda mandats övervikt har den borgerliga majoriteten hittills utnyttjat maximalt, bl. a. vid fördelningen av utskottsplatser där man bestulit vårt parti på våra rättmätiga utskottsplatser. Däremot misslyckades man att driva igenom sin talmanskandidat – där fick man inte ens stöd av alla sina egna riksdagsledamöter.

De borgerliga partierna förlorade alltså nära 90 000 röster jämfört med valet 1976. Moderaternas frammarsch räckte inte för att kompensera centerns och folkpartiets stora röstförluster.

Moderaternas ökning innebär att de nu är det största borgerliga partiet. Detta har också fått som resultat att de har det största antalet statsråd i den nya regeringen och att de nu kommer att kunna hävda sina intressen med större tyngd än i den förra trepartiregeringen.

Moderaterna har åtta statsrådsplatser.

Gösta Bohman har återfått ekonomiministerposten, trots sin löntagarfientliga ekonomiska politik, som han flitigt vädrade under hela valrörelsen.

Moderaterna tvingade också fram en delning av bostadsdepartementet, och man inrättade en särskild post som biträdande bostadsminister med uppgift att övervaka folkpartiets bostadsminister. Det är särskilt anmärkningsvärt, inte minst mot bakgrunden av den fräcka och utmanande asociala bostadspolitik man förordade både före och under valrörelsen.

Sammantaget är denna nya trepartiregering en högerförstärkt regering, där moderaterna självfallet kommer att sätta sin prägel på regeringspolitiken – landets löntagare, barnfamiljer, ungdomar, pensionärer, handikappade och invandrare har anledning att se dystert på framtiden och förbereda sig på kamp mot den borgerliga svångremspolitiken.

Valrörelsen 1979 började redan tidigt på våren i och med att Arbetsgivareföreningen drog i gång sin kampanj "Sätt fart på Sverige". Från Ystad i söder till Haparanda i norr turnerade SAF med den talande mekaniska dockan "fabrikör Johansson". Parollen var höjda bolagsvinster – förutsättningen var en ny borgerlig regering.

Arbetsgivargeneralen Nicolin varnade för att Sverige skulle vara socialistiskt inom 15 år. Han lovade alla feiga politiker "en het plats i helvetet", om de inte gjorde som han sade.

Arbetsgivareföreningen drog med sin kampanj i gång de borgerligas valrörelse och angav tonen. När sedan de borgerliga drog i gång det egna valarbetet var det moderaterna som tog vid där Arbetsgivareföreningen slutat.

Moderaterna uppträdde under hela valrörelsen som ett svenskt Glistrupparti, och man gjorde ett bättre val än lärofadern själv gjorde i går. Man varnade bl. a. landets villa- och småhusägare för kraftigt höjda villaskatter, och man påstod att småhusägandet var hotat. Det var en hätsk och cynisk kampanj moderaterna inledde och där mittenpartierna var tysta som möss.

En annan av moderaternas stora frågor, som drevs med samma utmanande metoder, var kraven på sänkta skatter och social nedrustning.

I en rapport krävde moderaterna att den offentliga sektorn skulle begränsas – alla verksamheter skulle motiveras och prövas. Med detta ville moderaterna framför allt sätta stopp för kommunernas utbyggnad av social service, barnomsorg och liknande verksamheter. Gösta Bohman har i dag fullföljt detta uttalande.

Moderaterna påstod sig ha utarbetat en "sparplan", med vilken statskassan skulle tjäna 3 miljarder kronor. I den fanns förslag om att slopa skatteutjämningsbidraget till kommunerna, slopa 100 arbetsförmedlare, slopa den obligatoriska platsanmälningen till arbetsförmedlingarna, slopa det utbyggda studiestödet till 18–19-åringar, slopa utökningen av platser i gymnasieskolan, slopa ökade bidrag till studiecirkel, minska stödet till invandrarorganisationerna, minska stödet till byggande av idrottsanläggningar, slopa bidragen till de allmännyttiga bostadsföretagen för hyresförluster, slopa satsningen på barnkultur. Det är bara några av de många liknande förslag som ingick i

moderaternas "sparplan".

Moderaterna har inte försuttit några chanser att hävda sin högerpolitik. Det kanske mest utmanande och stötande exemplet på detta är deras inställning till de handikappade och dessas krav på förbättrade livsvillkor.

Under flera år har moderaterna i riksdagen väckt motioner som är till nackdel för handikappade. Det har bl. a. gällt högre patientavgifter i sjukvården, krav på begränsning av den offentliga sektorn, sänkta bidrag till handikappades studiecirklar.

I viktiga statliga utredningar har moderata representanter reserverat sig mot förslag som är viktiga för handikappade. Bl. a. gick den moderate ledamoten i handikapputredningen emot förbättringar i byggnadsstadgan vad gällde införande av hiss i flerfamiljshus. Detta parti sitter nu i regeringsställning med hjälp av centern och folkpartiet.

Det säger ytterligare en del om dessa två partier. Det finns fler exempel på moderaternas utstuderade cyniska missnöjespolitik. Men det är samtidigt avslöjande för mittenpartierna att de inte med ett enda ord under eller efter valrörelsen kritiserat moderaterna för detta.

Det kan möjligen sägas vara ett straff i efterhand för mittenpartierna att de förlorade nästan 350 000 röster och därav 260 000 till moderaterna.

I vart fall är moderaterna nu det största borgerliga partiet, och moderaterna kommer att pressa regeringen allt längre högerut i politiken.

Tystnaden och "överseendet" med moderaternas reaktionära politik hjälpte dem att bli starkare, och nu kommer mittenpartierna att få känna av detta i regeringspolitikens praktiska utformning.

Under valrörelsen avkrävdes de tre borgerliga partierna besked om den eventuella regeringspolitik man avsåg att bedriva. Centern och folkpartiet försökte slingra sig undan dessa besvärande frågor. De talade om att regeringspolitiken skulle utgå ur mittenpartiernas program, utan att närmare förklara vad det var för något.

Att Gösta Bohman kallade det för "struntprat" retade säkert en del, men det kan knappast ha kommit som någon överraskning, allra minst för de två andra borgerliga partierna. Efter valet tog det tre veckor för de här tre partierna att komma överens om innehållet i regeringsförklaringen och om fördelningen av statsrådsposterna.

Regeringsförklaringen blev ett 17 sidor långt aktstycke, som består av väldigt många ord men har väldigt litet konkret innehåll.

Regeringspolitiken skulle bestå av mittenpartiernas politik, sade centern och folkpartiet. Men av det blev det inte särskilt mycket. De allmänna ordalagen i förklaringen innebär ju att det i praktiken blir regeringsarbetet som blir avgörande för politikens innehåll – och där sitter nu moderaterna starkare än förra gången, och det innebär i praktiken också att de kommer att driva politiken ännu mer åt höger.

Det viktiga avsnittet om den ekonomiska politiken är särskilt intressant därför att det i hög grad gäller moderaternas arbetsområde i regeringen. Därför borde det ha legat i mittenpartiernas intresse att skriva in konkreta riktlinjer för det arbetet, för att på så sätt markera mittenpolitiken.

Men vad står det i det avsnittet? Jo, det börjar med att hylla och berömma Gösta Bohmans ekonomiska politik som den var under den förra trepartiregeringen. Dessutom aviserar man fortsatt svångremspolitik. Det heter: "Utrymmet för ökad privat konsumtion har begränsats genom de höjda oljepriserna samt genom den fortsatta snabba ökningen av den offentliga konsumtionen. Stora krav kommer därför att ställas på den ekonomiska politiken ---." Detta innebär i klartext att Gösta Bohman fått fritt fram att driva samma löntagarfientliga politik som han drev förra gången som ekonomiminister och som han så högljutt förespråkade under hela valrörelsen.

I en skrift presenterar sig folkpartiet så här: "Folkpartiet skiljer sig ideologiskt från alla andra partier. Folkpartiet skiljer sig från de konservativa moderaterna. Folkpartiet skiljer sig från centerpartiet genom att klart bekänna sig till en ideologi – den sociala liberalismen."

För några dagar sedan fyllde Ola Ullsten på den här beskrivningen av sitt folkparti. – Folkpartiet är ett vänsterparti i den här regeringen, sade han bl. a. Han gav dock inga exempel för att åskådliggöra detta, och det var ju synd, därför att en naturlig följdfråga är: Hur kommer detta till uttryck i regeringsförklaringen? En annan intressant fråga är vad centern tycker om folkpartiets påstående att centern inte bekänner sig till någon ideologi.

Den förra trepartiregeringen sprack på frågan om kärnkraften. Därför sågs det med stor spänning fram mot hur de tre partierna skulle klara av denna fråga och hur man skulle formulera den i regeringsförklaringen den här gången. Olika borgerliga ledarskribenter har betecknat "lösningen" såsom genial. Vad bestod den då utav? Jo, centern har tvingats att ge upp sina tidigare villkor för att ladda reaktorerna vid ett eventuellt ja i folkomröstningen. Centern har därmed frångått sin tidigare uppfattning i dessa frågor och fallit undan för kärnkraftspartierna. Det är anmärkningsvärt.

Herr talman! I ett avseende är naturligtvis valresultatet en besvikelse för oss kommunister, även om vi gjorde ett bra val. Vi hade hoppats att arbetarpartierna skulle besegra de borgerliga och att en arbetarmajoritet i riksdagen skulle påbörja en radikal arbetarpolitik. Vi gjorde det därför att lösningen på Sveriges svårigheter ligger just i en sådan politik – en politik riktad mot storfinsansens och storbolagens intressen. Också för fackföreningsrörelsen var naturligtvis valresultatet en besvikelse, därför att det kommer att försvåra för den att hävda sina medlemmars intressen.

Löntagarna har förlorat två månadslöner under de tre gångna åren, därför att de borgerliga partierna har fört en storfinsansvänlig politik. Man har fört över miljarder kronor till storbolagen. Under de tre gångna åren har också hyrorna ökat oavbrutet, inte minst genom regeringarnas undfallenhet mot spekulationsintressena och de internationella oljebolagen, som tillsammans fått driva upp hyrorna. Löntagarna och hyresgästerna hoppades därför, helt naturligt, att valutgången skulle bidra till att återställa reallönerna och att man skulle få en regering som skulle medverka till att sätta stopp för de ständiga hyreshöjningarna. Det blev inte så, och därför har de här grupperna ingenting att hoppas på av denna regering. Tvärtom!

Nu stundar en svår avtalsrörelse för arbetare och tjänstemän. De vet hur det var förra gången. Efter förra avtalsrörelsen "korrigerade" regeringen avtalsförhandlingarnas resultat, slopade arbetsgivaravgifterna och höjde momsen. De fackliga organisationerna har därför all anledning att vara kritiska och misstänksamma mot regeringen. Ty vilka garantier har de för att detsamma inte skall upprepas den här hösten?

Regeringsförklaringen aviserar en skatteomläggning som gynnar de hög-avlönade och som skall betalas av låg- och mellaninkomstgrupperna. LO har för sin del avvisat det förslaget liksom de "samtal" regeringen vill föra med arbetsmarknadens parter. LO har sagt att det inte finns något att tala om, att allt redan ligger färdigt och att LO bara skall göras "medansvarig" för regeringens ekonomiska politik. Jag delar helt LO:s uppfattning på den punkten. Däremot har LO desto mer att slåss med regeringen om, bl. a. utrymmet för löncökningar.

I regeringsförklaringen återkommer flera gånger talet om att den privata och den offentliga konsumtionen måste begränsas. Jag vill därför direkt fråga företrädarna för regeringen: Hur mycket tillåter ni att den privata resp. offentliga konsumtionen ökar innan ni ingriper, och hur tänker ni då ingripa?

Om de fackliga organisationerna inte kan påräkna regeringens stöd för att återställa reallönerna måste de ändå kunna få ett klart besked av regeringen på den här punkten. Jag tror att det vore lägligt att företrädarna för regeringen i dag ger löntagarna besked om detta, så de vet hur regeringen tänker agera efter att ett eventuellt avtal har undertecknats. Jag adresserar inte frågan till någon speciell person i regeringen – ni får själva klara ut vem som skall besvara den – men jag menar att det bör vara klara besked och inte en uppläsning av de oklara och okonkreta orden i regeringsförklaringen!

Vi har i dag återigen bostadsbrist. Över hela landet växer nu köerna för en bostad. Det är barnfamiljer som behöver större och bättre lägenheter. Det är ungdomar som vill flytta hemifrån och börja ett eget liv. Det är pensionärer som vill byta bostad. Det är andra människor som på grund av ändrade förhållanden vill ha en annan bostad.

Bostadsbyggandet har varit rekordlångt under de tre gångna åren med borgerliga regeringar. "Bostadsbyggandet behöver ökas", står det i regeringsförklaringen. Men det vet vi ju redan. Det vet alla. Frågan är hur många bostäder som skall byggas och hur man tänker sätta fart på byggandet.

Men jag tar fasta på konstaterandet att "bostadsbyggandet behöver ökas". Jag vill då fråga regeringen: Hur många nya bostäder behöver byggas enligt er mening? Och hur skall regeringen få fart på byggandet? Och vilka åtgärder tänker ni vidta för att pressa hyrorna så att vanligt folk har råd att betala dem?

Folkpartiregeringen gav oljebolagen tillstånd att höja priserna, vilket omedelbart ökade boendekostnaderna för landets hyresgäster och småhusägare. Regeringens skatteförslag skall nu finansieras med bl. a. höjda skatter på el och olja, vilket ytterligare kommer att öka boendekostnaderna. Nu börjar dessutom oljebolagen att kräva att få höja priserna igen. Det är på sin plats

att landets hyresgäster och småhusägare får besked om vad man menar på den här punkten i regeringsförklaringen. Men det får vi alltså inte.

Jag vill därför fråga regeringen: Kommer ni att tillåta oljebolagen att ytterligare höja oljepriserna? Finns det någon övre gräns för prisökningen där ni säger stopp? Tänker ni kompensera löntagarna och de boende för dessa oljeprisstegringar? Och i så fall med hur mycket och på vad sätt?

Det är rätt anmärkningsvärt att regeringen inte kan ge klart besked om dessa frågor i regeringsförklaringen, när den ändå är på 17 sidor. Frågan är om regeringen över huvud taget har några åsikter om dessa frågor eller om man vill dölja dem som man i verkligheten har.

För några år sedan beslutade riksdagen om en utbyggnadsplan för barnomsorgen. 100 000 daghemsplatser skulle byggas på fem år. Vpk kritiserade redan då planen för att vara otillräcklig. Nu visar det sig att det inte ens har blivit 100 000 nya daghemsplatser utan bara 85 000 platser. Man har därmed försenat programmet med ett helt år. I regeringsförklaringen skriver man ändå bara att "programmet för utbyggnad av barnomsorgen fullföljs". Vad menar regeringen egentligen med det? När tänker man ha fullföljt programmet och byggt färdigt de 100 000 platserna? Och hur tänker man driva på för att programmet skall förverkligas? Och vad betyder "valfrihet mellan olika former av barnomsorg främjas"?

Betyder det att man inte tänker bygga ut 100 000 daghemsplatser i barnstugor utan i stället satsa på familjedaghem? Och vad för slags valfrihet är det egentligen man talar om? Är man i regeringskretsar inte medveten om att det ännu fattas många daghemsplatser innan de som väljer daghemsplats i barnstuga kan förverkliga sitt val? Här är det nödvändigt att regeringen ger ett klart besked till alla dem som förgäves köar för en daghemsplats. Hur många daghemsplatser skall t. ex. byggas under 1980?

I valrörelsens slutskede riktade pensionärerna via PRO några frågor till de olika partiledarna i hopp om att få dem besvarade i partiledardebatten. Jag försökte å min sida att ge pensionärerna klart besked om vårt partis inställning. Därför svarade jag dem att vpk stödde pensionärernas krav om en fortsatt utbyggnad av äldreomsorgen, med förbättrad hemsjukvård, utbyggnad av välutrustade och välbelägna vårdcentraler, utökning av antalet vårdplatser, standardhöjning av långtidssjukvården och en förbättrad kollektivtrafik. Från de borgerliga partierna fick de inget svar. De borgerliga är nu skyldiga PRO och landets pensionärer svar på deras frågor. Kanske kan de få svar i dag?

"Ett huvudmål för regeringen är att trygga rätten till arbete", står det i regeringsförklaringen. I dag går 89 000 personer öppet arbetslösa, därav nästan 40 000 ungdomar. Dessutom finns åtskilligt fler i praktiken arbetslösa. De kräver alla att få jobb. Regeringen uttrycker sig i allmänna ordalag om att "trygga rätten till arbete". Kanske gör man det för att slippa att sedan stå till svars för vad man då tidigare har lovat. Men alla dessa många arbetslösa har faktiskt rätt att få bättre besked än så av en regering.

Under de senaste åren har svensk industri brottats med många svåra problem. Kapitalägarna och storfinsanserna har inte lyckats att klara av dessa

svårigheter och klara jobben, trots generösa bidrag. Tvärtom har det varje år försvunnit 10 000-tals jobb inom industrin. Samtidigt har miljarder kronor förts ut från Sverige och investerats utomlands.

Jag vill därför fråga regeringen. Jag ser att industriministern är i kammaren: Hur många jobb kommer ni tillåta försvinna från Sverige? Och hur många nya skall ni ordna? Hur många skall tvingas bli arbetslösa under den här treårsperioden? Och hur många miljarder kronor tillåter ni företagen att föra ut ur Sverige innan ni ingriper och stoppar detta?

I den förra trepartiregeringens regeringsförklaring och likaså i folkpartiregeringens regeringsförklaring garanterades alla ungdomar arbete, utbildning eller praktik. Alla vet nu, särskilt de arbetslösa ungdomarna, i efterhand vad det löftet var värt. I regeringsförklaringen denna gång står det att "ytterligare insatser görs för att tillförsäkra alla ungdomar utbildning, praktik eller arbete". Det finns all anledning, menar jag, att fråga sig vad detta löfte nu är värt. Och alla andra löften också för den delen i hela regeringsförklaringen.

Herr talman! Låt mig också nu få säga några ord om kärnkraften. Regeringsförklaringen har med de båda tänkbara situationerna efter en folkomröstning om kärnkraften, dvs. JA eller NEJ. Blir det ett NEJ skall regeringen föreslå riksdagen en speciell lagstiftning för att förhindra laddning av nya aggregat samt reglera de frågor som hänger samman med den avveckling av i drift varande aggregat.

Men den kanske allra viktigaste frågan saknas: Hur skall avvecklingen genomföras? Den frågan tar man inte ens upp i förklaringen. Varför? Det är ju en avgörande samt mycket central och viktig fråga.

Vi menar att samhället måste ha makt att planera och styra för att avvecklingen skall kunna genomföras under socialt rättfärdiga och acceptabla former. Genomförs avvecklingen på storfinansens och storbolagens villkor, kommer detta att få helt oacceptabla följder. Men inte heller på denna punkt lämnar regeringsförklaringen något svar till den som söker ett. Därför blir min fråga: Vilka maktbefogenheter avser man att använda för att säkra samhället att avvecklingen genomförs under rättfärdiga och socialt acceptabla former? Har dessa frågor över huvud taget diskuterats inom regeringen, och har man i så fall varit överens om formerna för avvecklingen? Har man varit överens också med moderaterna?

Herr talman! Det har blivit många frågor, men vad skall man göra när man föreläggs en sådan "tunn" regeringsförklaring, som inte ger särskilt många bestämda besked på viktiga områden? Frågorna gäller problem här i landet och vår inrikespolitiska situation. Men det finns utrikesfrågor, som nära hänger samman med vår egen situation, vår egen trygghet och framtid. I första hand tänker jag på den allt allvarligare kapprustningen. Helsingforskonferensen 1975 var en stor seger för avspänningssträvandena. Men konferensens resultat har tyvärr inte följts upp av några konkreta åtgärder för nedrustning. Därför riskerar åter det kalla kriget att skjuta fart. Risken för en förödande världsbrand före sekelskiftet växer, om ingenting görs.

Ansvar för trögheten måste i första hand läggas på NATO-ländernas

ovillighet att minska de militära spänningarna. Inte ens de blygsamma framsteg som uppnåtts genom SALT 2-avtalet är den amerikanska senaten beredd att låta passera utan ideliga sabotageaktioner. Särskilt oroande är det nya gigantiska raket- och kärnvapenprogram för Europa som nu förbereds från USA och som kommer att behandlas på NATO-mötet i december. Om detta program förverkligas, är det liktydigt med en ny forcerad upprustning i ett Europa, som redan är överhopad med vapen.

Nyligen presenterades från Sovjetunionens sida en rad åtgärder för att minska spänningen i Europa. Såväl från Socialistinternationalens sida som från statsmän i Västeuropa uttalade man sig mycket positivt om dessa åtgärder. Men det är uppenbart att hökarna i USA vill forcera kapprustningen och få upp den på en ännu högre nivå. Tänker den svenska regeringen hjälpa till att motverka den mycket allvarliga upptrappning av rustningarna som hotar? Tänker regeringen protestera hos NATO:s och USA:s ledning mot det nya raket- och kärnvapenprogrammet?

Herr talman! Ytterligare en utrikesfråga. Regeringen beslöt vid sitt sammanträde förra veckan anslå 20 milj. kr. till flyktinghjälp, därav 4 miljoner till Röda korset för insatser i Kampuchea. Tidigare har också några av de i dag i regeringen ingående personerna förklarat att svenskt bistånd inte skall användas i politiskt syfte mot mottagarländerna. Allt detta är bra. Men samtidigt är det nödvändigt att klara ut orsakerna och skulden till dagens problem i Sydostasien. Gör man inte det, underlättar man för moderaterna att i sin stärkta regeringsposition få till stånd en ny inriktning av den svenska biståndspolitiken, där ett avbrytande av stödet till Vietnam är en av huvudpunkterna.

De många åren av kolonialt förtryck, av krig, av förgiftning och förstörelse av människor och natur, av svåra hungerkatastrofer och av USA:s vägran att betala krigsskadestånd är huvudorsaken till den svåra situationen i hela Sydostasien. Därför är det angeläget att Sverige bidrar med massiva hjälpinsatser till folken i Vietnam, Laos och Kampuchea, som i årtionden förhärjats av anfallskrig.

Herr talman! Jag ser att min tid är slut. Jag får tillfälle att återkomma, men jag vill nu avslutningsvis säga att i motsats till de borgerliga partierna, som alltid ser enögt på de här frågorna liksom andra frågor, tar vänsterpartiet kommunisterna avstånd från förtryck och terror var sådant än förekommer. Vi fördömer de brutala övergrepp som dagligen förekommer mot kommunister, socialdemokrater och liberaler i många latinamerikanska länder, som styrs av militära och fascistiska juntor. Vi fördömer på samma sätt de brutala övergrepp mot människors kamp för demokrati som uttrycks t. ex. i de domar som i går avkunnades i Prag.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! För centern innebar årets val ett klart och otvetydigt bakslag. Det utgör självklart en uppfordran till självprövning och självkritik av olika politiska ställningstaganden, sättet att föra ut politiken och arbetsformerna i övrigt.

En genomlysning av vad det var som felades har också tagits upp såväl av partistyrelsen och andra organ på riksplånet som av centern i länen och kommunerna samt på basplanet. Det är helt fel när man på sina håll påstår, att den interna analysen och eftervalsdebatten inom centern skulle ha uteblivit eller hållits tillbaka. Men det är ganska naturligt att den tar sig andra former i ett parti som i första hand bygger på en stark folkrörelseorganisation än i partier där pressen spelar större roll.

Inte minst tror jag att vi i centern har lärt en del av de misstag som socialdemokraterna begick efter sitt nederlagsval 1976. Att socialdemokraterna misslyckades med att komma tillbaka i regeringsställning nu 1979 berodde säkert till stor del på den räddhåga för att erkänna egna misstag som i så hög grad kännetecknade socialdemokratin efter förra valet. I stället satsade man allt på en nästintill hämningslös konfrontationspolitik, till synes utan mål och mening.

Centerns förluster i röster och mandat innebär å andra sidan inte att partiet förlorat sin centrala ställning i svensk politik. Den roll som partiet tagit på sig i den nya regeringen visar tvärtom, att centern liksom tidigare bör kunna få ett avgörande inflytande på de närmaste årens politiska utveckling. Partiet har också alljämt en mycket stark ställning i kommunerna och landstingen.

Flygelpartierna stärkte sin ställning och partierna i mitten tappade terräng. Samtidigt har vi än en gång hamnat så nära ett jämviktsläge man kan komma. När valresultatet till sist vägde över till de icke-socialistiska partiernas fördel, blev det naturligt att den nya regeringen utgick ur den delen av riksdagen. Men lika litet som en vpk-stödd socialdemokratisk regering skulle ha kunnat bedriva någon uttalad socialistisk politik, om majoriteten i stället vägt över åt det hållet, lika litet finns det utrymme för den nya regeringen att dra sig åt höger. Det skulle vara ganska utmanande, om en regering som bara har ett eller annat mandats övervikt i riksdagen skulle vara sig själv nog. En regering i ett sådant parlamentariskt läge måste alltid ta hänsyn till den andra halvan av riksdagen, och dess politik måste vara tydligt förankrad i den politiska mitten.

Detta gäller också i hög grad den regering som centern, folkpartiet och moderata samlingspartiet nu har bildat. Socialdemokraternas försök att få den nya regeringen att framstå som en högerregering och dess program som ett högerprogram tycker jag säger mer om socialdemokraternas brist på konstruktiva alternativ än om regeringsprogrammets verkliga innehåll.

Det är heller ingen överdrift att säga, att centern i valrörelsen klarare än alla andra partier vågade diskutera och försöka lägga fast hur vi måste möta 1980-talets problem. Dessa frågor gav dock inte den här gången utdelning i röster och mandat.

Men jag är övertygad om att väljarna längre fram kommer att hålla oss i centern räkning för att vi redan på detta stadium har dragit upp politiska handlingslinjer för 1980-talet. Det är bl. a. mot den bakgrunden som vi trots det allvarliga bakslaget den 16 september ser framtiden an med ganska så stor tillförsikt.

Men bl. a. regeringsuppgiften kommer självfallet att ställa stora krav. Det

är aldrig någon sinckur att regera, när man bara kan lita till en rösts övervikt i riksdagen.

Det innebär inte att oppositionsrollen skulle vara lättare, i varje fall inte om man ser som sin uppgift att ta ansvar i det politiska arbetet. Därför tvekade heller aldrig vi i centern att ta på oss det regeringsansvar som vi menade att det parlamentariska läget krävde av oss. Så jämnt som det nu är i riksdagen krävs det dock att alla tar ansvar: regeringen och den politiska oppositionen men också organisationer och intressegrupper utanför riksdagen. Medvetandet om att de ekonomiska problemen långt ifrån är lösta ökar hos allt fler, och det bör kunna bidra till att öka både viljan och förmågan att ta ansvar.

Jag har inget behov av att ge råd, men jag tror att socialdemokraterna begår ett avgörande misstag, om de efter sin nya motgång än en gång blåser till strid för stridens egen skull. 1980-talets problem kräver samverkan och inte strid. En ny socialdemokratisk konfrontationsvåg skulle med all sannolikhet ställa det stora oppositionspartiet utanför de politiska avgörandena. Det finns också skäl att påminna om hur socialdemokraterna regelbundet i medgångens stund själva vädjat om samverkan kring den socialdemokratiska politiken men i tider av motgång snabbt sätter konfrontationen i högsätet.

Den nya regeringens huvuduppgift blir ekonomin. Den föregående trepartiregeringen trädde till i det skede när 1970-talets stora kostnadskris kulminerade och full klarhet började vinnas om vilka problem den första oljekrisen hade medfört.

Devalveringen, losskopplingen från den s. k. valutaormen, borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften, införandet av en inflationsstabiliserad skatteskala, småföretagspolitiken och de omfattande insatserna för att försvara sysselsättningen och underlätta strukturomvandlingen inom näringslivet gav tillsammans med ansvarsfulla löneavtal konkurrenskraften åter. Det grundlade i sin tur den i många avseenden positiva ekonomiska utveckling som vi haft det senaste året.

Både jag själv och andra i centern har många gånger varnat för tron att de ekonomiska problemen definitivt skulle vara övervunna. Vi har påmint om att vi i Sverige kommer att ha en från produktionssynpunkt mycket ogynnsam befolkningsutveckling även under 1980-talet. Den internationella utvecklingen kommer att ställa krav på minst lika genomgripande förändringar i samhället som vi har fått uppleva under de senaste årtiondena. Vi har varnat för att mer tas ut i ökad konsumtion än vad det finns utrymme för, varnat för de kvarstående obalansproblemen i utrikesaffärerna, påmint om att räntor och amorteringar på utlandslånen kräver sin tribut och varnat för långtgående löften, både när det gäller nya offentliga utgifter och när det gäller skattesänkningar.

Det gjorde vi när det efter den förra trepartiregeringens upplösning förra hösten kom propåer både från höger och från vänster om en mer expansiv politik, trots att konjunkturen samtidigt började att ta fart.

Det gjorde vi också under vintern, när den inhemska konjunkturen sköt ytterligare fart, inflationsrisken ökade och det stod klart att det svenska folkhushållet skulle få en ny stor oljerekning.

Det gjorde vi under våren när vi hävdade att sänkningar av marginalskatterna bara kunde ske om man samtidigt klarade av finansieringen.

Det gjorde vi också genom hela valrörelsen.

Därför, herr talman, stämmer det inte med verkligheten när socialdemokraterna nu går ut och bl. a. beskyller centern för att före valet ha gett en alltför glättad bild av svensk ekonomi och att vi nu efter valet skulle ha tvingats konstatera att många av de ekonomiska problemen ännu är olösta.

Sanningen är ju att socialdemokraterna under de senaste åren har stått för den mest expansiva politiken. Åtta miljarders utgiftsökning på 100 dagar blev ju den socialdemokratiska valrörelsens sista desperata utspel.

Mest märklig har ändå varit socialdemokratins sorglösa tro på att nya arbetsgivaravgifter och skatter på företag är kungsvägen ur alla ekonomiska bekymmer. Det är som om det helt hade undgått socialdemokratien i hur stor utsträckning Sveriges ekonomiska problem under 1970-talet hänger samman med oljeprishöjningarna och andra internationella faktorer – förhållanden som vi i Sverige bara kan motverka genom att verkligen slå vakt om vår internationella konkurrenskraft.

Och det gör man förvisso inte genom att ständigt lägga ökade pålagor på näringslivet. Man gör det inte heller genom att införa proms och med den åtgärden samtidigt också pressa fram höjda kommunalskatter.

En sådan politik skulle naturligtvis också löntagarna snabbt stegra sig inför. Löntagarorganisationerna skulle knappast godta att regering och riksdag avtalsrörelse efter avtalsrörelse lade beslag på hela förhandlingspotten innan parterna ens hunnit sätta sig ned vid förhandlingsbordet och sedan i praktiken lät dessa förhandla om inflationens storlek. De överläggningar som regeringen inbjudit arbetsmarknadens parter till har som syfte att underlätta en avtalsrörelse så att den inte leder till ökad inflation och försämrad internationell konkurrenskraft.

1980-talet kommer i ekonomiskt avseende knappast att bli någon guldålder. Som jag redan har nämnt fortsätter antalet gamla att öka. Vi riskerar på nytt en situation med växande utlandsupplåning, om vi inte förmår kompensera den nya oljenotan med ökad export eller lyckas ersätta delar av importen med hemmaproducerade bränslen och andra varor. Investeringsnivån måste höjas för att klara sysselsättningen och kraven växer på regional utjämning.

Detta fordrar sparsamhet på alla områden. Det finns i år ett litet utrymme för privat konsumtionsökning. Jag vill dock, herr talman, bestämt dementera de tidningsuppgifter som förekommit om att regeringen skulle ha angett hur stort det utrymme som arbetsmarknadens parter har att förhandla om skulle vara. Men vi har velat peka på att redan ökade pensionsutbetalningar, sjukersättningar m. m. tar sin tribut av det tillgängliga utrymmet. Ytterligare en del måste reserveras för bl. a. barnfamiljer och handikappade, som annars riskerar att komma i kläm i ekonomiskt kärva tider.

Det som därefter återstår att dela på vid förhandlingsbordet är då inte särskilt mycket. Samtidigt tror jag att arbetsmarknadens parter vid det här

laget är ytterst medvetna om vilka risker hela folkhushållet utsätts för i sysselsättningshänseende och när det gäller prisutvecklingen, om man inte håller sig inom den tillgängliga ramen.

Situationen kommer av allt att döma inte att bli bättre under de närmaste åren.

Statens och kommunernas utgifter växer f. n. snabbare än vad produktionsökningen ger utrymme för. Det skulle under 1980-talet kräva 3–4 % produktionsökning varje år enbart för att betala den offentliga utgiftsökningen, om den fortsätter i den takt som gällt de senaste 10–15 åren. Det är mot denna bakgrund vi i regeringsdeklarationen sagt att såväl nya som gamla krav måste granskas ytterst noga.

Riksdagen konstaterade redan i våras att den kommunala utgiftsexpansionen ligger väsentligt över de 3 % som regeringen och företrädare för kommunerna tidigare kommit överens om att försöka hålla. Skall den samhällsekonomiska ekvationen gå ihop måste också kommunerna prioritera hårdare. Jag vill dock i rättvisans intresse också göra det tillägget att en del av denna kommunala expansion är en naturlig följd av de uppgifter som regering och riksdag har lagt på kommunerna bl. a. för att få bukt med sysselsättningsproblemen. Det gäller framför allt strävandena att skapa en bättre sysselsättning för ungdomarna.

Det är i en sådan situation som solidariteten sätts på prov på ett särskilt vis. Det är ju betydligt enklare att hävda solidariteten när kakan växer snabbt än att göra det i ett kärvare ekonomiskt läge. Det är fråga om solidariteten mellan generationerna liksom mellan starka och svaga. Det är därför vi i regeringsdeklarationen säger ifrån att kraven på en socialt medveten fördelningspolitik är särskilt viktiga under år då ekonomin ställer krav på återhållsamhet.

Men den nya regeringen måste självfallet också ge sig i kast med 1980-talets stora problem. Dit hör inte minst många frågor på det näringspolitiska området.

Orsorgen om sysselsättningen måste liksom hittills stå i centrum för den ekonomiska politiken, arbetsmarknadspolitiken och industripolitiken. Den bästa mätare vi kan ha på tillståndet i ett samhälle är de möjligheter som människor har till arbete för att klara sin egen försörjning. Samtidigt vet vi att de tekniska förändringarna, ändrade konsumtionsmönster och förändringar på världsmarknaden också i fortsättningen kommer att ställa stora krav på omställning i svenskt näringsliv. Där behövs det en bättre beredskap för att möta omställningssvårigheter av det slag som vi haft så gott om i svensk industri de senaste årtiondena. Jag påminner om textilindustrin, varven, stålindustrin osv.

Men framför allt gäller det naturligtvis att möta denna utveckling med offensiva näringspolitiska insatser, som förebygger direkta krissituationer i strukturomvandlingens spår och i stället möjliggör en snabb industriell förnyelse och expansion samt möjliggör för näringslivet att behålla sin internationella konkurrensförmåga. Den gamla trepartiregeringens åtgärder medförde bl. a. något av en renässans och en ny tro på framtiden för den mindre och medelstora företagsamheten. Tiden arbetar nu också för den

mindre företagsamheten, och just inom den sektorn tror jag att det i dag finns stora utvecklingsmöjligheter.

Påfrestningarna under 1980-talet kommer emellertid att bli kännbara inte minst i regionalt avseende. Därför lägger också den nya regeringen mycket stor vikt vid regionalpolitiken i sitt program. Genom vårens riksdagsbeslut tillfördes regionalpolitiken ökade ekonomiska resurser. Det kompletteras nu genom bl. a. en utbyggnad av det speciella glesbygdstödet. Det behövs också fortlöpande åtgärder för att anpassa de regionalpolitiska insatserna till dagens och morgondagens arbetsmarknadsutveckling. Dit hör bl. a. justeringar av stödområdessystemet, så att man får den eftersträlvade spännvidden mellan orter med stark egen växtkraft och orter i t. ex. Norrlands inland. Minst lika viktigt blir emellertid att under 1980-talet verkligen anlägga regionalpolitiska aspekter på utbyggnaden av statens och kommunernas verksamhet. I det syftet inrättas nu i enlighet med riksdagens beslut i våras en särskild decentraliseringsdelegation i kanslihuset.

Det är, herr talman, också uppenbart att kraven växer på varsamhet med miljön. Det skall inte undanskymmas att det i vissa fall leder till att vi kanske på kort sikt får ett något mindre ekonomiskt utbyte. Men det är det värt, ty dagens generation kan inte i längden stå till svars för den förstöring av miljön och den misshushållning med naturresurserna som vi i så stor utsträckning ägnar oss åt. Avvägningen mellan ekonomiska framsteg och ökad livskvalitet blir en av 1980-talets viktigaste politiska problemställningar.

När det gäller energin borde nu alla kunna samlas kring en huvudlinje, där man i första hand betonar sparande och hushållning med alla energiformer. Det energislöseri som vi har vant oss vid i årtal, med låga priser på alla energislag, har vi inte längre råd med vare sig ekonomiskt eller om man ser till verkningarna på miljön.

När det gäller kärnkraften innebär regeringsprogrammet att partierna är kvar i sina olika uppfattningar och att folkomröstningen i mars måste få bli avgörande för vilken väg Sverige skall gå.

Inför den omröstningen är nej-alternativet sedan länge känt. Det innebär inte bara nej till fortsatt byggande, utan också nej till vidare laddning av reaktorer, nej till uranbrytning samt nej till hetvattentunnlar och andra uppvärmningssystem byggda på kärnkraft. Det innebär också avveckling under högst en tioårsperiod av den kärnkraft som vi har i dag.

Ja-sidan har ännu inte preciserat sig. Man vet alltså ännu inte vad det alternativet kommer att innebära. Socialdemokraterna har velat hålla den frågan öppen till dess att Harrisburgutredningen blir klar. Övriga partier har på samma sätt som i själva folkomröstningsfrågan i praktiken följt socialdemokraterna i spåren.

För att svenska folket skall ha full klarhet i vad folkomröstningsalternativen innebär har de i regeringen ingående partierna deklarerat att de var för sig kommer att ange på basis av vilka säkerhetskrav kärnkraften skall användas resp. avvecklas enligt de riktlinjer som partierna ger sitt stöd i folkomröstningen.

Om folkomröstningen ger till resultat att kärnkraften skall avvecklas,

kommer regeringen att föreslå riksdagen en särskild lagstiftning för att hindra laddning av nya aggregat samt reglera de frågor som hänger samman med avvecklingen av de aggregat som nu är i drift. Lars Werner frågade hur denna avveckling skulle ske, om den skulle ske i – jag uppfattade honom så – socialt acceptabla former. Jag kan försäkra Lars Werner och andra att det inte blir fråga om någonting annat. Omställningar i detta avseende, liksom omställningar inom näringslivet, måste självfallet äga rum i socialt acceptabla former.

Om omröstningen skulle resultera i att ytterligare reaktorer skall utnyttjas – i det alternativet skall alltså inte bara anges antalet reaktorer utan också de säkerhetskrav som skall gälla för reaktorernas utnyttjande – kommer regeringen i fråga om nya laddningstillstånd att uppfatta detta utfall i folkomröstningen som ett godkännande av den tillämpning av villkorslagen som framgår av folkpartiregeringens beslut den 21 juni 1979.

Det betyder inte att vi i centern godtar den säkerhetsnivån, vilket våra motståndare gärna försöker få det till. Vi är lika kritiska till det laddningsbeslut som folkpartiregeringen tog i somras som vi har varit tidigare: Vi anser inte att säkerhetskraven för förvaringen av det högaktiva avfallet är uppfyllda.

Men när vi – liksom övriga partier i riksdagen – nu har kommit i det läget att vi har sagt att svenska folket får avgöra den här frågan, att vi inte skall avgöra den här i riksdagen, då menar vi att det är inte bara rimligt utan t. o. m. självklart att svenska folket får folkomröstningsalternativ som är så klara att man tar ställning inte bara till byggandet utan också till utnyttjandet. Från centerns sida kommer vi att sätta in all kraft på att göra all vidare diskussion om säkerheten onödig. Det gör vi genom att försöka få svenska folket att sluta upp på nej-linjen.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte i det här sammanhanget ge någon replik i vanlig mening. Det får jag återkomma till sedermera. Jag vill nu ställa en fråga.

Låt mig bara i förbigående säga att jag har funnit, då jag lyssnat till statsministerns inlägg, att centerns självprövning tycks bestå i att skälla på socialdemokraterna. Det var det enda som framskyntade i Thorbjörn Fälldins anförande.

När det gäller kärnkraft var poängen den att ni i valrörelsen lovade att vid seger för ett ja-alternativ skulle centern via villkorslagen stoppa laddning.

Samförståndsavsnittet i herr Fälldins anförande präglas, tycker jag, av total egenrättfärdighet. Samförstånd betydde enligt honom att man i alla delar skulle följa centerns eller regeringens uppfattning. Därför vill jag ställa en mycket konkret fråga.

I våras sade centern och socialdemokraterna gemensamt i finansutskottet, med anledning av folkpartiregeringens skatteproposition:

”En förutsättning för att en skatteomläggning skall ha dessa effekter på avtalsrörelsen är emellertid att den ges en sådan fördelning att den verkligen underlättar parternas arbete. Utskottet nödgas konstatera att den fördelning

av skattesänkningarna som följer av förslaget i propositionen inte har denna effekt.”

Med en liten justering på 1 % återkom likväl detta förslag som det s. k. mittenförslaget i valrörelsen. I våras tyckte centern att det här skatteförslaget inte var ägnat att underlätta avtalsrörelsen.

Min fråga är: Är regeringen beredd – både med hänsyn till läget på arbetsmarknaden och med hänsyn till jämviktsläget i riksdagen – att göra en rejäl omarbetning av sitt skatteförslag, så att därom kan skapas ett brett samförstånd? Jag understryker att det skall vara en rejäl omarbetning och inte några små detaljusteringar!

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Först kommer det en 17 sidor lång regeringsförklaring fylld av ord, massor av ord, oftast till intet förpliktande ord på olika områden och över huvud taget med mycket få konkreta förslag. Sedan har statsministern nu talat i 30 minuter, och han har i stort sett upprepat vad som står i regeringsförklaringen. Fortfarande står därför alla de frågor jag ställde obesvarade. Jag tror att allmänheten, löntagarna och inte minst regeringspartiernas egna väljare är mycket intresserade av att få reda på vad den här regeringen egentligen vill föra för politik.

Hur skall det bli med löntagarnas förlorade köpkraft? Hur mycket tillåter ni att deras privata konsumtion minskar, innan ni ingriper? Hur många nya bostäder skall ni bygga och hur högt skall hyrorna få stiga? Hur blir det med oljepriserna? Kommer ni att tillåta oljebolagen att höja priserna igen? Hur skall det bli med daghemsutbyggnaden? Hur många platser skall byggas nästa år, efter Gösta Bohmans propåer i valrörelsen och i dag? Hur blir det med pensionärernas krav på standardsäkrade pensioner? Hur skall ni bekämpa arbetslösheten och hur många nya jobb planerar ni att ordna under tiden?

I fråga om avvecklingen av kärnkraften fanns det en antydning till svar. Jag vill bara fråga: Är hela regeringen överens om detta? Är Gösta Bohman också överens om det resonemang som Thorbjörn Fälldin förde här?

Alla de här frågorna är viktiga för de flesta människor, och de kräver besked om dem. Men det tycks vara mycket svårt att i debatten här få ett klart besked om dem.

Valet resulterade i att centern förlorade 325 000 röster, och mittenpartierna förlorade tillsammans 350 000 röster. Moderaterna sög upp 260 000 av de rösterna, mycket tack vare den flathet som ni i mitten visade mot Gösta Bohman och moderaterna i hela valrörelsen. I varje fall hade ni i valrörelsen inte ett ord av kritik eller förmaning mot högern. Och nu sitter ni med Gösta Bohman i båten – jag höll på att säga något annat.

Moderaternas framgång gav dem fler statsrådsposter, och de är nu största partiet i regeringen. Moderaterna har varit framgångsrika vid utformandet av regeringsförklaringen genom att tunna ut, försvaga och i det närmaste helt suddat ut mittenpartiernas politik. Kvar har blivit okonkreta, ofta till intet förpliktande önskingar, ibland med typiskt moderata skrivningar på olika områden. Det innebär ju att regeringens politik kommer att utformas under

hand, i departementen, av vilka moderaterna nu sitter i åtta, och vid regeringssammanträdena, där moderaterna har en starkare position än de hade i den gamla trepartiregeringen. Det är möjligt att det just därför är så svårt för Thorbjörn Fälldin att ge klara besked om regeringspolitikens utformning på olika områden.

Jag tror att många centerväljare är förvånade över partiledningens agerande i regeringsförhandlingarna, och jag tror inte de blev gladare när de fick se resultatet: fler moderater i regeringen och en svag regeringsförklaring utan de egna frågorna.

Jag har sagt det förut: Centern brukar, ibland med viss framgång, försöka framstå som ett småfolkets parti. Därför förvånar det naturligtvis nu att de har gått samman med moderaterna och tillsammans med dem bildar spjutspets mot arbetarrörelsen för en moderat regeringspolitik. Allra mest förvånar det nog alla dem som lade sin röst på centern därför att de i centern såg något annat än företrädare för moderaternas direkt löntagarfientliga politik. Jag förstår deras förvåning när de nu finner att det parti som de i september gav sin röst i valet nu har hjälpt in Gösta Bohman i regeringen, dessutom på posten som ekonomiminister. De undrar naturligtvis om detta är det nya centerpartiet. Thorbjörn Fälldin sade ju i valrörelsen att han skulle hålla rågången upphuggen gentemot socialisterna och dem som förespråkar planhushållning och socialism. Att centern och folkpartiet ofta pratar om breda lösningar i samförstånd, det betyder ju så oerhört litet i detta sammanhang – inga regeringsbeslut kommer att kunna fattas mot moderaternas och Gösta Bohmans vilja. Vad är det för breda lösningar och samförstånd som ni två talar om i olika sammanhang?

Men mina frågor kvarstår: Hur blir det med priserna? Hur blir det med hyrorna? Allt fler människor tycker att pris- och hyreshöjningarna redan för länge sedan har passerat det tillåtnas gräns. Är ni från regeringens sida beredda att införa ett pris- och hyresstopp? Både jag och andra är intresserade av att få svar på de här frågorna. Och hur blir det med den kommunala expansionen efter de uttalanden som Gösta Bohman har gjort tidigare och som han har gjort i morgontidningarna i dag?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Till Lars Werner vill jag säga att svaren på alla de frågor om specifika budgetposter som han ställde kommer att lämnas i budgetpropositionen.

Till Olof Palme: först några ord om kärnkraften och ja-alternativet.

I valrörelsen sade Olof Palme att om socialdemokraterna kom till makten skulle de ta bort villkorlagen. Det var mot den bakgrunden jag gjorde uttalandena om igångsättningen av reaktorer vid ett ja i folkomröstningen. Det är att konstatera att de tre regeringspartierna aldrig har övervägt att ta bort villkorlagen – den behövs för den händelse svenska folket skulle säga ja i folkomröstningen. Men just för att man konkret skall veta vad man skall ta ställning till har vi i regeringsprogrammet angivit hur viktigt det är att alternativen inför folkomröstningen blir klara.

I fråga om skatterna kan jag försäkra Olof Palme och andra att när vi nu har inbjudit arbetsmarknadens parter till överläggningar har vi förvisso inte gjort detta bara för att redovisa vad regeringen tänker göra. Det har framgått av mina uttalanden – och det har också framgått av uttalanden av andra i regeringen – att vi är beredda att diskutera skatteskalans utformning men att vi på ett par områden i det här sammanhanget inte är beredda att bryta upp mönstret. Det gäller för det första indexregleringen och för det andra finansieringen – vi är inte beredda att finansiera marginalskattelättnaderna genom att lägga ökade pålagor på näringslivet. Gör vi det, medverkar vi nämligen samtidigt till att driva upp kommunalskatterna och landstingsskatterna – det kan ingen bestrida. Gör vi det, skapar vi också omedelbart en situation som kommer att påminna om den utveckling som vi hade 1974, 1975 och 1976. Hur vi än vänder och vrider på det kommer vi ändå fram till att den utvecklingen var en av huvudorsakerna till att svensk konkurrenskraft i förhållande till omvärlden gick förlorad. Det misstaget måste vi se till att inte göra om. Men naturligtvis är vi beredda att diskutera skalans utformning och hur förändringar i den skall finansieras.

Olof Palme måste ha stängt till öronen under vissa avsnitt av mitt anförande. Jag säger ju ändå klart och tydligt att självfallet måste varje regering i ett sådant parlamentariskt läge som det vi nu har ta hänsyn även till den andra halvan i riksdagen. På samma sätt som tidigare efter det här valutslaget säger jag därför nu än en gång att det ju aldrig kan bli framgångsrikt att försöka föra en regeringspolitik mot halva svenska folket.

Det är lika klart att vi, enligt de besked som är givna till väljarna, måste hålla gränslinjen mot socialismen, mot en utveckling av det svenska samhället i socialistisk riktning. Men det bör ändå vara möjligt att på en rad områden hitta konkreta lösningar med bred uppslutning i parlamentet, och detta är en ärlig och uppriktig strävan från regeringens sida.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Det sägs ibland – och vi riskerar att få det upprepat – att en majoritet av väljarna röstade för de tre partierna i regeringen. Det är fel! Det var 49 % eller någonting sådant. Ni förlorade i valet er majoritet hos väljarna. Det betyder att de här åthävarna och talet om att en majoritet sagt det och det inte längre håller.

Frågan om kärnkraften ger en belysning av centerns sätt att resonera. Jag sade under valrörelsen att vi alltid tyckt att atomsäkerhetslagen räcker och att vi kan både ha och mista villkorslagen, eftersom folkpartiregeringen tolkat den på ett visst sätt. Efter detta uttalande sattes det i gång en våldsamt känslolokampanj från centerpartiets sida, och den fortsatte i partiledardebatten. Man sade att vi socialdemokrater struntar i säkerheten och vill avskaffa säkerhetsföreskrifterna. Det var inte särskilt hederligt. Man sade vidare: Rösta på centern, för då kan vi i regeringsställning stoppa kärnkraften, även om det skulle bli ett ja i folkomröstningen. Nu säger ni tvärtom, därför att era taktiska syften före valet och efter valet är olika.

Så till mina frågor om de fyra punkter som är stridiga. Om jag tolkar Thorbjörn Fälldin rätt säger han i finansieringsfrågan nej till varje samförstånd. I fråga om indexregleringen säger han nej till samförstånd. Även i fråga om marginalskattetaket säger han nej till samförstånd – marginalskattetaket skall bibehållas.

När det gäller den fjärde punkten – skatteskalorna – kan han möjligen resonera med löntagarna. Enligt det borgerliga förslaget får man i toppinkomstlägena en ökning av den reala disponibla inkomsten efter skatt med 8 %, medan låginkomsttagarna får 2 %. Är Thorbjörn Fälldin beredd att se till att ökningen blir ungefär jämn över hela fältet? Det är en förutsättning för avtalsrörelsen.

Hittills har mina frågor om samförstånd lett till att Thorbjörn Fälldin stängt två dörrar. Skall han stänga också den tredje, och skall han beträffande den fjärde punkten bara göra ett litet pet i marginalen?

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! På en punkt fick jag och hyresgästerna klart besked av Thorbjörn Fälldin: i januari får hyresgästerna besked om vad regeringen tänker göra åt de hyreshöjningar man nu sitter och förhandlar om. Det är alltså klart besked: ingenting kommer ni att göra åt hyreshöjningarna.

Så till den andra fråga jag ställde. I regeringsförklaringen står det att takten i den kommunala utgiftsökningen måste dras ned så att den håller sig inom ramen för en balanserad samhällsekonomi. Hur Gösta Bohman tolkar den formuleringen vet vi i dag. Han använde den till att hota kommunerna. Han vill ta i med hårdhandskarna mot kommunerna. Han förklarar att det är dags att bromsa kommunernas expansion, och det med hjälp av lagstiftning. Jag tycker att det är ett mycket anmärkningsvärt uttalande av landets ekonomiminister, och jag vill därför en gång till fråga statsministern om hans syn på detta: Är centerpartiet berett att tillsammans med Gösta Bohman tvinga igenom en sådan lagstiftning, och hur skall den i så fall utformas? Betyder det att kommunerna inte skall få bygga ut barnomsorgen? Betyder det att man inte skall få bygga ut äldre vården? Betyder det att man inte skall få bygga ut kollektivtrafiken? Betyder det att man inte skall få ge pensionärerna bättre bostadsbidrag?

Gösta Bohmans förslag är ett typiskt högerförslag – det vet vi. Jag vill påstå att det är hans gamla sparplan som han luftar på nytt nu och som bara har stöpts om i ny form. Sparplanen utsattes ju för häftig kritik, när den kom ut i pressen, men nu presenterar Gösta Bohman den i ny tappning. Syftet är precis detsamma, nämligen att skära ner på sociala och nödvändiga verksamheter i kommuner och landsting.

Men frågan kvarstår: Hur skall centern agera? Skall den centerpartistiske kommunministern, som ju f. ö. kommer direkt från ordförandestolen i Kommunförbundet, tvingas underteckna Gösta Bohmans nya ukas mot kommunerna?

Detta menar jag är viktiga saker som stora grupper, som redan känner följderna av höga kommunalskatter och allvarliga brister i samhällsservicen,

Onsdagen den
24 oktober 1979

Allmänpolitisk
debatt

vill ha besked om.

Det är resurser kommunerna behöver. Gösta Bohmans politik måste därför avvisas, och det vore välgörande, tycker jag, om statsministern eller eventuellt socialministern tog avstånd från det här programförslaget. Jag tycker att det vore bra, om man från regeringens centerpartister gav klart besked om att förslaget aldrig kommer att genomföras.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag kan till Lars Werner säga att det övervägs *inte* någon lagstiftning mot kommunerna.

Får jag beträffande omsorgsfrågorna påminna Lars Werner om att i den uppgörelse som träffats mellan kommunerna och regeringen prioriterar kommunerna just omsorgsfrågorna. Det gör man ju med mycket starkt stöd här i riksdagen också, eftersom riksdagen har antagit program på olika områden – jag tänker på barnomsorgen eller långtidsvården – som kommunerna har att genomföra.

Det är alltså innehållet i överenskommelsen och kommunernas redovisning av vad som skulle vara möjligt inom det här utrymmet. Men det går inte att bortse från att riksdagen har ställt sig bakom det utskottsbetänkande där det konstateras att en så snabb konsumtionsökning ute i kommunerna inte är förenlig med den samhällsekonomiska utvecklingen i stort. Det har jag påmint om här i dag och det har vi påmint om i regeringsförklaringen.

Låt mig till Olof Palme säga att jag har här angett vår öppenhet på dessa områden men också angett några områden där vi är kvar vid vår uppfattning. Vi kommer nu att genomföra samtal med arbetsmarknadens parter, och det skall ske i den anda och med den öppenhet som jag har redovisat här på regeringens vägnar.

Vidare vill jag säga till Olof Palme att försöken att pådyvla centern en ny uppfattning i folkomröstningsfrågan efter valet är försök som måste misslyckas. Först och främst var vi ju helt ense vid partiledaröverläggningarna efter Harrisburgsolyckan. För egen del är jag ytterligt förvånad över att de andra partierna måste ha en sådan olycka framför ögonen för att låta folket avgöra denna fråga. Men vi är där.

Vid överläggningarna var vi överens om att folkomröstningen skulle få bli beslutande. Som partier förband vi oss ju i uttalanden efter överläggningarna att följa folkomröstningens utslag, och genom hela valrörelsen angav jag och andra centerpartister just detta att folkomröstningens utslag skall gälla. Men då är det viktigt att alternativen blir så klara att man inte behöver diskutera vad utfallet innebär. Det är i den strävan regeringsförklaringen är skriven.

Så några ord om majoritet.

Det är ett faktum, Olof Palme, att här i parlamentet finns denna majoritet. Och överdriv nu inte frågan den här gången, efter 1979 års val! Får jag påminna om hur det var vid valen 1970 och 1973. Socialdemokraterna hade förlorat rejält i båda dessa val, men Olof Palme och socialdemokratin tvekade inte ett ögonblick att stanna kvar vid regeringsmakten. Olof Palme och socialdemokraterna tvekade inte ett ögonblick att i lotteririksdagen driva

fram ett stort antal frågor till lottning här i kammaren. Det finns kanske skäl att begrunda det.

Vi menar allvar när vi säger att vi är beredda att ta hänsyn till den andra halvan av riksdagen. Vi kommer inte att regera mot halva svenska folket.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Låt mig först få uttala min anslutning till den avsky som Olof Palme gav uttryck åt gentemot det som har hänt och händer i Prag. På den punkten är jag alldeles övertygad om att alla de demokratiska partierna här i Sveriges riksdag står enade.

Årets riksdagsval, herr talman, bekräftade att vårt folk vill att den politik som stakades ut 1976 skall fullföljas. Väljarna avvisar alltså fortfarande en politisk linje som syftar till ett alltmer kollektiverat samhälle, alltmera av planhushållning, reglering och politisk styrning. Flertalet vill i stället ha en utveckling som ger ökade möjligheter för de enskilda medborgarna att själva bestämma och att själva ta ansvar. Vårt folk vill alltså behålla en social marknadshushållning, som är byggd på enskilda initiativ och som ger effektivitet och välfärd.

Valutgången innebar kort sagt bl. a. ett nej till socialism och ett ja till individen. Ett nej till ständigt stigande skatter. Ett ja till en skattepolitik som gör det lönande att arbeta och spara. Ett nej till en skolpolitik som inte är förankrad i verkligheten. Ett ja till krav på bättre kunskaper, på ordning och arbetsro i skolan.

Valet blev en stor framgång framför allt för oss moderater. Moderata samlingspartiet fick i år mer än en kvarts miljon nya väljare. I dag står mer än 1 100 000 människor bakom oss och vår politik. Detta är starkt förpliktande. Och vi skall självfallet göra allt som står i vår förmåga för att motsvara deras förhoppningar, för att ta vårt ansvar och motsvara deras krav.

När jag, herr talman, för tre år sedan – efter 1976 års val – stod här i kammaren och redovisade det ekonomiska fögderi som den socialdemokratiska regeringen då hade lämnat efter sig var det ingen ljus bild av verkligheten som jag tvingades teckna. Jag strök under att de ekonomiska svårigheter som Sverige stod inför och som det var den nya regeringens uppgift att ta itu med krävde samförståndsvilja och förmåga till ansvarstagande också utanför regeringskretsen. Vi behövde, sade jag, inte bara en ansvarsfull regeringspolitik utan också en ansvarsmedveten oppositionspolitik. Våra ekonomiska problem borde lösas i samförstånd mellan olika grupper i vårt samhälle.

Parterna på arbetsmarknaden insåg vad verkligheten krävde. Våra medborgare var beredda att lämna sin medverkan till den ekonomiska saneringsprocess som framstod som alldeles nödvändig för vår välfärd och sysselsättning. Detsamma kan tyvärr inte sägas om oppositionen här i Sveriges riksdag. Den visade sig nästan helt sakna vilja att bidra till en politik som kunde återföra svensk ekonomi in på balansens väg. I sin besvikelse över att ha förlorat regeringsmakten och i sin strävan att försöka återvinna den valde socialdemokraterna att konsekvent gå tvärtemot inte bara vad riksdagens

majoritetet ansåg nödvändigt utan också vad allt ekonomiskt förnuft krävde.

I stället för att ställa sig bakom den process som under de gångna tre åren starkt förbättrat vårt näringslivs internationella konkurrenskraft, ökat produktion och sysselsättning valde socialdemokraterna att i alla lägen bjuda motstånd. De utgick uppenbarligen ifrån att en icke-socialistisk regeringsutövning skulle vara bara en kort parentes i svensk politik.

Jag kan därför förstå att besvikelsen i dag är stor bland socialdemokraterna. Den är säkerligen större än hösten 1976. Den oförsonliga oppositionspolitik som gav inte resultat. I själva verket gjorde socialdemokraterna sitt näst sämsta val sedan år 1932. Vi har aldrig gjort en bättre valrörelse, sade Olof Palme för en stund sedan. Han borde ha tillagt: – med så liten utdelning. Att det blev som det blev är när allt kommer omkring inte besynnerligt. Det räcker inte att bara vara *mot* allting. Man måste också vara *för* någonting. I varje fall sådant som förefaller rimligt i de många människornas ögon.

Försöken att framställa moderat politik som en aggressiv politik i fåtalets intresse saknade all verklighetsförankring. I de kommuner och landsting där människorna sett moderat politik förverkligad har våra framgångar varit störst. Där har socialdemokraterna lidit sina svåraste motgångar. Årets val har bekräftat en trend som varit entydig under hela 1970-talet. Socialdemokraterna gick i år tillbaka i Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Fyrstads-kretsen och Malmöhus län – valkretsar där vi moderater gått fram allra starkast, inte bara i detta utan även i tidigare val på 1970-talet. Där vi moderater går fram, där går socialdemokraterna bakåt. Så verkar alltså de s. k. högerkrafterna.

Herr talman! De förhoppningar om samförstånd som jag framförde för tre år sedan är i dag minst lika viktiga. Vi behöver – jag vill än en gång betona det – inte bara en ansvarsfull regering utan också en ansvarsmedveten opposition. Om vi skall kunna komma till rätta med de svårigheter som på sikt hotar vårt folks välfärd, borde samförstånd vara lika givnet på oppositionssidan som det är för oss i regeringen.

Därför är det desto mera beklagligt att socialdemokraterna – i varje fall hittills – inte heller nu visat någon som helst vilja till samarbete. De har tvärtom även nu valt konfrontationens väg, i varje fall verbalt. Talet om "högerkrafter" och "högerburar" är lika ofta återkommande som tidigare. Det heter alltid "höger". Att det finns ett moderat parti har Olof Palme glömt bort. Den nya regeringen utmanar löntagarna. Reaktionära strömningar gör sig gällande. Ja, så har det hetat under de senaste veckorna. I dag hörs samma melodi från kammarens talarstol. Det är i själva verket anklagelser som riktar sig mot 1 100 000 vanliga svenska väljare, företagare, löntagare, studerande och pensionärer. I svepande ordalag har socialdemokraterna avvisat tanken på att utjämna motsättningar. Vi socialdemokrater, har det hetat, lägger våra förslag i riksdagen. Sedan ankommer det på regeringspartierna att säga ja eller nej. Därmed basta! I stället för att öppna dörrar slänger de igen dem och låser med dubbla lås.

Det parti jag representerar har aldrig någonsin försökt dölja att de politiska

partierna företräder skilda åsikter och olika värderingar både ideologiskt och sakligt. Vi har menat att de olikheter som finns mellan partierna bör klart och tydligt redovisas inför väljarna. Väljarna måste få veta vilken politik partierna står för, vilket ansvar de är beredda att ta. Annars kan väljarna inte överblicka följderna av sitt röstande.

Men en så öppen och klar redovisning innebär inte att vi söker strid och konfrontation för stridens och konfrontationens egen skull. Och den behöver inte och får inte hindra samförståndslösningar där sådana behövs. Detta borde vara en självklarhet i ett land med så stabila och långvariga demokratiska traditioner som vårt. Vår grundläggande nationella värdegemenskap utgör en god grund för samverkan och ett dåligt underlag för konfrontationspolitik. Vi behöver bygga vidare på vår värdegemenskap, om framtidens problem skall kunna lösas.

Vi moderater vill göra vad som ankommer på oss för att finna lösningar i hela folkets intresse, lösningar som syftar till att stärka och vidareutveckla vår välfärd i den samarbetsanda som varit det främsta kännetecknet för det svenska folkhemmet.

Inför de påfrestningar som kommer att möta vår ekonomi under 1980-talet går det emellertid inte att kompromissa med verkligheten. Den finns där, och den ställer alldeles bestämda krav. Även om vi skulle vilja och försöka blunda för dem, kan vi aldrig komma ifrån dem. Det är alltså med verkligheten som utgångspunkt som den samförståndspolitik jag eftersträvar måste utformas och föras vidare under de år som ligger framför oss.

Herr talman! Innevarande år blir ett förhållandevis gott år för Sverige.

Bruttonationalprodukten beräknas öka med 4,2 %.

Bruttoinvesteringarna ökar med 6,1 % och industrins investeringar med 4 %.

Efter att ända sedan början av 1975 ha minskat började industriproduktionen öka i mitten av förra året. Och nu har också industrins investeringar vänt uppåt.

Den privata konsumtionen bedöms öka med 3 %.

Den offentliga konsumtionsökningen blir hela 4,6 %, en med hänsyn till vårt utsatta balansläge alltför hög siffra. Jag återkommer härtill.

Konsumentpriserna beräknas öka med 8,5 %. Det är mer än förra årets låga inflation. Orsaken är främst de stigande oljepriserna. De beräknas ha svarat för ca 2 procentenheter av den samlade prisstegringen. Efter 1973 har vi emellertid bara ett enda år haft en lägre prisstegring än den vi räknar med nu. Och det var förra året. Den svenska prisstegringstakten har alltså under de senaste två åren legat klart under genomsnittet för västvärldens industriländer.

Även på arbetsmarknaden är läget bättre än tidigare. Det totala antalet sysselsatta har fortsatt att öka. I september hade vi ungefär 70 000 fler människor i arbete än motsvarande tid förra året. Antalet verksamma i industrin ökar. Arbetslösheten minskar.

Allt detta hör till det positiva. Men i ett viktigt hänseende är bilden av vår ekonomi betydligt mörkare än vad man räknade med i början av det här året.

Jag syftar på handels- och bytesbalansen.

Sverige hade 1978 ett överskott i handeln med omvärlden på 5,5 miljarder kronor och hade därmed lyckats reducera bytesbalansbristen högst avsevärt. Mot den bakgrunden räknade man i den reviderade finansplanen i våras med ett överskott i handelsbalansen för innevarande år och att bytesbalansens brist skulle stanna vid 6,3 miljarder kronor. Men nu pekar konjunkturinstitutets kalkyler i stället på ett underskott i både handels- och bytesbalansen: 2,8 miljarder i handelsbalansen och inte mindre än 12,5 miljarder i bytesbalansen.

Den väldiga försämring som inträffat under de senaste månaderna har sin orsak i de kraftiga oljeprishöjningarna. Det rör sig om en prisstegring på inte mindre än 60–70 % i fråga om petroleumprodukter. Vår oljenota har alltså på ett enda år blivit drygt 8 miljarder kronor dyrare. Det är en lika stor kostnadsökning som den som drabbade oss efter 1973 års oljeprishöjning.

Denna oljenota påverkar inte bara prisutvecklingen. Den får också återverkningar på hela samhällsekonomin. Den måste betalas. Detta är ofrånkomligt. Och lika ofrånkomligt är det att hela folkhushållet – dvs. alla medborgare – måste bära sin del av bördan.

Höjda oljepriser drabbar alla oljeimporterande länder. En så väldig omfördelning av inkomster som det här är fråga om kan inte äga rum utan att världsekonomin i dess helhet utsätts för påfrestningar.

Då oljepriserna höjdes 1973–1974, rekommenderade OECD sina medlemsländer att driva en expansiv ekonomisk politik för att motverka den dämpning av efterfrågan som prisstegringarna eljest skulle leda till. Men det var bara ett fåtal mindre länder, däribland Sverige, som följde rekommendationen. Allt tyder på att flertalet länder inte heller nu kommer att vilja kompensera efterfrågebortfallet. Tvärtom talar allt för att oljeprishöjningarna kommer att slå igenom fullt ut. Länderna vill så långt möjligt motverka en inflation. Och de strävar efter att återställa den jämvikt i bytesbalansen som oljeprishöjningarna rubbat.

Vi måste därför utgå ifrån att den internationella konjunkturen kommer att påtagligt försvagas under nästa år. Situationen blir inte ljusare genom den stora nedgång i den ekonomiska aktiviteten som redan inträffat i bl. a. Förenta staterna. BNP-ökningen inom OECD, som 1978 uppgick till 3,7 %, beräknas nu gå ner till 2 3/4 % i år och inte överstiga 2 % nästa år. Världshandeln kommer att öka i långsammare takt än man tidigare trott. I stället för 6 % i år förväntas ökningen nästa år uppgå till bara 4 %.

Detta får självfallet följder för Sveriges ekonomi. Vårt land är mera exportinriktat än flertalet andra länder. Vi är dessutom mera beroende av importerad olja. Vi måste därför i högre grad än andra öka våra exportsatser för att kunna betala den fördyrade oljeimporten. Och det är långt svårare att öka exportförsäljningen, när de internationella konjunkturerna viker och världshandeln ökar långsammare, än vad det är i en högkonjunktur.

Det är mot den bakgrunden som konjunkturinstitutet förutser ett bytesbalansunderskott nästa år på nära 16 miljarder kronor. Även om beloppet reduceras till följd av ändrad statistik, kan underskott i den storleksordningen

inte godtas.

Det är möjligt att beloppet 16 miljarder kronor kan behöva justeras ned med 3 å 4 miljarder. Detta förändrar emellertid inte slutsatsen. Strävan efter jämvikt förblir ett centralt mål för vår ekonomiska politik. Var hade vi stått i dag utan den nedpressning av bytesbalansunderskottet som skedde under 1978? Och risken för ytterligare oljeprishöjningar är en realitet. Det ger ökad tyngd åt kravet att man skall förbättra bytesbalansen.

Den ekonomiska politiken måste utformas med hänsyn härtill. Sverige måste avsätta en större del av sin produktion på världsmarknaden. Vi måste fortsätta att återvinna tidigare förlorade marknadsandelar. Vi måste begränsa importökningen och framför allt dra ner förbrukning och import av olja.

Vi är därför tvingade att – som det heter i regeringsförklaringen – ”bevara och om möjligt stärka den svenska industrins internationella konkurrensförmåga”. Kampen mot inflationen måste fullföljas. De stigande oljepriserna får inte – som fallet var efter 1973 – tillåtas sätta fart på en inhemsk inflationskarusell. Bravaden under socialdemokraternas år 1975 och 1976, då de svenska arbetskraftskostnaderna steg med drygt 40 %, kan och får inte upprepas. Ansvaret härför vilar nu på både parterna på arbetsmarknaden och statsmakterna. En utveckling liknande den som ägde rum mellan 1973 och 1976, då arbetsgivaravgifterna steg från 15,6 till 28,3 % på en genomsnittlig industriarbetarlön, är helt utesluten. Prishöjningar som beror på stigande oljepriser ger inget utrymme för kompenserande löneökningar. Flertalet medborgare har helt säkert detta klart för sig. Det vore som att söka lyfta sig själv i håret. Det gör bara ont.

Höjda oljepriser, tvånget att öka exporten och dra ner importen, begränsar utrymmet för ökad konsumtion. Som redan sagts ökar den offentliga konsumtionen i år med inte mindre än 4,6 % och den kommunala med hela 5,4 %. Inte minst då det gäller den kommunala sidan ligger sådana tal långt över de tal som samhällsekonomin medger.

Nu räknar konjunkturinstitutet med att den offentliga konsumtionen skall öka nästa år med 3,5 %, varav den kommunala med 3,8 %. Även dessa tal ligger utanför de samhällsekonomiska möjligheternas ram.

Den kommunala konsumtionsökningen ligger i år på en nästan dubbelt så hög nivå som den långtidsutredningen ansåg försvarlig. Och den överenskommelse som staten träffade med kommunerna i våras byggde på att dessa åtog sig att begränsa konsumtionsökningen i år och nästa år till 3 % varje år, dvs. till sammanlagt 6 %. Nuvarande kalkyler pekar på en ökning på över 9 %.

Detta är inte förenligt med kraven på balans i samhällsekonomin. Det är bl. a. därför som vi i regeringsförklaringen påminner om vad riksdagen sade i våras, nämligen att ”ytterligare åtgärder för att begränsa den kommunala tillväxten måste prövas om den kommunala expansionen visar tecken att fortsätta i samma takt som hittills, trots träffade överenskommelser” – och det gör den kommunala expansionsökningen.

Vi måste ständigt ha klart för oss att ju större del av våra tillgångar som den offentliga sektorn tar i anspråk, desto mindre blir utrymmet för våra

medborgares egen fria konsumtion. Skulle i det läge där vi nu befinner oss den offentliga konsumtionen fortsätta öka på det sätt konjunkturinstitutets siffror visar, då blir konsekvenserna orimliga för de enskilda medborgarna. Reallönreförbättringar skulle då bli helt uteslutna. I stället skulle påtagliga sänkningar av reallönerna efter skatt inträda. Att hålla en avtalsrörelse inom ramarna för det samhällsekonomiska utrymmet blir med sådana utgångspunkter sannerligen inte någon lätt uppgift.

Både den privata och den offentliga konsumtionen måste därför anpassas till det utrymme som står till förfogande. Och hur begränsat detta är, framgår av prognoserna för bytesbalansen.

Detta kräver – som också framhålls i regeringsförklaringen – långtgående återhållsamhet i fråga om den offentliga sektorns utgifter. Och kravet på höjda inkomster måste hålla sig inom de snäva ramar som oljeberoendet skapat.

Sveriges oljeberoende måste nedbringas. Det är i det syftet som regeringen kommer att lägga fram förslag om höjda skatter eller avgifter på olja, bensin och el, avgifter som ingår som ett inslag i en internationell strategi både på kort och på lång sikt för att begränsa följderna på världsmarknaden av ytterligare oljeshocker i framtiden.

De problem som vi har att se fram emot i början av 1980-talet är i viktiga hänseenden helt andra än dem vi mötte för tre år sedan. Våra relativa arbetskraftskostnader och vår internationella konkurrenssituation är gynnsammare i dag än vad de var då. Den svenska kronan är starkare. Det valutautflöde vi haft i somras har inte berott på den svenska kronans ställning utan på de höjda oljepriserna och den internationella ränteutvecklingen. Till skillnad från 1976 har vi nu återvunnit och håller fortfarande på att återvinna marknadsandelar utomlands. 1976 gick industriproduktionen ner. Nu ökar den.

1976 sjönk industrisysselsättningen. Nu stiger den. Då hade vi väldiga överlager i näringslivet. Det har vi inte nu. Och både bruttoinvesteringar och industriinvesteringar har åter börjat öka. Inflationstakten är nu lägre än den var 1976, och den akuta kris som då förelåg i näringslivet i dess helhet har vi inte i dag, även om det fortfarande finns krisföretag och krisbranscher.

Vad som i stället har inträffat är – förutom oljeprisstegringarna – att problem som sammanhänger med den offentliga sektorns snabba expansion under en lång följd av år trätt i förgrunden. Och detta har starkt bidragit till växande statliga budgetunderskott.

Några siffror belyser på ett enligt min mening nästan drastiskt sätt innebörden av den offentliga sektorns tillväxt under de senaste tio åren.

Mellan 1969 och 1978 ökade den offentliga sektorn i fast penningvärde med 6 % varje år, med sammanlagt 75,2 miljarder kronor i 1975 års priser. Under samma period ökade bruttonationalprodukten – våra gemensamma tillgångar – med i genomsnitt 1,8 % per år eller med 43 miljarder kronor. Den offentliga sektorn slukade alltså hela tillväxten och därutöver ytterligare 32 miljarder kronor.

Under treårsperioden 1973–1976 steg den offentliga sektorns utgifter med

41,7 miljarder kronor i fasta priser men BNP med bara 17 miljarder kronor. Den offentliga sektorns tillväxt var alltså två och en halv gånger snabbare än bruttonationalproduktens.

Under den senaste treårsperioden var motsvarande ökning av den offentliga sektorns utgifter 24,4 miljarder, medan BNP-ökningen stannade vid 15,9 miljarder. Utgiftsexpansionen var alltså en och en halv gång snabbare än tillväxten av våra gemensamma inkomster.

Om den offentliga utgiftsökningen nästa år skulle dras ner till 5 % – dvs. med en procent *under* genomsnittet för hela 1970-talet – skulle detta ändå innebära en utgiftsökning på ungefär 14 miljarder kronor. Om BNP-tillväxten skulle uppgå till 3 % – dvs. väsentligt mycket *mera* än genomsnittet under 1970-talet – skulle detta ge 13 miljarder kronor. Oförändrat skattetryck skulle ge bara 8 miljarder av de 14 behövliga. En skatteskärpning på 6 miljarder kronor skulle alltså bli nödvändig *enbart* för att förhindra en fortsatt ökning av budgetunderskottet.

Men 6 miljarder är en nettosiffra. Den nödvändiga förbättringen av den offentliga sektorns finansiella sparande skulle kräva en betydligt *större* skatteökning brutto. Och detta måste i sin tur negativt påverka den ekonomiska tillväxten. Vi skulle inte kunna nå upp till den 3-procentiga BNP-tillväxt som jag nyss angav. Och en *långsammare* tillväxt skulle i sin tur medföra en långsammare ökning av den offentliga sektorns inkomster och drabba hela samhällsekonomin. Sverige har med andra ord – jag tycker att de här siffrorna belyser det – råkat in i den onda cirkel som jag år efter år varnat för i riksdagen.

Olof Palme påstod att de borgerliga partierna dolde verkligheten i valrörelsen. Oljeprishöjningarna kunde vi, om vi så skulle vilja, inte dölja. Konjunkturerna utomlands kunde vi inte, om vi så skulle vilja, dölja. Bytesbalansbristen kunde vi inte heller dölja. Budgetunderskottet var också alldeles uppenbart. Jag försökte – som åtskilliga av kammarens ledamöter kommer ihåg – ta upp en debatt om Sveriges långsiktiga ekonomiska problem, bl. a. med utgångspunkt i de analyser som 1978 års långtidsutredning hade gjort och som visade att med en utveckling i samma takt som hittills skulle utrymmet för reala inkomststegringar för våra löntagare vara helt obefintligt. Vilka var det som då hukade sig? Vilka var det som då vägrade att delta i den debatten? Vilka var det som då smet undan? Vilka var det som i stället föreslog högre skatteökningar som skulle göra problemen ännu större, om inte de socialdemokrater som i dag beskyller oss för att ha försökt dölja verkligheten? Vi har talat klarspråk. Socialdemokraterna har i det här hänseendet smugit i buskarna.

För att angripa de stora underskotten i vår statsbudget och hindra en fortsatt ökning måste vi *för det första* hålla tillbaka utgifterna, *för det andra* stimulera det totala sparandet i samhällsekonomin och *för det tredje* stimulera tillväxten. Det är helt uteslutet att låta den offentliga sektorns utgifter fortsätta att i reala termer – för det är det det är fråga om – växa med de 6 % per år som har gällt tidigare. Även om vi skulle utnyttja alla tillgängliga medel för det, kan en sådan ökning inte finansieras. Problemen blir bara större och det

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

samhällsekonomiska läget ännu värre.

Det mest överhängande problem som vi nu står inför när det gäller 1980-talet är alltså att komma till rätta med den offentliga sektorns expansion. Det är ett väldigt svårt problem, men vi måste komma till rätta med det, om vi skall kunna återställa balansen i svensk ekonomi, om vi skall kunna fortsätta att reformera skatteskalorna i enlighet med regeringens förklarings intentioner och våra medborgares i handlande uttryckta önskemål, om vi skall kunna öka tillväxten, förstärka vår samhälls ekonomi och trygga välfärdsutvecklingen under kommande år. Om vi skall åstadkomma allt det här, är det nödvändigt att angripa den offentliga sektorns alltför snabba expansion.

Den här politiken, som enligt min alldeles bestämda mening framstår som alltmer tvingande, förutsätter att alla vågar medge öppet hur riskfyllt läget är och att alla är beredda att ta sitt ansvar och lämna sin medverkan. Politiken måste med andra ord bygga både på realism – på den verklighet som jag talade om i början av det här anförandet och som vi aldrig kan komma ifrån – och på samförstånd. Kortsiktig partipolitisk konfrontation, som Olof Palme gav prov på i sina anföranden för en stund sedan, kommer att göra svårigheterna ännu större och problemen ännu mera svårlösta. Och det kommer att drabba alla grupper av medborgare i vårt land, vilkas berättigade önskemål och intressen det är vår skyldighet som politiker att tillgodose efter måttet av vår förmåga.

Detta är det allvarliga i dagens läge. Skall vi klara vår ekonomi framöver, skall vi ge våra medborgare vad de kräver och önskar, då måste vi med öppna ögon se hur verkligheten ser ut, och vi måste ha mod att gemensamt angripa problemen. Annars blir det bara värre för de människor som i val gett oss alla sitt förtroende.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag har en fråga också till herr Bohman, men först detta: Herr Bohman talade om samförstånd som nästan en moralisk kvalitet. Jag minns att under den s. k. jämviktsriksdagens tid störtade herr Bohman ut ur alla de lokaler där vi förhandlade och avvisade med enorm hårdhet de överenskomelser vi träffade mellan tre partier. Jag beskyllde icke herr Bohman för dålig moral; jag trodde att han från sina konservativa utgångspunkter hade sakliga skäl för att inte vilja ansluta sig till det som andra partier kom överens om.

Det är likadant nu. Vi kan inte underlåta att kritisera en politik som innebär sänkt reallön för de stora grupperna av arbetare och tjänstemän, ökade klyftor i samhället, gigantiska överföringar av pengar till kapitalägarna och de bättre ställda.

Jag fick häromdagen ett brev från en mycket framgångsrik författare, som skrev: I egenskap av utpräglad höginkomsttagare har jag märkt hur de tre borgerliga åren har gett mig en klar förbättring av min standard. Men min son, som är svetsare, och min dotter, som är gift med en mellanstadielärare, har båda fått det sämre under de här tre borgerliga åren. – Det är väl ändå en ganska exakt sammanfattning av vad det är fråga om: de ökade klyftorna.

Samförstånd är alltid beroende av politikens innehåll. För oss är förutsättningen för samförstånd en politik som präglas av rättvisa och solidaritet.

Herr Bohman hade otroligt många siffror i sitt tal, men en siffra borde ha stått som en eldskrift för honom när han talade. När den borgerliga trepartiregeringen tillträdde var underskottet i statens budget 3,6 miljarder kronor. Det är nu ca 50 miljarder kronor. Det är det statsfinansiella moras som ni har skapat.

Det var mot den här bakgrunden vi betraktade moderaternas yviga löften om sänkt skatt under valrörelsen. Hur kan ni lova sänkt skatt när ni har ett budgetunderskott på 50 miljarder? frågade vi. Då svarade man med Jan Carlzon. Jo, sade herrar Bohman och Burenstam Linder, Jan Carlzon sänkte priset på flyget, och så blev det fler passagerare och det gick bättre. Precis så skall vi göra också. Vi skall sänka skatten, och då får vi mera inkomster. På det sättet avskaffar vi budgetunderskottet.

Två dagar efter valet begärde denne Jan Carlzon höjda priser på Linjeflyg. Så ramlade det här Jan Carlzon-syndromet som en brinnande vinge i havet.

Nu bidrog ju även herr Bohman till att avslöja verkligheten. Här säger han i sitt långa, sifferspäckade tal – jag vet inte om han har hunnit läsa det tillräckligt – att om den offentliga utgiftsökningen dras ner med 1 % jämfört med det som hittills gällt under 1970-talet, så krävs en skatthöjning med 6 miljarder. Nu är det realiteter plötsligt, nu redovisar han ett växande budgetunderskott, och man måste höja skatten för att täcka det eller skära ner utgifterna.

Så till min fråga: På Bergslagsvägen i Stockholm hängde det långt efter valet kvar en affisch där det stod: Lägre skatter! Moderaterna. Den blev ganska gulnad. Den har definitivt rivits ner av herr Bohman i dag. Kan herr Bohman nu äntligen erkänna att moderaternas yviga skattesänkingslöften under valrörelsen var en bluff och ingenting annat än en bluff?

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! I dag talar Gösta Bohman mycket vackert om samförstånd. I valrörelsen lät det helt annorlunda. Då var det konfrontation och gammal unken antikommunism från det kalla krigets dagar som hördes mest. I dag talar också Gösta Bohman så att man nästan kunde tro att han är landets statsminister. Och det är möjligt att han har anledning att låta som om han vore det. Moderaterna fick ju åtta statsrådsposter. Själv är Gösta Bohman tillbaka som regeringens starke man och ekonomiminister, och partiet fick en statsrådspost i bostadsdepartementet och en annan i justitiedepartementet. Dessutom fick de ju nästan en talman. Allt detta tillsammans med moderaternas valframgång och Gösta Bohmans position som partiledare för landets största borgerliga parti är kanske skäl nog för honom att tala som om han vore landets statsminister.

Moderaterna hade också framgång i regeringsförhandlingarna när det gällde regeringsförklaringen. Dels motade ni bort den s. k. mittenpolitiken, "struntpolitiken", dels lyckades ni helt eller delvis få med era egna förslag. I

regeringsförklaringen framhålls sålunda gång på gång att den offentliga och privata konsumtionen måste hållas tillbaka, och Gösta Bohman har ju också nu uppehållit sig länge vid detta. Det betyder att kommunerna inte får öka sin verksamhet: de får inte bygga ut barnomsorgen, äldreården eller annan angelägen verksamhet. Löntagarna, som har förlorat två månadslöner hittills under Gösta Bohmans svängremspolitik, får inte återställa sina reallöner. I dag kan vi läsa att Gösta Bohman tagit ytterligare ett initiativ i den vägen och föreslagit att kommunernas expansion måste hejdas med lagstiftningens hjälp.

Jag vill i det sammanhanget fråga Gösta Bohman om han inser följderna av en sådan lag. Inser han att detta skulle drabba de mest angelägna verksamheterna i kommunerna, dvs. barnomsorgen, äldreården och den sociala servicen? Det vore också intressant att få höra honom förklara var gränsen går för kommunernas expansion, hur en eventuell lagstiftning skall vara utformad och framför allt vilket råd han vill ge kommunerna, som har brist på daghemsplatser, som har många pensionärer och utslagna, som vill bedriva en aktiv och solidarisk social verksamhet. Hur skall de klara sina angelägna behov, om de med lagens hjälp förbjuds att bygga ut den här verksamheten?

Nu har statsministern dess bättre till en del dementerat Gösta Bohmans förlöpnings här på förmiddagen, men jag vill ändå fråga Gösta Bohman om han umgås med liknande planer för att begränsa den privata konsumtionen, dvs. löntagarnas köpkraft. Det är en annan intressant fråga. Vad händer, om löntagarna förhandlar sig till högre löner och därmed också ökar sin konsumtion? Kommer regeringen då att upprepa tricket från den förra avtalsrörelsen och i efterhand korrigera resultatet av förhandlingarna? Kommer ni att höja momsen, eller har ni andra planer? Jag tror att Gösta Bohman om någon är mannen att besvara just dessa frågor, och det är f. ö. ganska rimligt att Sveriges 3 miljoner löntagare får besked på den här punkten av landets ekonomiminister.

I valrörelsen bedrev ni moderater en mycket fräck och utmanande politik. Ni presenterade då en sparplan. Ni sade att ni ville spara 3 miljarder kronor. Ni ville slopa skatteutjämningsbidraget till kommunerna, ni ville slopa 100 nya tjänster till arbetsförmedlingarna, ni ville slopa studiestödet till 18–19-åringarna, ni ville slopa ökningen av platser i gymnasieskolan, ni ville slopa bidraget till studiecirkelarna, ni ville minska stödet till invandraranordningarna, ni ville minska stödet till byggande av idrottsanläggningar, ni ville minska bidraget till allmännyttan för hyresförluster, osv.

Nu vill jag fråga Gösta Bohman som ekonomiminister: Hur blir det med den här sparplanen? Kommer den att sättas i verket eller är den lagd åt sidan? Har den hamnat i papperskorgen eller i byrålådan, där den enligt min mening hör hemma?

Det är i och för sig typiskt för moderaterna att ägna sig åt sådana här frågor. Ni har ju under hela valrörelsen spelat rollen av ett svenskt Glistrupparti. Ni har förespråkade en hård ekonomisk politik. Ni har ingen förståelse för löntagarnas krav, för ungdomens krav, för de utslagnas krav och för de

handikappades krav. Människorna i dessa grupper inryms inte i moderaternas tankevärld, och därför går moderaterna fram med rödpennan och stryker hårt ner sådana förslag som syftar till att stärka de svagas villkor i samhället, som syftar till att skapa rättvisa och jämlikhet.

Men det mest anmärkningsvärda är inte att moderaterna driver den här politiken, utan det är att de två andra partierna är tysta som möss i fråga om moderaternas politik.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Herr Palme återkommer – som han brukar göra – till Hagaöverenskommelsernas tidevarv, då jag påstås ha slagit i dörrar och inte velat medverka. Men om herr Palme, som ledde dessa förhandlingar, hade lyssnat bättre på vad vi ansåg om den ekonomiska politikens inriktning när vi under jämviktsriksdagen diskuterade detta, så hade en stor del av de bekymmer och problem som vi brottas med i dag inte funnits. Vårt läge hade varit avsevärt bättre om herr Palme då hade lytt våra råd.

Jag talar inte för ett samförstånd *mot* bättre förstånd, utan jag talar för ett samförstånd *med* bättre förstånd. Vi var klokare än vad ni var den gången. Och det vet Olof Palme om han tänker efter riktigt ordentligt – gör det någon gång!

Olof Palme sade: Jag har rätt att kritisera en politik som innebär sänkta reallöner. Ja, det är Olof Palmes skyldighet att kritisera en sådan politik. Men själva utgångspunkten för de ekonomiska analyser som jag har redovisat här i dag och som regeringen redovisat så många gånger är att om vi fortsätter med den politik som vi har varit inne på sedan många år tillbaka, så kommer det – enligt långtidsutredningen och enligt alla andra ekonomiska analyser – att innebära att våra löntagare icke får en höjd reallön. Hur skall vi kunna gå ut och begära av våra löntagare att de skall prestera ökad produktion och höjd produktivitet, som vi så väl behöver för att klara balansen i vår ekonomi, om den offentliga sektorns väldiga expansion lägger beslag på så stor del av utrymmet att löntagarna inte får några pengar alls kvar i reell köpkraft, i sina plånböcker och portmonnäer?

Olof Palme har fullt klart för sig – och det tror jag att flertalet av de ledamöter i kammaren som var med på den tiden också har klart för sig – att politiken 1975 och 1976 innebar en stimulans av konsumtionen för att överbrygga oljeprishöjningarnas konsekvenser för efterfrågan. Det var en överkonsumtion som vi tog på oss här i Sverige för att vara beredda att sedan sänka vår konsumtion. Vi tvingades 1978 att göra en neddragning av de tidigare årens överkonsumtion. Det var en konjunkturmässigt betingad dragspelspolitik, som ni i den socialdemokratiska regeringen räknade med när ni inledde den här överbrygningspolitiken.

Olof Palme påstår att det under trepartiregeringens tid skett en gigantisk överföring av pengar till kapitalägarna. Detta är inte sant. Kapitalägarna fick mindre pengar under dessa gångna år än vad löntagarna fick. Vi är fullständigt medvetna om att löntagarna fick skära ner sin konsumtion, men jag har påvisat att en sådan utveckling var själva innebörden i den

ursprungliga överbrygningspolitiken.

Hösten 1976 hade vi ett hyggligt budgetläge. Men, Olof Palme, vi hade ingen sund ekonomi. Det dukade bordet var inte dukat med anrättningar som folk mådde bra av. Vi övertog svåra problem. Vi tvingades göra väldiga industripolitiska satsningar, att satsa på AMS-politik. Och vi ärvde ett i den tidigare budgeten inbyggt underskott som värkte ut så småningom. Jag påstår alltså att den budgetbrist vi har i dag inte är en följd av trepartiregeringens politik utan en konsekvens av en felaktig politik som socialdemokraterna förde under hela 1970-talet. Om den politiken skulle tillåtas att fortsätta, så kommer den att leda till att hela BNP:n efter skatt kommer att gå åt för att täcka de offentliga utgifterna redan år 1990. Det är bara att sätta sig ner med siffror framför sig och räkna, Olof Palme, så kommer ni att kunna konstatera att detta kommer att ske. Men det problemet vill ni inte diskutera. Varje gång jag har tagit upp detta och bl. a. särskilt vänt mig till LO:s representanter här i kammaren så har det visat sig att man inte velat gå in i en debatt om frågan: Hur skall det gå med löntagarnas reella löneökningar, när situationen ter sig som den gör?

Låt mig sedan knyta an till vad Olof Palme sade i sitt första anförande. Han skildrade med den skicklighet som är honom förunnad eländet utanför det här glashuset, ute på Sergels torg, tunnelbanevåldet, situationen för de utslagna, problemet med narkotikaoffren och mycket annat. Innebörden av hans anförande måste vara att med mera insatser från samhällets sida, med mera statliga och kommunala insatser, med mera politisering, med ökad makt åt politikerna och med högre skatter skulle man kunna komma åt de här problemen. Men det elände som Olof Palme skildrade och som är en realitet i dagens Sverige har ju faktiskt växt fram och har sina rötter i den period då socialdemokraterna styrde vårt land. Det här är inte en följd av trepartiregeringens politik och inte av folkpartiregeringens politik, utan det har sina rötter mycket längre tillbaka under den socialdemokratiska epoken, alltså under ett skede då de offentliga utgifterna i vårt land steg från i runt tal 20 % av vår bruttonationalprodukt till dagens 65 %.

Då frågar jag mig: Har det blivit så mycket bättre i det svenska samhället i de hänseenden som Olof Palme påtalade under den här perioden av en våldsamt expansion av den samhälleliga verksamheten, eller har det kanhända rent av blivit sämre? Jag fick ett intryck av att Olof Palme menade att det hade blivit sämre, men han får väl korrigeras i sin replik.

Nu påstår jag självfallet inte att missförhållandena och samhällsproblemen skulle bero på de ständiga skatteökningarna, på den offentliga sektorns expansion som sådan. Men att åberopa dessa missförhållanden och sociala motsättningar som motiv för högre skatter, som argument mot ett bättre skattesystem, håller definitivt inte. Det finns ingenting i verklighetens Sverige som talar för att vi skulle få det bättre i de här hänseendena, att människorna skulle bli lyckligare och att livskvaliteten skulle bli bättre om valfriheten för våra medborgare ytterligare begränsades. Olof Palmes argumentation – om det nu var en argumentation – saknar all förankring i den vardagstillvaro som vi alla upplever i vårt land.

Jag minns den tid då Olof Palme alltid beskyllde mig för att svartmåla. Men jag känner mig ibland numera som en amatör på det området i jämförelse med Olof Palme och hans professionella svartmålningskonster. De problem som Olof Palme skildrade så värtaligt och som vi alla är medvetna om har kommit till tidigare. Det är inte efter 1976 som den skola har byggts upp, vars brister har blivit allt tydligare. Det är inte efter 1976 som de trista bostadsområden har uppförts, i vilka många av de här sociala motsättningarna och problemen grundläggs. Och narkotikaproblemen, Olof Palme, är inte nya. De lösa nyponna mot problemen har inte präglat tiden efter 1976. Tvärtom har den nya regeringen försökt hantera dessa problem med mycket större realism och verklighetssinne än vad som var fallet under Olof Palmes tid.

Vad det ytterst är fråga om, när vi talar om de stora problemen i vårt samhälle, är medborgarnas ansvar för sig och de sina, ansvaret för barnen, ansvaret för de äldre samt skolans ansvar. Nu börjar även fackförbunden och LO att reagera mot den socialdemokratiska skolpolitiken, men det är så dags. Vi vidgar inte ansvarsmedvetandet hos enskilda människor och enskilda familjer genom att lägga över mera ansvar på samhället, dvs. på oss politiker.

Jag är övertygad om att allt fler i land efter land – det gäller inte bara Sverige – har kommit underfund med att ett genompolitiserat högskattesamhälle inte är den bästa miljön för att lösa frågorna kring de enskilda människornas och familjernas starkt varierande behov, deras önskemål, deras intressen, deras syn på begreppet livskvalitet. Det är inte mindre frihet som vi behöver, utan det är mera frihet. Det är inte mindre av enskilt ansvar som vi behöver, utan det är mera av enskilt ansvar.

Att sedan den socialdemokratiska skattepolitiken är en av de grundläggande orsakerna till obalansen i vår ekonomi i dag tycker jag att jag har visat med de siffror som jag redovisade i mitt första anförande. Den obalansen leder till att vi får det svårare och att vi får mindre handlingsfrihet då det gäller att komma till rätta med åtskilliga av de svårigheter som Olof Palme skildrade. Det här är sanningen bakom den verklighet som Olof Palme för en stund sedan försökte förvrida inför den här kammaren.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! I den här omgången ställde jag bara en enkel fråga: Kan herr Bohman erkänna att högerns skattesänkingslöften i valet var en bluff och ingenting annat än en bluff? Men herr Bohman gjorde inte en ansats till att besvara min fråga. Jag kan således konstatera att de var en bluff. Detta alldeles oavsett om han sedan försöker utnyttja sin tid till att komma med förklaringar när jag inte har någon rätt till replik. I stället väljer herr Bohman det känslomässiga. Han går antingen långt tillbaka i tiden till Ane den gamle, eller till någon bananhövding för att skylla ifrån sig. Herr Bohman har egentligen bara ett svar på alla problem som tas upp: Det är socialdemokraternas fel. Det är ett totalt smitande från ansvar och ett känslomässigt rabblande av fraser.

Beträffande Hagsöverläggningarna vill jag säga att det var en evig tur att vi

alla sade ett bestämt nej till moderaterna den gången. De ville spä på konsumtionen med om jag minns rätt ytterligare 10 miljarder kronor. Hade man gjort det och sedan använt det Bohmanska dragspelet för att klara detta, så hade det behövts en bälg vars make aldrig hade skådats i norra Europa. Så ville ni spä på i er löfteskarusell.

I valrörelsen fanns det bara ett budskap på alla de torg där moderaterna stod: Sänk skatten! Herr Bohman vågar inte upprepa det här i dag. Han talar i stället om den offentliga sektorn som ökar så mycket att man tvingas höja skatterna, och han hotar med storleken av skattehöjningarna. Herr Bohman talar alltså om den offentliga sektorn, men han vågar inte redovisa en enda punkt, där han är beredd att skära ned med en enda krona.

Sällan har ett val fått ett så omedelbart genomslag i avslöjande riktning. Här har ett helt parti gått fram med ett enda stort löfte: Vi skall sänka skatten. I denna Glistrupanda skinnar man folkpartiet och centern på röster, men en månad efter valet tvingas man i sak att medge att hela denna kampanj inte var något annat än en bluff och att den förblir en bluff.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talmän! Det är svårt att få besked av Gösta Bohman i debatten här i dag. Annat var det i valrörelsen i september. Då talade han på gator och torg om kommunister så att ställningarna rasade.

Gösta Bohman låtsas som om hans parti och han själv inte förespråkar en politik som direkt går emot löntagarnas, pensionärernas, de handikappades och de svagas intressen och rättigheter i samhället. Jag tror att det vid TV-apparaterna runt om i landet sitter människor och tittar som i årtal har väntat på besked från regeringarna här i landet i för dem livsavgörande frågor. Många av dessa människor är handikappade. Det är också unga människor, medelålders och äldre. Men många av dem har en sak gemensamt – de är arbetslösa. De har väntat år efter år, decennium efter decennium på att en regering i praktisk handling skall visa sig vara beredd att ta krafttag för att ge också dem rätten till ett arbete. Utredning efter utredning har arbetat med dessa frågor. Det har funnits många förslag, men få har genomförts.

Vi har stiftat en lag som skall främja anställning av handikappade. Den är flera år gammal, men den har ännu inte använts, trots att arbetsmarknads-situationen för de handikappade ständigt förvärras. Krav har ställts på tidigare borgerliga regeringar på en skärpning av främjandelagen och på utfärdande av klara tillämpningsföreskrifter, men inget har hänt.

Är det inte så, Gösta Bohman, att ni moderater har krävt högre patientavgifter inom sjukvården, begränsning av den offentliga sektorn och sänkta bidrag till de handikappades studier? Har ni inte gått emot en ändring i byggnadsstadgan när det gäller införande av hiss i flerfamiljshus? Fråga Allan Åkerlind, som var med i utredningen och gick emot detta förslag! Är inte allt detta sant, Gösta Bohman? Och innebär inte alla dessa högerförslag direkta försämringar för just dessa grupper?

Gösta Bohman kommenterade också ekonomin. Han var ekonomiminister i den förra trepartiregeringen och vet därför vad slags ekonomisk politik

han då företrädde och i dag företräder. Hyrorna ökade då med rekordfart och priserna likaså. Trepårtiregeringen höjde momsens, och landets löntagare förlorade flera månadslöner. Det var Gösta Bohmans ekonomiska politik som trepartiregeringen bedrev, och nu pekar man ut skärpt politik av samma märke.

För löntagarna väntar bistra tider, bl. a. en svår avtalsrörelse. För dessa svårigheter bär Gösta Bohman huvudansvaret i den nuvarande regeringen, och de är uttryck för en konfrontationspolitik. Trepårtiregeringen fortsätter att spela rollen av en kampregering mot arbetarrörelsen, i likhet med vad den har gjort alltsedan valet 1976.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Vi moderater har ingen förståelse för löntagarnas krav. Vi har ingen förståelse för ungdomarnas och de utslagnas krav. Det var innebörden i herr Werners anförande. Det förhåller sig emellertid så, att 1,1 miljoner människor röstade på moderata samlingspartiet i detta val. Hur många röstade på vpk? Uppenbarligen har dessa 1,1 miljoner människor betydligt större förståelse för vår politik och våra synpunkter än vad herr Werner har. Och i detta sammanhang väger dessa människor betydligt tyngre än vad herr Werner och hans lilla parti gör.

Olof Palme använder den vanliga tekniken när vi debatterar. När jag går in på ett område som Olof Palme själv har behandlat i sitt anförande och talar i stort sett i samma termer – även om jag inte talar lika vackert som Olof Palme – gör jag mig enligt honom skyldig till en "känslomässig svada" och skyller ifrån mig på socialdemokraterna. Vad jag gjorde var att jag knöt an till Olof Palme själv, när han skildrade de sociala problemen utanför detta glashus, de sociala motsättningar som finns i vårt samhälle – narkotikamissbruk, tunnelbaneelände och mycket annat. Jag gjorde det eftersom innebörden i Olof Palmes anförande måste ha varit att vi inte löser alla dessa problem om vi inte ger samhället ytterligare resurser, om vi inte höjer skatterna ännu mer. Mot den bakgrunden påvisade jag att problemen inte ligger där. Problemen ligger på ett helt annat område. Jag har självfallet inte påstått att det är socialdemokraternas fel att det har blivit så här, att socialdemokraterna avsiktligt skulle ha skapat ett samhälle med dessa motsättningar. Jag påvisade bara resultatet och säger att vi löser inte dessa problem om vi tror att vi skall kunna politisera samhället ännu mera, ta ut högre skatter, flytta över ansvaret från enskilda medborgare och lägga det ansvaret på samhället, på politikerna. Jag tror inte att vi politiker är vuxna att ta det ansvar som enskilda människor, enskilda föräldrar, enskilda lärare ute i skolorna skall ta för att klara sina svårigheter. Vi löser dem inte med nya skatter. Tvärtom. Det är fråga om att lägga mera tyngd på de enskilda individerna, ge dem mera frihet, ge dem mera ansvar och skapa en bättre skola än den som Olof Palme en gång bar ansvaret för – Olof Palme kan aldrig komma ifrån, att ni bar ansvaret för den skolan.

Gösta Bohman står här och hotar med skattehöjningar efter att ha lovat skattesänkningar i valet, sade Olof Palme. Vad jag har gjort är att rent

matematiskt belysa hur situationen skulle te sig om de offentliga utgifterna får fortsätta att växa på det sätt som de nu gör, nämligen dubbelt så snabbt som bruttonationalprodukten. Då kommer resultatet att bli att man genom skattehöjningar lägger beslag på hela den del som de enskilda löntagarna eljest skulle få förfoga över för sin egen fria konsumtion. Det är detta jag vänder mig mot. Jag hotar alltså inte med skattehöjningar. Jag säger att vi inte kan ha det på detta sätt. Vi måste angripa problemen från en annan sida. Vi måste alltså börja med att angripa den alltför snabba offentliga utgiftsexpansionen. Det innebär inte att vi skall sänka utgifterna men sänka utgiftsexpansionen så att vi kommer i balans med tillväxttenden i vår ekonomi. Gör vi inte det så får vi inte de reallöner som löntagarna kräver och som Gunnar Nilsson kräver i avtalsförhandlingarna. Hans löntagare vill ha höjda reallöner. De vill inte ha luft i lönekuverten. Det är det jag har försökt belysa, men jag får ingen sakdebatt med Olof Palme, utan det blir bara svammel från denna talarstol.

Olof Palme påstod att vi moderater har svikit våra vallöften. Olof Palme har ju som alla andra haft en jättig valrörelse och har kanske inte följt med i allt vad jag har sagt. Jag har aldrig gått ut och sagt att vi lovar att ensamma sänka skatterna. Vad vi har sagt är att vi lovar att verka för att skatterna skall sänkas, inte i första hand för den enskilde medborgarens skull utan för samhällsekonomin skull och därmed för alla enskilda medborgares skull, därför att den svenska skattepolitiken är en av orsakerna till de väldiga problem vi har att bemästra i vårt samhälle. Detta har jag sagt i vartenda anförande, Olof Palme, i varenda intervju i TV och radio. Jag har här framför mig intervjun från radions presskonferens den 22 augusti, och jag skall be att få föredra något av vad jag sade då, så att Olof Palme får klart för sig hur det ligger till. Jag sade: Observera! – ”Jag har aldrig sagt att vi inte av konjunkturpolitiska och sådana skäl är beredda att diskutera köpkraftsindragningar i de fall då det är motiverat. Det är inte alls otänkbart att man någon gång i höst kan vara tvungen att vidta köpkraftsindragningar.” Jag sade också: ”Skattefrågan är för mig och för vårt parti en konjunkturpolitisk och samhällsekonomisk fråga. Det är icke en finansiell fråga.” Jag fortsatte: ”Vad vi kan lova är inte att skatterna skall sänkas om vi kommer med i en regering. Vad vi kan lova är att vi skall verka för detta.”

Vi skall alltså verka för att detta skall uppnås, och vi kommer efter måttet av vår förmåga att göra vad på oss ankommer för att det skall bli möjligt att stoppa den utveckling som hotar hela vår välfärd.

Som bekant gjorde jag ett klart uttalande i valrörelsens slutskede. När folkpartiet och centern lade fram ett gemensamt skatteförslag förklarade jag att vi kan i stort sett ansluta oss till det. Där förelåg förslag till höjda energiskatter. På en punkt reserverade vi oss; vi sade att om man skall genomföra sådana åtgärder måste man se till att glesbygdernas befolkning inte drabbas. Och det kommer regeringen att göra när den lägger fram sitt förslag.

Vad man måste ha klart för sig är att i vårt politiska liv, där olika politiska partier går ut med var sin målsättning, kan vi inte om vi inte kommer i absolut

majoritet genomföra allt vad vi lovar att försöka genomföra. Vi kan aldrig gå ut – i varje fall kan vi inte göra det inom den tid som jag kan överblicka – och kategoriskt lova att vi skall genomföra vissa åtgärder. Vi kan bara lova att göra vårt bästa för att påverka utvecklingen i sådan riktning att våra förslag kan konkretiseras.

Låt mig till slut, herr talman, för att göra alldeles klart vad jag menar, framhålla följande ytterligare en gång. Jag har icke från denna talarstol hotat med skattechöjningar. Jag har påvisat att om utvecklingen fortgår i samma takt som nu, kommer 1990 hela vår BNP att gå åt för att täcka de offentliga utgifterna. Jag vet att det inte finns någon i denna kammare som kommer att vilja uppleva den situationen. Vi kommer att tvingas vidta motåtgärder för att förhindra att vi hamnar i ett sådant läge. Ju förr man är beredd att vidta motåtgärder, desto mindre plågsam kommer den smärtsamma processen att lägga om utvecklingen att bli.

Man kan inte hur länge som helst leva över sina tillgångar, vilket vi har gjort i vårt land. Vi måste nu rätta munnen efter matsäcken. Det är ett gammalt fint ordspråk som gäller för vanligt folk, och det måste gälla också för oss politiker här i Sveriges riksdag.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! I går föll domarna mot de sex medborgarrättsförkämparna i Prag. Från svenskt håll har vi upprepade gånger, senast i augusti i år, uttalat vår avsky för förtrycket av de mänskliga rättigheterna i Tjeckoslovakien. Den senaste s. k. rättegången framstår för oss som ett rent politiskt spektakel. De sex medlemmarna av Charta 77-rörelsen har i praktiken dömts för sina åsikters skull. Detta borde inte längre vara möjligt i ett land, som undertecknat Helsingforsdokumentets rekommendationer om mänskliga fri- och rättigheter.

Domarna är en utmaning mot de mänskliga krafterna både i Tjeckoslovakien och i andra länder. Avspänningen i Europa främjas inte av tvångsåtgärder mot personer som vågar ifrågasätta diktaturen. Rättegången i Prag är därför en angelägenhet inte bara för de tjeckoslovakiska myndigheterna utan också för regeringar och demokrater i hela Europa.

De som undertecknade medborgarrättsmanifestet Charta 77 uttryckte förhoppningen att det skulle bidra till att alla medborgare i Tjeckoslovakien skall kunna arbeta och leva som fria människor. Det är en förhoppning som vi starkt delar.

Diktaturen tror sig ha fällt domar som skall hindra företrädarna för mänskliga rättigheter att fortsätta sitt modiga arbete, men i själva verket har den dömt sig själv. Den har dömt sitt eget samhällssystem, ett samhällssystem som förvägrar människor frihet och demokrati.

Herr talman! Väljarna gav den 16 september majoritet i riksdagen för de partier som haft regeringsansvar under de senaste tre åren. De avvisade alltså det socialdemokratiska påståendet att politiken den senaste mandatperioden skulle ha varit till fördel bara för ett privilegierat fåtal.

Veljarna gav *inte* mandat för en hård blockpolitik, där ena halvan

bestämmer utan hänsyn till den andra. Man skapade jämvikt i riksdagen. Socialdemokraterna och vpk ökade sin andel av väljarkåren.

Majoriteten för de tre regeringspartierna är 5 000 röster av 5,5 miljoner röstande.

Av det kan man inte dra slutsatsen att regeringspolitiken bör dra sig ut mot höger. Tvärtom ställer det jämna valutslaget särskilda krav på att politikens tyngdpunkt förläggs till mitten.

Också de samhällsproblem som möter manar till samförstånd i stället för konfrontation. Över hela världen sveper nu en ny våg av osäkerhet och pessimism. Just när industriländerna var på väg att återställa balansen efter den förra oljekrisen och återvinna framtidstron drabbas man av en ny oljeshock.

När oljepriserna fyrdubblades 1973-1974 var det många som trodde och hoppades att detta skulle leda till en ny energipolitik världen över. Det pratades också mycket om en sådan ny kurs – men ganska litet blev förverkligat. Oljeförbrukningen ökade på nytt, världen invaggades i den falska föreställningen om ett faktiskt överskott på olja. Det krävdes en ny oljeshock för att bryta den stämningen.

De problem som vi har haft det senaste året illustrerar med all önskvärd tydlighet hur utsatt och sårbar vår situation är. Oljefrågorna handlar i bokstavlig mening om vår säkerhet, försörjningstrygghet, miljö och inte minst ekonomi.

Bristen på olja 1979 har inte varit stor. Ändå har den räckt till för att pressa priserna i höjden och skapa allvarliga störningar i hela världsekonomin. Runt omkring i världen justerar man nu ned tillväxtsiffror och förhoppningar om ökad sysselsättning. Det slår hårt också på vår ekonomi, med det starka beroende vi har av vår omvärld.

Oljefrågorna är en viktig del av den internationella politiken. Den oljekris som flertalet bedömare hade förutspått kunde inträffa i mitten på 1980-talet har vi redan här.

OPEC-länderna har i ord och handling demonstrerat att de under de kommande åren inte är beredda eller har möjlighet att öka oljeproduktionen i nämnvärd omfattning.

Industriländerna måste ta hänsyn till det här och i sin planering utgå ifrån att oljan kommer att vara en knapp resurs, som också kan komma att bli föremål för både politiska och ekonomiska konflikter av betydande styrka.

Vi måste t. ex. ha klart för oss att världens oljeförsörjning på ett dramatiskt sätt är sammanvävd med de politiska konflikterna i Mellersta Östern. De permanenta krigs- och konfliktriskerna i denna oroliga och labila del av världen är svåra att bedöma.

Fredsavtalet mellan Israel och Egypten innebär visserligen att krigsriskerna f. n. är mindre än tidigare.

Förhandlingarna mellan Israel och Egypten i vad avser Västbanken går emellertid dåligt. De övriga arabstaterna har mycket klart dokumenterat sitt missnöje med situationen – och även mycket klart kopplat samman

oljafrågorna med den politiska utvecklingen i området.

Tydliga varningar har kommit från bl. a. Saudi-Arabien, som ändå intar en traditionellt återhållsam attityd i fråga om oljevapnet.

Vi måste, kort sagt, inse att denna labila politiska situation kan få mycket allvarliga följder för världens oljeförsörjning. Till detta kommer att en rad OPEC-länder redan nu aviserat krav på betydande prisökningar.

Vi befinner oss alltså i en ytterst utsatt position, ekonomiskt och säkerhetsmässigt. Oljeproblemen kan bara klaras genom internationell samverkan. De stora industriländernas uttalade vilja att frysa oljeförbrukningen på 1977 eller 1978 års nivå var ett uppmuntrande tecken och vittnade om att man denna gång är beredd att verkligen ta itu med energiproblemen.

Sverige har allt intresse av att denna politik blir framgångsrik. Vi måste i internationella sammanhang verka för en beslutsam begränsning av energiförbrukningen, framför allt oljeförbrukningen, och vi måste själva följa samma politik. Också Sverige bör – i ett internationellt samarbete – sätta upp begränsningar för den framtida oljeimporten. Det är därför också viktigt att den energipolitik som folkpartiregeringen anvisade i våras nu kan fullföljas.

Men också med en realistisk och framgångsrik energipolitik kommer Sverige och omvärlden att länge sitta fast i oljeekonomins järngrepp. De växande underskott i bytesbalansen, som konjunkturinstitutet varslade om i går, har ett direkt och omedelbart samband med oljeproblemen.

För det första ökar kostnaderna för oljeimporten enbart till följd av årets prishöjningar med ca 9 miljarder kronor, och det kan bli mer.

För det andra sätter de stegrade oljepriserna ned tillväxten i världshandeln och drar därmed också ned ökningen av den svenska exporten.

I valrörelsen presenterade vi tillsammans med centern riktlinjer för hur den ekonomiska politiken skulle utformas i detta kärva läge. Vi angav tre huvudmål:

1. *Sveriges konkurrenskraft måste hållas uppe och om möjligt förbättras.* För att betala den dyrare oljan måste Sverige sälja mer av industrivaror. Och det kan vi bara göra om priserna på svenska varor hålls på en rimlig nivå. Därför avvisade vi nya stora höjningar av kostnaderna för näringslivet.

2. *Sverige måste spara olja.* Lyckas vi få ner oljeförbrukningen med 10 %, sparar vi också 2–3 miljarder åt Sverige. Det är betydligt mer än värdet av hela vår export av järnmalm. Därför föreslog vi höjda skatter på energi, för att ge en ytterligare stimulans till sparande och som den bästa metoden att dra in köpkraft samtidigt som marginalskatterna sänktes. Den linjen blir nu också regeringens politik.

3. *Stat, kommuner och landsting måste visa yttersta återhållsamhet med ökningen av sina utgifter.* Det är nödvändigt för att tillräckligt med resurser skall kunna avdelas för export och investeringar, för att det skall finnas ett reall utrymme att förhandla om i avtalsrörelserna och för att inflationen skall kunna hållas tillbaka.

De nya ekonomiska problem vi står inför är inte tillfälligt övergående.

Också med en framgångsrik ekonomisk politik, som ger förutsättningar för en balanserad utveckling, måste vi räkna med ett kärvare ekonomiskt klimat för ganska lång tid framöver.

Vi har tidigare vant oss vid en hygglig ekonomisk tillväxt – den har räckt till både för att bygga ut offentlig social verksamhet och för att höja den privata levnadsstandarden.

Även fördelningsproblemen har kunnat mildras genom tillväxten. Själva förutsättningen för t. ex. LO:s lönepolitik har varit att det funnits expansiva näringar och företag som kunnat ta emot de människor som förlorat sin sysselsättning i utslagna, lågproduktiva företag.

Att varje år skulle innebära en förbättring har vi kommit att betrakta som någonting av en självklarhet. Vi har tagit på oss stora kostnader för omfattande reformer. Våra krav och anspråk för framtiden har varit och är därigenom också stora.

Vi har alltså varit borskämda med en snabb tillväxt. Nu finns inte denna möjlighet på samma sätt längre. De utmaningar som då möter oss – i den här nya situationen – är inte för den skull mindre och inte heller färre.

Förut var det många – Olof Palme påminde om det – som sade att politiken egentligen handlade bara om finputsningar på välfärdsbygget, om vilka nya bidrag som växande resurser skulle användas till, om hur stigande löner skulle fördelas, om hur tryggheten skulle förvaltas och framstegen administreras.

I dag är det tydligt att mer står på spel och att ansvaret är större.

Vi skall klara energikrisen och föra Sverige bort från sitt farliga oljeberoende.

Vi måste göra framtidssatsningar i näringslivet när gamla branscher viker och nya konkurrenter uppträder.

Vi tvingas se med friska ögon på innehållet i den offentliga verksamheten, begränsa ökningen i de totala offentliga utgifterna utan att minska ansvaret för vitala sociala uppgifter.

Det vore dock ett farligt misstag att tro att vi klarar våra ekonomiska problem enbart genom nedskärningar av de offentliga utgifterna. En sådan politik skulle inte bara kollidera med starka sociala krav. Den skulle också försvåra ekonomins utveckling.

En betydande offentlig verksamhet är nämligen i själva verket nödvändig för att industrin och näringslivet skall utvecklas; dit hör t. ex. offentliga beställningar för kollektivtrafiken, dit hör statliga insatser för forskning och utveckling, dit hör transporter och utbildning, daghemsplatser, arbetarskydd, miljövard och mycket annat.

En modern ekonomi kan helt enkelt inte fungera utan en väl utbyggd offentlig sektor. Produktivitetsvinster inom näringslivet har ofta samband med offentliga insatser som näringslivet får utnyttja, t. ex. bättre utbildning.

Jag nämner detta, herr talman, för att modifiera den ibland alltför populära bilden av den offentliga sektorn som någon sorts "tärande" del av den svenska ekonomin. Det är den inte. Det står däremot helt klart att en

bromsning av utgiftsexpansionen är nödvändig om vi skall åstadkomma balans i ekonomin – den balansen går inte att nå bara genom ökade skatter, eftersom skatterna driver på inflationen och slår hårt på tillväxt och sysselsättning på längre sikt.

Inte minst vi som menar att de offentliga insatserna är mycket viktiga bör vara angelägna om att den svenska ekonomin återvinner balansen efter de stigande oljepriserna. Vi måste inse att detta kräver en stark begränsning av ökningen i de offentliga utgifterna.

Alternativet till det här – växande obalans i den svenska ekonomin – skulle på sikt hota den sociala tryggheten. Genom att vi anpassar oss till de ekonomiska realiteterna i dag kan vi undvika mycket hårdare ingrepp i morgon. Det är det som är vår filosofi.

En viktig liberal uppgift blir då att skydda svaga grupper. Solidariteten måste nu få en djupare innebörd och fördelningspolitiken en mer medveten utformning.

Det räcker inte att säga att vi skall göra insatser för de breda folkgrupperna.

Vi måste tala om att de många som har fasta jobb, hyggliga inkomster och är friska får begränsa sina anspråk i solidaritet med de verkligt utsatta: handikappade som med ytterligare stöd skulle kunna få arbete och vara med i gemenskapen, gamla sjuka som behöver vård och värme, tonåringar som dras ner mot djupet av alkohol och narkotika.

Kanske är det politiskt tacksammare att lova förbättringar till nästan alla än att verka för att den stora majoriteten skall avstå från krav till förmån för hårt drabbade minoriteter. Ändå är det detta senare som verkligen *är* praktisk solidaritet i dagens läge.

För att skapa utrymme för den solidariteten måste vi vara beredda att hårt pröva många andra budgetanspråk.

Det sker då inte för att urholka den sociala tryggheten, utan tvärtom för att möjliggöra avgörande insatser för dem som har det särskilt svårt.

Herr talman! Inför år med stora krav på omställningar i den svenska ekonomin behövs enligt folkpartiets mening även framöver en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik.

Den har sin viktiga sociala dimension: att hjälpa människor till arbete, och om möjligt ett arbete som deras förutsättningar och anspråk passar in på.

Men arbetsmarknadsinsatserna är dessutom en nödvändig del av en politik för balans i ekonomin. De skall underlätta omställningar. De skall hjälpa människor, bl. a. genom utbildning, över till de jobb som expanderar.

Varje månad besöks arbetsförmedlingen av ca 230 000 olika personer. Ju bättre arbetsförmedlingen lyckas med sin första uppgift, att sammanföra arbetssökande och lediga platser, desto mindre blir behovet av andra åtgärder, som ofta är mera kostsamma. En viktig förändring i förutsättningarna är att de arbetssökande och de lediga platserna passar allt sämre för varandra. Av de 240 000 personer som i augusti besökte arbetsförmedlingen var t. ex. 209 000 enbart lokalt sökande, dvs. de kunde bara tänka sig jobb på den egna orten. Många saknar också utbildning och yrkeserfarenhet eller har andra svårig-

heter.

Det här ökar behovet av insatser från arbetsförmedlingen och av åtgärder för att främja framför allt den yrkesmässiga rörligheten, som med nödvändighet av och till givetvis också måste medföra geografisk rörlighet. När arbetsmarknaden är låst försvårar det den utbyggnad av industrin som Sverige så trängande behöver för att klara oljenotan.

Men dessutom får en arbetsmarknad med liten rörlighet också negativa sociala följder. De som mister sina jobb har svårare att komma tillbaka i arbetslivet. Det gäller särskilt om de är äldre. Handikappade, ungdomar och kvinnor i medelåldern är stora grupper som också är beroende av att det finns en omsättning på arbeten. Även nytillträdande måste ha en chans att tränga in på arbetsmarknaden.

Utöver fler arbetstillfällen och en rörligare arbetsmarknad finns det också anledning att bl. a. genom främjandelagen påverka arbetsgivares krav på dem som söker arbete. Man måste inse att inte alla är starka, välutbildade män i 30–40-årsåldern. Mycket få av dem som i dag söker arbete tillhör i själva verket just den kategorin.

Att sysselsättningsläget nu förbättrats minskar alltså inte vikten av en aktiv arbetsmarknadspolitik. Däremot får den i det här läget delvis andra uppgifter och ges nya möjligheter.

Ett 1980-tal, herr talman, av knapphet kan ge inspiration också till andra omprövningar än dem som följer enbart av ekonomisk nödvändighet. *En* sådan omställning tror jag måste gälla förväntningarna på vad politiker ensamma kan åstadkomma.

Vi har i Sverige under lång tid vant oss vid att samhällsproblemen löser man genom politiska beslut. Mycket av det som utträttats genom stat, landsting och kommuner har också gjort vardagen lättare för många. Men ju mer de offentliga insatserna byggs ut, desto mer blir vi i själva verket medvetna om hur otillräckliga de är just för att lösa de problem för vilka de sattes in.

Det här kan tyckas som en paradox. Men vad det bör lära oss – och framför allt under år av ekonomisk knapphet – det är att de politiska kraven och besluten måste förenas med vardagssolidaritet, med personlig medmänsklighet.

Om de många människorna bara är passiva åskådare till politiska organ som tror sig kunna lösa alla problem genom klubbslag – då blir resultatet av den politiska verksamheten mest bara fraser utan förankring i verkligheten, myndigheter som aldrig når ut till den praktiska vardagen, paragrafer som saknar kontakt med livet.

Ta situationen i en svensk skola t. ex. Politikerna bestämmer hur många elever som skall gå i varje klass, vilken läroplan som skall gälla för undervisningen, hur skolbyggnaden skall se ut osv. Men det där betyder inte mycket för situationen i klassrummet, om läraren är ointresserad av sina elever och föräldrarna inte heller bryr sig om sina barn.

Men om det engagemanget finns, då kan man också ta väl vara på de yttre förutsättningarna för att ge undervisningen ett bra innehåll. Det underlättas

av att man får större utrymme för eget ansvar och känner en ökad förståelse för skolans uppgift att förmedla kunskaper och färdigheter, för krav på ordning och goda arbetsvanor.

Eller ta missbruket av alkohol som växer fram som ett dominerande samhällsproblem just nu. Med hjälp av politiska beslut om bl. a. högre beskattning skall vi söka hålla nere konsumtionen och därmed missbruket. Vi måste hålla uppe de restriktioner som finns och kan behöva pröva skärpningar. De som fastnat i missbruk behöver hjälp för att komma ur det.

Men skall vi lyckas i kampen mot detta samhällsöndra fordras det att inte vuxna människor är så oansvariga att de langar till ungdomar. Det krävs att vanliga skötsamma medborgare är beredda att ta på sig litet extra besvär i solidaritet med de många som annars går under.

Alla har ett ansvar för att inte den slappa spritpennalismen eller det hårda kamrattrycket leder till ett missbruk som slår ut allt fler.

På samma sätt måste vi se på en annan fråga som engagerar oss i folkpartiet mycket. Det gäller jämställdheten mellan kvinnor och män. Den handlar om att varje individ skall få frihet att utveckla sina bästa förutsättningar – i stället för att låsas av gamla roller och fördomar.

Med politiska beslut kan vi också här underlätta ett samhälle där kvinnor och män delar ansvaret i både hem och arbetsliv. Vi kan t. ex. fortsätta att förmänskliga arbetsliv och arbetstider samtidigt som vi bygger ut föräldraförsäkringen och förbättrar barnomsorgen. Vi kan genomföra en effektivare lag om jämställdhet i arbetslivet, som tillsammans med jämställdhetsbidraget gör det lättare för kvinnor att komma in på yrkesområden som dominerats av män, få del av vidareutbildning och nya yrkeschanser.

Men sådana insatser måste hela tiden förenas med ett oförtröttligt opinionsbildningsarbete och med en förändring av våra vardagliga relationer och livsmönster. Det är så lätt att börja tro att jämställdhet råder, bara därför att det talats länge om den i svensk debatt och därför att det har hänt en hel del när det gäller att åstadkomma politiska beslut. Att det inte förhåller sig så i verkligheten gav TV:s reportage häromveckan om kvinnomisshandeln i Sverige ett brutalt slående uttryck för. I detta upplysta land, där vi berömmar oss av att ha nått kanske längst i världen på väg mot en ny och öppnare syn på relationerna mellan kvinnor och män, är det, ännu när vi går in i 1980-talet, vanligt att män misshandlar de kvinnor de bor tillsammans med. Det är kanske det allra värsta uttrycket för att män och kvinnor ännu alltför ofta är främlingar för varandra, hur den gamla mansrollen – byggd på kall styrka i stället för varma känslor – ännu lever vidare.

Det jag nu sagt om att det inte räcker med politiska beslut för att ändra samhället innebär givetvis inte att politiken blir oviktig, inte heller att vi som politiker kan dra oss undan ansvar. Men vi måste vara medvetna om hur starkt beroende Sverige är av internationella förändringar som vi bara i liten grad kan påverka, och vi måste inse att politiska beslut har sina begränsningar, om de inte förankras hos människorna själva och förenas med ett personligt ansvar.

Skall 1980-talet innebära framsteg på ett djupare plan än det materiella måste vi även som individer vara beredda att avstå något av vår bekvämlighet för andra, som kanske behöver oss, och i gengäld själva vinna i värme och gemenskap. Det kan gälla våra barn, våra vänner, människor vi möter av en tillfällighet eller människor vi aldrig har mött och aldrig kommer att möta men som ändå behöver vår omtanke och vår insats, t. ex. de många invandrarna i Sverige eller de hungrande miljarderna i fattigvärlden.

Den här insikten måste också påverka politiken. Allt som förbättrar förutsättningarna för idealitet och personligt ansvarstagande blir betydelsefullt. Och samhället måste vara så uppbyggt att människor som vill engagera sig verkligen också kan göra det.

Det innebär att vi måste se upp med maktkoncentration och byråkrati. Ingenting är så dödande för inspiration och intresse som att känna att något är opåverkligt och okänsligt.

För precis tio år sedan, herr talman, ställde folkpartiet kravet på en fördjupad närdemokrati. Vi krävde mer inflytande för den enskilda människan på arbetsplatsen, i bostadsområdet, i kommunen. Vi krävde insatser för att få bukt med krångel och onödig byråkrati i stat och kommun. Vi har kommit en bit på väg sedan dess. Närdemokrati har blivit en populär paroll. Medinflytandet har ökat en del genom olika slags reformer. Vi har startat ett systematiskt arbete mot krångel och byråkrati.

Men fortfarande finns mycket att göra – i arbetslivet och i kommunerna, i skolorna och i bostadsområden. Under 1980-talet återstår den spännande uppgiften att med närdemokratiska reformer se till att parollen om att besluten förs närmare dem som berörs av besluten också omsätts i praktisk politik.

Det här blir avgörande för mänskligheten i vårt samhälle och för styrkan i vårt folkstyre. När svårigheterna är stora och utmaningarna många – då kan man mindre än någonsin lösa problemen utan människors medvetenhet och delaktighet.

Vi måste som politiker undvika de falska förenklingarna, låta medborgarna få tillträde också till komplikationerna, till de obekväma valen mellan svårigheter, till analysen bakom ställningstagandena. Drar vi inte på det sättet in medborgarna i beslutsarbetet, så får vi heller inte den förståelse som vi behöver när de svåra besluten till sist måste fattas. Vi måste försöka mobilisera mer av ett verkligt ansvar och engagemang för allt det som de flesta ändå upplever som viktigt: hur barnen har det på daghem och i skolan, hur vi skall skapa trygghet för våra gamla och samtidigt ta vara på allt de kan ge, hur gemenskapen kan bli större i grannskap och föreningar.

Det passiva och anonyma samhället är svagt i tider av påfrestningar. Vi behöver nu mer än på länge ett samhälle som är starkt i kraft av människors medvetenhet, vilja att påverka sina villkor och ta sitt ansvar.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag ställde en fråga till Ola Ullsten i mitt första anförande, men jag fick inget svar.

Sedan jag nu hört hans anförande med en i huvudsak progressiv framtoning och hört vad Gösta Bohman hade att anföra om den offentliga sektorn, måste jag ändå med tilltagande oro fråga: Vad är det för nedskärningar ni kan tänka er i den offentliga sektorn? På vilka områden?

Sedan har jag en fråga till.

För ett par år sedan sade folkpartiets bostadspolitiska expert Ola Ullsten, att den moderata bostadspolitiken var någonting som man inte kunde ta på allvar. Därefter har en moderat släppts in i bostadsdepartementet. Här om skriver Olle Bengtzon i Expressen: "Eftergifterna till moderaterna på mark- och bostadssektorn är ett oförlåtligt svek av folkparti och center. Folkpartiet måste redan ha förlorat otaliga väljare och fler lär det bli om Danell tillåts regera."

Mot den bakgrunden vill jag säga följande.

Målet för den moderata politiken är som vi vet att öka markägares och byggintressenters möjligheter att tjäna pengar på de boende. Bl. a. vill moderaterna genomföra sådana förändringar av den fysiska riksplaneringen att det blir nära nog fritt fram för exploatering av fjällvärlden och skärgårdarna. Jag frågar: Kommer folkpartiet att slå vakt om det som alla partier utom moderaterna varit ense om när det gäller den fysiska riksplaneringen som ett skydd mot exploatering av känsliga områden?

Moderaterna vill vidare upphäva det kommunala markvillkoret och därmed öka spekulationsbyggandet av bostäder. Kommer folkpartiet att i regeringen sätta stopp för moderaternas planer i denna fråga?

Moderaterna vill luckra upp strandlagen, vilket är ett hot mot möjligheterna att använda stränderna för friluftsliv och rekreation. Min fråga är: Är folkpartiet berett att slå vakt om den nuvarande strandlagen?

Detta är tre frågeställningar som direkt berör mark- och planeringsfrågor. Och jag kan haka på en till.

Nästan alla är överens om att vi på nytt har en mycket stor bostadsbrist i stora delar av landet. Under 1979 har bostadsbyggandet minskat ytterligare. I regeringsdeklarationen sägs att bostadsbyggandet "behöver ökas" – inte att det skall, utan att det behöver ökas. Kan folkpartiet lova att det blir så? Vilka åtgärder tänker folkpartiet i regeringen vidta för att förverkliga detta behövda ökade bostadsbyggande?

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Ola Ullstens anförande var intressant ur vissa synpunkter därför att han tog upp väsentliga frågor som jämställdheten mellan män och kvinnor och sociala frågor som jag menar måste diskuteras och ställas i förgrunden.

Men frågan är ju till sist: Hur skall folkpartiet kunna få gehör för viktiga krav i en regering där Bohman anger tonen?

Ta frågan om jämställdhet: Fortfarande är det kvinnorna som har svårast att få jobb. De återfinns i de sämst betalda jobben och slits ner genom dubbelarbete och andra omänskliga krav.

Vi måste skapa flera arbeten därför att det är av särskild betydelse för just kvinnorna, som drabbas hårdast av arbetslösheten – i synnerhet de unga kvinnorna, som har mycket svårt att få arbete.

Vi måste bygga ut daghem och fritidshem och göra det så planmässigt att behoven täcks. Bristen på daghem och fritidshem drabbar av tradition i första hand kvinnorna. Eftersom de i allmänhet är sämre avlönade än männen blir det kvinnorna som stannar hemma när barnomsorgen inte kan ordnas.

För att klara både jobb och ansvar för hem och barn väljer allt fler kvinnor deltidarbete. Det är en oroande och ohållbar utveckling som blir ett hinder för jämställdheten. Därför är arbetstidsförkortningen nödvändig och brådskande. Den är dessutom samhällsekonomiskt nödvändig.

På vilket sätt, Ola Ullsten, kommer detta till uttryck i regeringsdeklarationen? Ni säger att regeringspolitiken skall utgå ur mittenpartiernas politik. Före valet sade ni t. o. m. att högern inte skulle få något inflytande i regeringen. Vi vet hur det blev med det och med regeringsförklaringens utformning.

Jag har tidigare i dag tagit upp frågan om Bohmans sätt att ta ledningen över regeringen när det gäller kommunernas expansion. Jag vill ställa en enkel konkret fråga till Ola Ullsten: Delar Ola Ullsten Bohmans uppfattning om att lagstifta mot den kommunala expansionen? Fäldin har tidigare gett ett besked på den här punkten, och det vore intressant att få höra ett besked även från Ullsten.

När det gäller regeringsdeklarationen och folkpartiet vill jag erinra om att vid en presskonferens under valrörelsen sade Ola Ullsten ordagrant: Vad man skriver i valmanifest, vad man skriver i regeringsförklaringar är inte något löfte om att saker och ting skall genomföras till punkt och pricka under någon speciell tidsperiod. Jag vill då fråga Ullsten: Står sig det uttalandet fortfarande? Står det sig i dag? Vilka saker kan vi i så fall se fram emot skall genomföras, och vilka är inte aktuella den här gången?

Jag vill också fråga vad "ytterligare insatser för att tillförsäkra alla ungdomar praktik eller arbete" innebär. Förra gången skrev ni att alla ungdomar skulle garanteras utbildning och praktik. Jag vill fråga: Vad betyder det den här gången? Betyder det att man från folkpartiets sida har gett upp alla förhoppningar om att kunna garantera alla ungdomar arbete, utbildning eller praktik? Är detta ett förslag som skall genomföras under den här regeringsperioden, eller är det ett förslag som ni inte alls lovar att genomföra till punkt och pricka? Eller tänker ni nöja er med att begränsa er till att – som Ola Ullstens företrädare gjorde – önska lycka till åt de arbetslösa ungdomarna?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag tycker att den sista lilla slängen i Lasse Werners replik är ganska typisk för hans argumentationsnöd nu liksom så många gånger tidigare. Han argumenterar på det sättet i stället för att ta sig en seriös titt på vad som har åstadkommit med arbetsmarknadspolitiska och industripolitiska medel och givetvis inte minst genom den ekonomiska politiken under de senaste tre åren. Den politiken har lett till att Sverige, som varit utsatt för samma påfrestningar som de allra flesta andra industriländer, ändå har klarat sysselsättningen mycket bättre. Det kanske också finns anledning att påminna Lasse Werner om att den gången som min företrädare sade "lycka till" till en facklig företrädare, när denne gick in till förhandlingar med arbetsgivarna, hade den lyckosparken faktiskt effekt. Om det nu var lyckosparken som sådan eller de mer konkreta regeringsinsatserna som hade effekt kan jag låta vara osagt, men de jobb som vi försökte rädda den gången blev också räddade.

Att vi, för att sedan svara på Olof Palmes frågor, har ett kärvt ekonomiskt läge i Sverige beror ju huvudsakligen på att vi tvingas betala mer och mer för olja. Om vi inte söker undvika det misstag som gjordes av den socialdemokratiska regeringen – jag skall gärna medge att Hagapolitiken på sitt sätt innebar att det är fler som är ansvariga – utan försöker använda de här pengarna två gånger, dvs. både till betalning av dyrare olja och till offentlig och privat konsumtion här hemma, blir resultatet att den svenska ekonomin råkar ur balans och att på litet längre sikt den sociala trygghet som både Olof Palme och jag talat mycket om att vi skall värna råkar i fara. Därför tvingas vi nu dels att avstå från att ge medborgarna de skattesänkningar som de i och för sig vore väl förtjänta av, dels att gå in och göra en hårdhänt provning av alla de offentliga utgifterna. Det gäller inte bara statens kassor utan också kommunernas och landstingens.

Vi har många angelägna önskemål om arbetslöshetsförsäkring, om en fortsatt kommunal skatteutjämning, om vårdnadsbidrag, om väldigt många socialt motiverade reformer som vi nu måste ta oss en extra titt på och se i vilken takt vi kan genomföra. Vi måste också vara beredda att pröva gamla utgiftsåtaganden. Det är inte nödvändigtvis på det sättet att gamla utgifter är mer angelägna än nya. Det var det jag menade med det som jag sade i mitt anförande i Uppsala. Det innebar f. ö. att jag manade till återhållsamhet med offentliga utgifter i allmänhet. Det gäller inte bara utgifter till sociala ändamål. Det finns utgifter av annat slag också som har bidragit till det stora budgetunderskott som vi har f. n., t. ex. de industripolitiska satsningar vi har tvingats göra för att hålla sysselsättningen uppe. Även där måste en granskning bli mer kritisk nu än vi kanske tidigare föreställde oss att den behövde vara. Jag hoppas att Olof Palme som medlem i den progressiva grupperingen i riksdagen inte tänker göra det så lätt för sig att han stämplar varje försök att klara det här ekonomiska numret för att på sikt rädda den sociala tryggheten som något slags högerpolitik, en eftergift för dunkla högerkrafter. Jag hoppas att han i handling demonstrerar vad han i ord säger sig vilja vara med om, nämligen en politik i samförstånd för att åstadkomma

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

bättre balans i den svenska ekonomin.

Låt mig sedan – jag torde därvid framstå som originell i jämförelse med Lars Werner och Olof Palme – svara på de mera direkta frågor som i övrigt ställdes.

Alldeles oavsett vilka som sitter i bostadsdepartementet under den tid vi finns med i regeringen anser vi att den fysiska riksplaneringen skall vara ett skydd för den svenska miljön. Den målsättningen kommer till uttryck i regeringsdeklarationen, och bakom den står samtliga regeringspartier. Vi anser att strandlagen bör finnas, eftersom den också är en del i det skydd för den svenska naturen och för allemansrätten som vi menar att det är viktigt att slå vakt om.

Vi kommer framgent liksom tidigare att ha en social inriktning av bostadspolitiken, som innebär att man ger alla människor rätt till en hygglig bostad. Vi kommer att i regeringsdeklarationens anda arbeta för att bostadsbyggandet hålls på den nivå som svarar mot efterfrågan. Det har vi under den tid vi hittills suttit i regeringen lyckats betydligt bättre med än vad den socialdemokratiska regeringen gjorde exempelvis under mitten av 1960-talet.

Lasse Werner är också bekymrad över hur det i den här regeringskonstellationen skall gå med mittenpolitiken och en del av våra krav. Låt mig bara för att svara på hans frågor säga att vi, som jag utvecklade i mitt anförande, kommer att fortsätta den tappra kamp för ökad jämställdhet som vi länge har bedrivit, men som tyvärr inte ledde till att vi i våras fick den lag om jämställdhet i arbetslivet som vi ville ha. Orsaken var inte bara att några moderater och några centerpartister röstade annorlunda än sina partier utan främst att herr Werners och herr Palmes partier tvärsigenom röstade emot denna lag. Nu kommer det ärendet tillbaka till riksdagen. Lars Werner och Olof Palme har då möjligheten att på ett praktiskt sätt demonstrera att också deras partier faktiskt är intresserade av det stöd för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män som den här lagstiftningen innebär. Det går bra att då rösta för det förslaget.

Lars Werner är också intresserad av att veta även av mig – trots att statsministern redan har lämnat svaret – hur regeringen kommer att se på frågan om en lagstiftning som skulle begränsa den kommunala beskattningsrätten. Det finns, som Lars Werner säkert har sett i regeringsförklaringen, inga som helst antydningar om att någon sådan lagstiftning skulle vara aktuell, och statsministern har nyligen talat om att så heller inte är fallet.

Lars Werner tar upp frågan om ungdomsgarantin och i vilken omfattning som löften utställda i valmanifest gäller också efter valdagen. Låt mig säga att löften i valmanifest skall infrias. Samtidigt är det klart att de ekonomiska realiteterna ibland kan innebära att de inte kan infrias i den takt som kanske vore önskvärt. Att man då anpassar sig beror på att man också vill infria de löften som i varje fall vi ställt om en fortsatt ekonomi i balans i Sverige. Det är, som jag började med att säga, en övergripande målsättning och en nödvändighet, om alla de krav som Lars Werner, Olof Palme och jag har ställt i den här debatten och i andra debatter, krav som är ägnade att stärka den sociala

tryggheten, skall bli någonting annat än tomma fraser i valmanifest.

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Ola Ullsten skall hållas räkning för att han i alla fall försökte besvara mina frågor. Han glömde dock besvara frågan huruvida folkpartiet kommer att sätta stopp för moderaternas planer på att upphäva de kommunala markvillkoren för att underlätta spekulationsbyggande av bostäder. Ola Ullsten svarade inte heller på min fråga om man verkligen tänker öka bostadsbyggandet.

Litet lugnare är jag, men vi får väl se vad som kommer att hända i den fortsatta hanteringen. Vi kommer att hålla bostadsdepartementet under skärpt uppsikt.

Ola Ullsten skall också hållas räkning för att han sade att folkpartiet stod bakom Hagaöverenskommelsen. För en liten stund sedan hörde vi herr Bohman säga att den överenskommelsen var roten till allt ont. Moderaterna var kloka, medan socialdemokraterna var dumma, enligt herr Bohman. Men i och med att herrarna här gav sitt stöd åt Hagaöverenskommelsen – herr Mundebo var t. o. m. en av huvudanhängarna till den – så var alltså också de dumma. Jag har i mitt stilla sinne ställt mig frågan: Hur länge skall herrar Fälldin, Ullsten och Mundebo kunna sitta stilla och torka på sig herr Bohmans oförsäkmdheter? Än så länge sitter de stilla.

Jag ställde också frågan vad det är som ni vill skära ned på. Ola Ullsten sade att vi måste vara återhållsamma. Det är inte mycket till svar. Också vi inser att det krävs återhållsamhet. Men då skall man inte gå ut och ställa i utsikt skattesänkningar på 12 000 kr. och 6 000 kr. till de högsta inkomsttagarna och samtidigt säga till de låga inkomsttagarna att de måste vara återhållsamma i sina krav. En sådan politik håller inte, man undergräver sitt förtroende. På den punkten ser vi med djup oro på hanteringen.

Efter att först ha hört herr Bohmans ytterst säregna anförande om att utbyggnad av den offentliga sektorn är en otillätlig politisering och därefter ha hört Ola Ullstens ganska progressiva anförande om den offentliga sektorn, är det inte så underligt om man vill ställa en konkret fråga. Om ni nu skall vara återhållsamma och skära ned, vad är det då ni praktiskt tänker på? Vilka områden gäller det? Är det sjukvården, bostäderna, maten, eller vad är det ni tänker på? Det vore bra för vår egen tankeverksamhet att få en liten inblick i vad det är ni håller på med.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Nej, Ola Ullsten, vi har inte röstat mot bra förslag när det gällt en jämställdhetslag. Varför skall vi rösta på dåliga regeringsförslag när vi själva har ett bättre förslag att rösta på? Så kommer vi att handla även i fortsättningen.

Sedan vill jag göra en kommentar till resonemanget att Sverige har klarat sig bättre än andra länder ur sysselsättningssynpunkt. Det är till att ha rätt låga ambitioner, med tanke på att vi har 90 000 öppet arbetslösa, när man säger att vi har klarat oss bra. Fråga dessa 90 000 människor, och fråga de

40 000 öppet arbetslösa ungdomarna vad de tycker om sådan sysselsättningspolitik.

Det var faktiskt inte Per Ahlmarks "lycka till" som gjorde att dessa anställda i Blekinge fick behålla sina jobb. Det var löntagarnas, dvs. arbetarnas, egen kamp som gjorde det.

Jag förstår att Ola Ullsten ogillar att bli påmind om sitt uttalande om betydelsen av regeringsförklaringar. Han säger att det inte är löften om att saker och ting skall genomföras till punkt och pricka under en bestämd tidsperiod. I dag talar han om att man måste anpassa sig.

Nå, vad är det ni skall anpassa denna gång i denna regering? Är det fråga om utbyggnaden av barnomsorgen? Tidigare har i varje fall Ola Ullstens parti sagt sig vilja arbeta för en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, och det vore ju på tiden att vi snart fick se något praktiskt resultat av folkpartiets gamla löften. Jag måste fråga: Är Ola Ullsten och folkpartiet beredda att i regeringsställning arbeta för att 1976 års utbyggnadsprogram skall fullföljas? Det programmet innebär ju också en tidsram: 100 000 nya platser i daghem och 50 000 nya platser i fritidshem skall vara klara 1981.

Kommunernas planer ligger i dag långt under denna målsättning. Vad är folkpartiet konkret berett att göra för att ändra på detta? Hur kommer kommunernas möjligheter att bygga ut barnomsorgen att påverkas av de nya signalerna från ekonomiministern här i dag? Är det över huvud taget möjligt, Ola Ullsten, att i en regering tillsammans med Gösta Bohmans parti, som ju i sak egentligen är motståndare till att bygga ut barnomsorgen, klara dessa frågor? Lämna oss klart besked på dessa punkter. Eller är detta en fråga som ni skall anpassa precis som när ni tidigare skrev i regeringsförklaringen?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag är ledsen över att jag glömde några av de frågor som Olof Palme ställde. Han rabblade dem i så snabb takt att jag helt enkelt inte hann med att anteckna.

Vi har inga som helst avsikter att upphäva det kommunala markvillkoret, som jag själv har varit med om att rösta igenom. Vad sedan gäller bostadsbyggandet sade jag det som jag tror är det enda rimliga att säga för varje ansvarig bostadspolitiker eller politiker över huvud taget, nämligen att man måste se till att man anpassar bostadsbyggandet till den faktiska efterfrågan. Det måste vara rättesnöret. Detta misslyckades man med under efterkrigstiden, och det ledde till en katastrofal bostadsbrist under praktiskt taget hela 1960-talet, vilken både Olof Palme och jag upplevde inte bara såsom politiker utan också alldeles privat.

Konjunkturinstitutet räknar nu med att bostadsinvesteringarna skall öka med 5,5 % 1980. Det innebär en förstärkt insats på detta område. Den nedåtgående kurva för bostadsinvesteringar som präglade de senaste åren av Olof Palmes regering har vänt uppåt. Det är rimligt att så sker, eftersom här finns en faktisk efterfrågan på bostäder. Bostadsbyggandet spelar givetvis en viktig roll i den svenska ekonomin över huvud taget, inte minst när det gäller sysselsättningen.

Sedan tog Olof Palme upp frågan om återhållsamheten i de offentliga utgifterna och menade sig nu vara nöjd med svaret i och för sig. Han undrade dock hur man kan tala om återhållsamhet i offentliga utgifter och samtidigt vara för en skattereform av det slag som regeringen aviserar i sin regeringsdeklaration. Jag vill säga att detta är två saker som går utomordentligt väl ihop. Hade vi föreslagit en skattereform, som haft någon som helst likhet med den karikatyr som man får höra från socialdemokratiskt håll – en reform som skulle gynna bara de rika och lägga bördorna på de fattiga och som skulle innebära att bara de som har höga inkomster får skattesänkningar medan de som har låga inkomster inte får någon skattesänkning alls – vore detta förvisso oförenligt med kravet på en samtidig stark återhållsamhet med sociala reformkrav. Men nu är det faktiskt inte på det sättet.

Den skattereform som regeringen har aviserat – och som statsministern och tidigare också budgetministern meddelat, är vi beredda att diskutera förändringar – innebär, för att ta en siffra, att av de ungefär 2,5 miljarder som utgör den totala kostnaden för omläggningen, som alltså skall finansieras genom energiskatter, går 90 % till skattesänkningar i inkomstskikten under 85 000 kr. Det är om de resterande 10 % som Olof Palme för sin debatt.

Men nu är det en gång på det viset att om man vill sänka statskatten för att därigenom minska progressiviteten och marginaleffekterna i skattesystemet, då blir det med nödvändighet så – även med det socialdemokratiska skatteförslaget – att i kronor räknat får de som betalar mera i skatt också en större skattesänkning. Detta kan man inte komma ifrån.

Denna reform är nödvändig som ett led i den ekonomiska politiken, som ett led i försöken att åstadkomma förståelse för de utgifter som vi måste åta oss för att klara alla de sociala trygghetskrav som vi är överens om.

Det är ju därför, Olof Palme, som man från tjänstemannarörelsens sida ställer sig bakom det här skattesänkingsförslaget och i den mån man vill göra ändringar i det snarast vill gå längre i den riktning som vi har föreslagit än i den riktning som socialdemokraterna pläderar för.

Därför finns det faktiskt inget som helst underlag – det säger jag nu förmodligen tionde gången i den här talarstolen – för den socialdemokratiska kritiken att skatteförslaget, som i mångt och mycket liknar det som folkpartiregeringen lade fram i våras, skulle innebära en orättfärdig fördelning av resurserna i Sverige. För den händelse att Olof Palme nu framhårdar i att påstå motsatsen vore det bra om han gjorde det inte bara i allmänna termer utan kunde visa i siffror varför hans påståenden skulle vara riktiga.

Till sist återigen ett par svar till Lars Werner. Vi tycker, många andra som arbetar med jämställdhetsfrågorna tycker och partier med en majoritet i den här kammaren tycker att vi behöver en effektiv lag som stöder kravet på jämställdhet i arbetslivet. Vänsterpartiet kommunisterna är av en annan mening, och jag kan inte hjälpa det. Det spelar nu inte heller någon större roll hur vänsterpartiet kommunisterna röstar i den här frågan, men jag tycker att det skulle vara bra om man gick från allmänna ord till konkret handling och stödde jämställdhetslagen.

Och Lars Werner behöver inte känna någon som helst oro för den daghemsplan som fastlades 1976. Den är vi inriktade på att fullfölja.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Låt mig, efter att i timmar nu ha lyssnat till de borgerliga och talat en del själv, börja med att säga några ord om skatter.

Jag är obehagligt berörd av att lyssna till Gösta Bohman. Han säger: Vi lovade inte bara sänkta skatter. Det fanns tillfällen då jag sade att vi kunde tänka oss köpkraftsindragningar. Ja, mycket riktigt. Det talades aldrig om höjda skatter utan om köpkraftsindragningar, vilket gjorde det svårt för folk att veta vad det var fråga om. Och talet om köpkraftsindragningar kom alltid som små bisatser. Det sades aldrig på några plakat.

Dessutom sade Gösta Bohman: Vi kan inte lova skattesänkningar, för vi kan inte få absolut majoritet i svenska folket, men vi skall verka för detta. Och så skyllde han ifrån sig på sina koalitionsbröder här.

Det är också att smita undan. De sade ju nej till sänkning av det totala skattetrycket, och det betydde att det inte skulle bli någonting. Men jag menar att även om moderaterna haft 100 % av ledamöterna i denna kammare, vilket Gud förbjude, så hade de inte kunnat sänka skatten utan att gå fram som mordänglar över den sociala verksamheten här i landet, när vi har ett budgetunderskott på 50 miljarder kronor. Det är ju sanningen. Då smet man undan med denna bluff genom att hala fram herr Jan Carlzon och säga: Titta på Jan Carlzon, vi skall göra som han! Nu har Jan Carlzon höjt priserna på flyget, och så sprack bluffen på den punkten.

I varje valföredrag som moderaterna höll ställdes detta löfte om sänkta skatter ut, trots att ni med hänsyn till det föreliggande budgetunderskottet mycket väl visste att det inte fanns en chans att sänka skatterna i detta land, hur många mandat moderaterna än hade fått. Ett bestående minne av dagens debatt är att denna moderata bluff är avslöjad. För demokratins renhet är det ganska fint att så har skett.

När det gäller missförhållandena i vårt samhälle använder herr Bohman metoden att skylla allt på den socialdemokratiska politiken. Finns det oordning i skolan, svårigheter med bostäderna, problem på tunnelbanan eller narkotikamissbruk, så beror det på den socialdemokratiska politiken – tänk vad enkelt. Försöker man göra någonting åt problemen, då politiserar man bara och vill bygga ut den offentliga sektorn – och det skall man ju inte göra. Beror då allt på socialdemokraterna?

Jag har nu lyssnat till de tre borgerliga partiledarna, och de har inte sagt ett ord om ungdomen. Möjligen gjorde Ola Ullsten det, men varken Gösta Bohman eller Thorbjörn Fälldin. I går redovisades en undersökning om ungdomens trivsel och syn på det svenska samhället. Undersökningen uppvisar ett utomordentligt alarmerande resultat. Sedan 1975 har andelen ungdomar mellan 18 och 24 år som säger sig trivas mycket bra i det svenska samhället minskat från 61 till 39 %. Det är en utomordentligt dramatisk nedgång. Varför har den skett? Ja, det redovisar inte undersökningen. Jag vill inte ensidigt skylla på de borgerliga, men denna dramatiska nedgång i

ungdomarnas trivsel i det svenska samhället har skett under de år som Gösta Bohman skryter så ofantligt om, de år då trepartiregeringen gjorde så mycket för det svenska samhället och den borgerliga politiken hade oändliga framgångar.

Nedgången kan bl. a. bero på att unga människor mer än många andra grupper är starkt beroende av politiska beslut. Det gäller skolan, jobben, bostäderna och barnfamiljernas problem. Kanske är också, vilket jag hoppas, viljan till engagemang inför framtiden och solidariteten med andra människor starkare bland ungdomar än hos oss äldre. Även från den synpunkten kanske politiken innebär en klimatförändring – kallare vindar – för unga människor.

Låt oss se på skolan. Jag vill inte delta i den propaganda mot vår skola som drivs från många håll. På många sätt har vi en bra skola, men det finns flera allvarliga och olösta problem. Många barn och unga upplever oro och dålig arbetsro. Vi har undersökt vad vi kan göra åt detta och har bl. a. föreslagit en viss utbyggnad av den offentliga sektorn. Vårt förslag är att man skall satsa 100 milj. kr. för att kunna sätta in direkta personalförstärkningar på de områden där det är kärt i skolan.

Vi hade en moderat skolminister i två år. Vad gjorde vederbörande? Jo, under de två åren talade skolministern illa om den svenska skolan och utträttade platt intet – ingenting hände. Det är inte underligt om skolungdomen tycker att det är konstigt att man har en skolminister som gör så. Och hon talade ännu mer illa om skolan när hon slutade som skolminister. Men hon hade inte ett enda förslag till förbättringar.

Titta på jobben! En hel årskull ungdomar står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Vad tror ni att de har för framtidstro? Och vad får de höra? Jo, de får höra att egentligen beror deras arbetslöshet på dem själva. Man har talat om att den beror på att ungdomarna är lata, att de icke tar de jobb som finns och att de har för höga lönekrav. Det är alltså fråga om ungdomar som står i en arbetslöshetskö och känner den malande förtvivlan som därav kommer. Jag mötte dem överallt under hela valrörelsen, i alla delar av landet. De får höra de politiskt mäktiga – åtminstone de moderata – säga: "Det beror på er själva. Det är er det är fel på." Är det konstigt att deras trivsel minskar?

Eller titta på bostadspolitiken! Byggandet av flerfamiljshus har aldrig varit så lågt som nu. Hyrorna rakar i höjden av många skäl, bl. a. dålig kontroll. Där står unga människor och får inte bostad.

Här ser man alltså att under de här åren har det skett en ökning av ungdomsarbetslösheten – de unga får inga jobb – det har skett en ökning av bostadsbristen – de får inte bostad – och det har uppstått svårigheter på utbildningsområdet. Och överallt säger man: "Det är i hög grad crt eget fel, och det skall ni klara av."

Sedan kommer ungdomarna i närmare kontakt med dessa svårigheter liksom med de ökade klyftorna. De kommer i direktkontakt med missbrukets sociala farsot. De ser kamrater gå under. De utsätts kanske själva för suget från alkohol och narkotika. De har lättare än vi andra att sätta sig in i

narkotikadödens fälor och revolterar mot ett samhälle som brister i solidaritet och har ett överflöd av kommersialism. Det är klart att de märker detta, och så påverkas framtidstro och samhällsengagemang.

Jag vill inte påstå att socialdemokratin går fri från kritik, det gör den inte. Men jag påstår att det har skett en försämring under den borgerliga tiden, som herr Bohman skryter så fäsligt om, som direkt redovisas när ungdomarna på ett dramatiskt sätt säger: Vi trivs icke längre mycket bra i det svenska samhället. Detta måste vi göra någonting åt.

Vad innebär då det evangelium som vi har hört här nyss? Jo, den offentliga sektorn skall inte få byggas ut, för det är en politisering – folk skall sköta sådant privat. Jag delar uppfattningen att vi måste vara oerhört återhållsamma när vi bygger ut den offentliga sektorn. Läget är kärvt. Men det kallhamrade resonemang som moderaterna för kan jag aldrig acceptera, för vad är drivkraften för utbyggnaden av den offentliga sektorn? Jo, det är att vi har sagt oss att alla människor i detta samhälle skall kunna få en bra utbildning, en hygglig bostad, en god sjukvård när de blir sjuka, en daghemspåts. Det är den offentliga sektorn. Försvaret och en del annat hör också dit, men detta är tyngdpunkterna. Vi har sagt oss att detta är jämställdhetskrav. Valfrihet måste betyda att alla har möjlighet att få utbildning, att välja en bra bostad osv.

Nu ger man sig på detta och säger att det är en politisering. Vad betyder det? Jo, de välbeställda kommer ändå alltid att skaffa sig den bättre bostaden, den goda vården när de blir sjuka, utbildningen för sina barn – allt detta. De som får sitta emellan är de som är sämre ställda. Bland det otäcka i vårt samhälle är dessa tendenser till en segregation som vi börjar se. I skolan talas det mycket om att man skall skapa reservat för de begåvade barnen, och man säger att det är en del som inte bör gå där. De skall ut från skolan och ta sig ut i arbetslivet. Men alla undersökningar i Sverige och annorstädes visar att de går ut i arbetslöshet. Enligt den underliggande ideologin betyder det att några måste lämna båten, för vi har inte råd att ge alla ungdomar bra utbildning.

Det är likadant med bostadspolitiken. Se t. ex. på segregationen på bostadsområdet! Det finns fantastiska områden där, som jag tycker, väl lyxbetonade villor har byggts upp i hägnet av ränteavdrag, spekulationsvinster och mycket annat. Å andra sidan har man också tvingats bygga ganska trista bostadsområden utan att ändå ge människor möjlighet att bo i en sådan flerfamiljshuslägenhet som de själva önskar sig. Drömmen om att alla skall ha en bostad börjar krossas av den växande segregationen. Man säger att en del får lämna båten, dvs. bo i de trista hyreskåarna.

Eller se på sjukvården! Jag är fullt medveten om att det är oerhört svårt att bygga ut den, eftersom vi nu har många fler äldre människor än tidigare. Men skall vi då säga att de välbeställda alltid klarar sin vårdfråga men att de sämre ställda inte kan räkna med att få en motsvarande vård? När de blir gamla skulle det då inte finnas plats för dem utan de får stanna hemma – det ligger visserligen mycket fint i tanken att de äldre skall bo kvar hemma, men ofta betyder det också att de inte får den rätta vården och därför inte lever så länge. Några måste lämna båten.

Det som herr Bohman riktar sig mot är något av livsnerven i hela det svenska samhällets utbyggnad: drömmen om att alla skall få tillgång till det goda som vi alla eftersträvar. Det gäller också barnomsorgen. De som har råd kan alltid tillgodose sitt behov av barnomsorg, men vi vill att också vanliga familjer skall ha råd med en hygglig barnomsorg – i dagis, i fritis och i familjeomsorgen, där den finns. Skall vi då säga att vi inte klarar barnomsorgen för alla? Nej, det skall vi inte. Det gäller djupast sett en klart ideologisk fråga: Skall vi, när vi bygger upp vårt samhälle, bevara drömmen om lika rätt och lika möjligheter för alla? Vi klarar icke att genomföra detta utan att samhället med handlingskraft ställer upp för de enskilda människorna.

Vi kommer att få göra detta under stigande ekonomiska svårigheter, med återhållsamhet och ibland snålhet. Det är ju – även om ni ofta talar illa om kommunalmän – mycket få sådana som försöker rulla bort pengarna på onödigheter.

Det väsentliga är dock att vi icke skall falla undan för det reaktionära talet om att det i grunden är ett hot mot friheten att vi bygger sjukhus och daghem – att det är en otillåten politisering – och att vi i stället skall överlåta detta åt privatspekulanter och andra som har gott om pengar.

Vi skall bevara den fina drömmen om det svenska välfärdsbygget och samtidigt ge oss i kast med de farsoter som utslagningen och missbruket av alkohol och narkotika utgör. Men dessa stora och svåra samhällsproblem, som vi kommer att stå inför under 1980-talet, kan sannerligen icke angripas med den privatiseringens och egoismens ideologi som högern representerar. Då får vi ett samhälle med nya och växande klassklyftor och med en ny och hård hänsynslöshet. Det framtida samhället kan bara byggas på en gemenskap och en solidaritet, som också håller i tider då ekonomin är kärv och kraven på oss som medborgare, icke minst på de välbeställda, blir stora.

Tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Debatten här i dag visar att arbetarrörelsen inte kommer att kunna vinna gehör för en radikal politik här i huset under den närmaste perioden. De borgerliga partierna är enade i sitt motstånd mot arbetarpartierna och arbetarrörelsens förslag och krav.

Det står helt klart efter dagens debatt att den borgerliga majoriteten i riksdagen kommer att konsekvent bekämpa arbetarrörelsens alla radikala och offensiva krav och i stället bedriva sin gamla löntagarfientliga politik – med en enda rösts övervikt. Det finns därför inga möjligheter för arbetarpartierna att enbart i riksdagen påverka de borgerliga partierna och den borgerliga politikens utformning.

För arbetarpartierna är därför uppgiften i dag att i största möjliga utsträckning förhindra regeringens svängrempolitik. Men denna försvarskamp måste vändas till en offensiv kamp för en radikal arbetarpolitik – och det kräver den samlade arbetarrörelsens styrka och kamp. Det kräver också

en taktik och en strategi som är anpassad för ett samhälle, som inte längre kännetecknas av kapitalistisk tillväxt utan av kapitalistisk kris. I förlängningen av denna kamp handlar det om att skapa en demokratisk front mot högerkrafternas offensiv.

För arbetarrörelsen står nu den utomparlamentariska kampen, den fackliga rörelsen, hyresgäströrelsen och andra folkiiga organisationer till buds för att hävda löntagarnas och andra eftersatta gruppers intressen och krav. Arbetarrörelsen måste mobilisera sina medlemmar till en enad, aktiv kamp mot borgarnas löntagarfientliga politik, den politik som regeringen bedriver, och skapa breda massrörelser, som kan tvinga de borgerliga partierna att ta hänsyn till löntagarnas och folkflertalets krav.

De fackliga organisationerna måste mobilisera sina medlemmar för en offensiv avtalsrörelse för att återställa reallönerna. Endast genom en aktiv rörelse på arbetsplatserna och i de fackliga organisationerna, mot arbetsgivarna och den borgerliga regeringens ekonomiska politik, kan reallönerna återställas.

Med en sådan bred rörelse bland löntagarna kan arbetarpartierna i riksdagen tvinga den borgerliga majoriteten att medverka till att återställa reallönerna. Det är därför en omedelbar uppgift att skapa sådana breda rörelser, aktionsenhet, bland landets löntagare. Det går inte att vänta tre år till nästa val. Därför har också arbetarpartierna uppgiften att medverka till att en sådan enhet skapas för löntagarnas krav och intressen.

Den borgerliga majoriteten under de tre föregående åren tillät hyrorna att stiga oavbrutet samtidigt som bostadsbyggandet drogs ned till en rekordlåg nivå. Därför är nu hyrorna rekordhöga och köerna för en bostad lika långa som på 1960-talet.

I valrörelsen var de borgerliga partierna generösa och lovade landets alla villaägare "fribrev" mot höjda villaskatter och ökade boendekostnader. Landets alla hyresgäster hade man däremot ingenting att erbjuda.

Kampen för en solidarisk och rättvisare bostadspolitik måste därför drivas mot högerkrafterna i riksdagen och i kanslihuset. Om landets alla hyresgäster och småhusägare står upp och protesterar mot dagens orättvisor, mot de ständiga hyreshöjningarna, mot de ständiga oljeprishöjningarna och mot den svåra bostadsbristen – då kan regeringen rubbas och tvingas att göra något.

Det är därför arbetarrörelsens andra huvuduppgift att åstadkomma en sådan aktivitet bland hyresgäster och småhusägare, mot orättvisorna i boendet och för en rättvisare bostadspolitik.

Inte heller här går det att bara vänta i tre år till nästa val, eller till ett eventuellt tidigare val. Hyrorna är för höga redan i dag, och bostadsbristen ökar dag för dag. Därför måste alla progressiva krafter redan nu ta upp kampen för en bättre bostadspolitik, för ett omedelbart hyresstopp genom direkta subventioner till den prisledande allmännyttan och för genomförandet av ett statligt byggnadsprogram för fler bostäder och daghem.

Detta är två omedelbara uppgifter för hela arbetarrörelsen. Det vilar därför ett tungt ansvar på både socialdemokrater och kommunister att medverka till

en sådan rörelse för återställande av reallönerna, för hyresstopp och ökat bostads- och daghemsbyggande. Vi vet alltför väl hur det annars kommer att gå, om den borgerliga majoriteten och Bohmans regering får bestämma i dessa frågor.

Men Sverige står också inför andra stora problem under 1980-talet. Det gäller jobben. Varje år försvinner tiotusentals arbetstillfällen. De försvinner antingen som ett resultat av den kapitalistiska konkurrensen och krisen eller också flyttas de utomlands av den svenska storfinansen. De svenska *basnäringarna brottas med avgörande svårigheter, och det är endast en politik som är riktad mot storfinansens makt och som inleder en offensiv industripolitik som kan vända utvecklingen åt rätt håll. Endast en socialistisk politik kan säkra jobben och skapa nya framtidsinriktade industrier i vårt land. Endast en politik som är grundad på arbetarrörelsens socialistiska värderingar kan styra över produktionen till att tillgodose folkets och samhällets behov!*

Den kapitalistiska krisen, privatkapitalets spekulationer och den borgerliga ekonomiska politiken har allvarligt försvagat den svenska ekonomin, inte bara löntagarnas och hushållens, utan också hela samhällsekonomin. De borgerliga har endast en lösning för folkflertalet, nämligen Bohmans ekonomiska politik. Men det är en politik som plundrar dem och lämnar de grundläggande problemen olösta. Bohmans politik håller endast storfinansen och storbolagen skadeslösa för krisens härjningar. Det behövs en i grunden helt annan och ny ekonomisk politik för att klara problemen med samhällsekonomin och den politiken kan och vill endast arbetarrörelsen förverkliga.

Nu pågår det en debatt inom arbetarrörelsen om de här frågorna. Det är en debatt som naturligtvis borde ha fullföljts redan efter 1976 års val. För vår del har vi också försökt gynna en sådan debatt genom våra förslag som vi sammanfattat i vårt Program för 80-talet. Vi har från vårt partis sida gjort vad vi kunnat för att inte försvåra en sådan debatt. Vi har inte gått ut och påstått att det inte spelar någon roll vilken regering det är som sitter, vi har inte sagt att socialdemokratin är oförbätterlig. Vi har inte sagt att en eventuell nästa regering Palme kommer att föra samma dåliga politik som före 1976.

Vår strävan har varit och är att försöka bidra till en konstruktiv debatt, där utgångspunkten är att hos hela arbetarrörelsen ingjuta den socialistiska ideologi som arbetarrörelsens pionjärer slogs för. Vår utgångspunkt är också att en strategi måste utarbetas som är anpassad till ett kapitalistiskt krisläge. Den reformistiska strategin är anpassad till ett kapitalistiskt krisläge. Den reformistiska strategin är anpassad efter ekonomisk tillväxt, och den fungerar inte längre. En annan strategi måste till, även om – och jag vill här citera Aftonbladet, som under de senaste veckorna fört en debatt om dessa problem – ”en del etablerade sanningar måste omprövas”.

Denna debatt är det alltså nödvändigt att föra inom arbetarrörelsen för att möta högerkrafternas frammarsch. Men skall en enad kamp mot dessa krafter kunna föras framgångsrikt, kan man från socialdemokratiskt håll inte här i riksdagen ha en attityd mot högern och i landets största kommun ha en helt

*Allmänpolitisk
debatt*

annan. Uppgörelser av det slag som har träffats i Stockholms stadshus – de må vara hur tekniska som helst – minskar naturligtvis trovärdigheten hos det som så många arbetarväjlare ser som en tvingande nödvändighet, nämligen en ny politik riktad mot storfinans och borgarvälde.

1980-talets problem handlar om många nya frågor som måste lösas.

Det gäller den mycket komplicerade frågan om datoriseringen, som är ett hot mot samhället och den enskilda människan om privatkapitalet och de borgerliga får bestämma över denna utveckling.

Det gäller frågan om den framtida energipolitiken och avvecklingen av kärnkraften. Om storfinans och de borgerliga får avveckla kärnkraften, kommer detta att påtagligt förändra våra livsvillkor i negativ riktning. Det gäller den sociala utslagningen, som måste stoppas. De utslagna måste återfå sin rättmätiga plats i samhället. Detta förmår endast arbetarrörelsen med sina värderingar i fråga om solidaritet.

Det gäller jämställdheten. Under 1980-talet måste förutsättningar för en verklig jämställdhet mellan könen skapas.

Det gäller makten över produktionen, över fabriker, över industrier. Storfinansens maktställning måste brytas och löntagarmakt över jobben införas.

Det gäller demokratin i samhället, på arbetsplatser, i skolorna, i boendet. Den kampen måste fortsätta. Ännu är ju stora och viktiga områden stängda för insyn och folkflertalets beslut.

Därför vilar stora uppgifter på arbetarpartierna och den samlade arbetarrörelsen. Vi har ett gemensamt ansvar inför landets alla löntagare, inför unga och gamla. Vi vet att det bara är arbetarrörelsen som kan förverkliga deras förhoppningar om ett bättre liv.

Arbetarrörelsen i Sverige, liksom arbetarrörelsen i många andra länder, står i dag inför ett viktigt vägval, ett vägval för framtiden. Det växer alltmer fram ett nytt medvetande om nödvändigheten av en socialistiskt inriktad politik. Det är en medvetenhet som är skapad av kapitalismens kriser och skärpta klassmotsättningar – mellan arbete och kapital, mellan folkflertalet och storfinans. Också i vårt land märks detta. Det märks i de radikala strömningar som vuxit upp, i de radikala krav som formuleras och i den kamp som utvecklas.

Första steget i en sådan politik måste vara att arbetarrörelsen i Sverige tillsammans med alla progressiva människor skapar en bred demokratisk front mot högerkrafternas frammarsch. Det är ett ansvar som vi alla bär gemensamt inför människorna i vårt land och människorna i andra länder som också bekämpar högerkrafterna.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Först några ord om skatterna, som har diskuterats i flera varv. Jag vill bara kort upprepa att vi går till dessa överläggningar med stor öppenhet för att diskutera skatteskalen och se efter vilka förbättringar man kan göra för att underlätta en avtalsrörelse, så att den inte leder till att vi drar på oss en inhemsk inflation och försämrar vårt internationella konkurrens-

läge.

Mot bakgrund av påpekanden som Olof Palme gjorde tidigare vill jag påminna om att just därför att skatterna inte gör någon åtskillnad mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer har vi sett det som helt nödvändigt att man parallellt med skatteomläggningen ökar barnbidragen – inte bara för att återställa deras reella köpkraft utan också därför att det faktiskt är ett led i själva skattepolitiken. Det är samma synpunkt – vaktslående om barnfamiljernas möjligheter – som ligger bakom när vi bygger ut vårdnadsersättningen.

Till detta skall läggas snabbutredningen om hur man skall lösa problemen med de samlade marginaleffekterna för flerbarnsfamiljerna. Jag tror att vi kan ena oss om att fördelningspolitiska skäl talar för sådana åtgärder och att det också finns anledning att den vägen främja arbetsviljan – genom att försöka eliminera dessa i många fall fullständigt orimliga samlade marginaleffekter. Det gäller då familjer i inkomstlägen som är vanliga för heltidsarbetande, t. ex. inom industrin och i lägre tjänstemannayrken.

Det som Olof Palme säger om ungdomarnas situation är alldeles riktigt. Jag har ofta haft anledning att ta upp den frågan liksom t. ex. inställningen till kroppsarbete. Mängder av ungdomar i dag känner tyvärr en djup oro inför framtiden när de inte kan få jobb som de tycker passar deras utbildning och ibland inte får något arbete alls. Jag kan dock inte dela Olof Palmes uppfattning att vi numera skulle vilja säga till ungdomar som är inne i skolsystemet att de måste lämna båten. Får jag hänvisa till att vi i stället i regeringsdeklarationen säger att vår strävan är att ge alla möjlighet att genomgå gymnasieskola och att vi vill öka den praktiska yrkesutbildningen inom gymnasieskolan. – Vi får väl samfällt erkänna att den del av gymnasieskolan som avsåg den praktiska utbildningen tidigare har försummats av riksdagen. Jag hoppas att socialdemokratin inte för sin del skall ställa sig vid sidan av ansvaret för den försummelsen. Det är alltså inte någon aktuell tendens att säga till ungdomarna: Nu får ni lämna båten!

Våra möjligheter att ge jobb åt ungdomar, handikappade och andra beror ytterst på om vårt näringsliv har god internationell konkurrenskraft. Vi kan visserligen göra mycket för sysselsättningen via den offentliga sektorn, men vi vet alla att vi som grund för hela vår ekonomi måste ha en industri och ett näringsliv som kan konkurrera internationellt. Och då blir till slut den avgörande frågan vilken ekonomisk politik som lägger den bästa grunden till ett näringsliv som klarar den internationella konkurrensen. Det är detta som det har förts omfattande diskussioner om genom åren. Här har socialdemokraterna ett annat synsätt än vi, och hur jag än anstränger mig kan jag inte bli på det klara med hur era förslag skulle kunna förenas med en trygg sysselsättning framöver, eftersom era förslag under de här åren har haft den inriktningen att ni velat öka pålagorna för näringslivet.

När vi tog bort den allmänna arbetsgivaravgiften motsatte ni er detta, och ni har i en rad omgångar kommit tillbaka och föreslagit just sådana ökade bördor på näringslivet. Vart man än kommer ute i landet där industrier och företag just på grund av den internationella konkurrensen har svårt att få verksamheten att gå runt märker man att vad de frågar efter är hur de skall

kunna få några lättnader i sina kostnader. Det intressanta är också att den samlade effekten av era förslag, om de genomförts, icke skulle ha lett till att vi hade fått ett bättre bytesbalansförhållande.

När det blir fråga om att klara ut det här säger er rådgivare Carl-Johan Åberg inför sina kolleger på vetenskapens område klart och tydligt att han inte har hävdad att den socialdemokratiska politiken skulle ha lett till ett lägre bytesbalansunderskott. Tvärtom säger han att det av era motioner klart har framgått att bytesbalansunderskotten på kort sikt skulle bli större genom den socialdemokratiska politiken. Summan av detta skulle då ha blivit dels högre kostnader för näringslivet, dels en försämrad bytesbalanssituation för hela landet. Det är ganska självklart, för det var när vi lättade på dessa kostnader som svenskt näringsliv började återvinna marknadsandelar, och det var när vi lyckades med detta som förutsättningarna att öka sysselsättningen kom.

Jag tycker att det är viktigt att göra klart att om vi vill åstadkomma dessa ökade möjligheter – och det är ju en strävan som vi har – så måste vi söka oss fram till metoder som verkligen leder till det målet.

Olof Palme frågade: Vilka nedskärningar på den offentliga sektorn är det ni talar om?

Vad frågan gäller är på vilket sätt vi kan påverka *ökningstakten* i de offentliga utgifterna. Det var just ökningstakten när det gäller den kommunala expansionen som riksdagen uttalade sig om i våras. Bakom det uttalandet ställde sig, såvitt jag minns, också ni socialdemokrater.

Som jag ser det har vi som politiska partier det avgörande ansvaret. Vi har det i den meningen att vi måste vara beredda att driva samma politik i sak här i riksdagen och ute i kommunerna. Dit hör, som jag ser det, att vi i riksdagen bättre än hittills måste klara ut vad våra beslut när det gäller ålägganden och uppmaningar till kommunerna leder till i form av ökad kommunal konsumtion. Vi får inte ställa kommunerna inför valet antingen att inte medverka till vad vi här i riksdagen ålagt dem eller att bryta mot överenskommelser om en viss ram för den kommunala expansionen.

Jag delar Olof Palmes uppfattning att vi här står inför svårigheter. Men nog är det väl då klokt att vi i en verklig strävan att komma åt sådana här effekter också bättre än tidigare ser över vad våra beslut i riksdagen leder till för kommunerna. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att vi alla vill slå vakt om den kommunala självstyrelsen. Om vi alltså samfällt har den uppfattningen måste vi inrikta våra strävanden åt det här hållet.

Olof Palme höll ett engagerat anförande om hur viktigt det är att slå vakt om de svaga. Jag uppfattade det som ett instämmande i det som jag tidigare i dag försökte ge uttryck åt, nämligen att i tider när det kärvar är det särskilt viktigt att vi ser till att solidariteten mellan generationerna och solidariteten mellan starka och svaga inte sätts ur spel. Jag hänvisade då till ett avsnitt i regeringsdeklarationen som är centralt och självklart för oss från centerns sida:

”Kraven på en socialt medveten fördelningspolitik är särskilt viktiga under år då ekonomin ställer krav på återhållsamhet.”

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Olof Palme gjorde gällande att de svårigheter och de problem som ungdomen brottas med i dag skulle ha skapats av trepartiregeringen. Trepartiregeringen skulle alltså under de få år som den regeringen satt ha skapat alla de svårigheter det är fråga om. Socialdemokraterna satt som bekant i 44 år. Tycker inte Olof Palme att den anklagelsen mot trepartiregeringen är absurd, grotesk? Tycker inte Olof Palme det?

Ungdomen vantrivs i det svenska samhället, sade Olof Palme. Med vad då? kan man fråga sig.

Några ungdomar fick frågan om detta i TV i går. Det var inte någon som gjorde gällande att de vantrivdes därför att den offentliga sektorn inte var tillräckligt utbyggd. Den undersökning Olof Palme hänvisade till visar – jag bara citerar återgivningen av undersökningen i dagens tidning – att det framför allt är ungdomar med socialdemokratiska eller folkpartistiska sympatier som ändrat uppfattning i markant omfattning och trivs sämre i dag än de gjorde i går.

Jag tror inte, Olof Palme, att vi kan lösa skolans problem med hjälp av 100 milj. kr. Det finns få områden som vi satsat så mycket på som på skolan. Tror Olof Palme verkligen att frånvaron i skolan skulle minska om vi pytsade in också dessa pengar? Tror Olof Palme verkligen att kunskaperna och färdigheterna skulle öka om vi pytsade ut mer pengar? Det är fråga om att också eleverna måste få ta ett personligt ansvar. Det är det bästa förtroende som vi kan visa dem, för utan ansvar kommer eleverna att ställas utanför samhället. Det är då man skapar en jordmån för missbruk. Och vi har råd att ge alla elever en god utbildning. Det är den socialdemokratiska skolpolitiken – nu skyller Gösta Bohman ifrån sig igen, säger Olof Palme, men detta är ett faktum – som satt vissa elever i stryckklass. De analfabeter som lämnar skolan är icke resultatet av en borgerlig politik utan av en politik som inte velat och vågat erkänna att människorna är olika.

Sedan gäller det skatterna. Med sin alldeles speciella vokabulär talar Olof Palme om att nu är moderaternas "jättelika bluff avslöjad". Det förhåller sig precis tvärtom, Olof Palme. Vi skall ha klart för oss – och det måste även Olof Palme ha klart för sig – att Sverige har världens högsta skattetryck. Vi ligger högre än några andra med oss jämförbara länder. Budgetunderskottets storlek kan då inte rimligen bero på att vi har för låga skatter i Sverige, utan problemet är att den offentliga sektorns utgifter har ökat alltför snabbt. I ett längre perspektiv är den här ökningstakten helt orimlig, och de problemen har jag belyst tidigare i dag.

Av någon underlig anledning gör socialdemokraterna en motsatt bedömning. Och jag måste säga att jag förstår dem inte. För dem är världens högsta skattetryck tydligen detsamma som att vi har alltför låga skatter i Sverige. För dem är tydligen den största offentliga sektorn i den icke-kommunistiska världen detsamma som att vi har en alltför liten offentlig sektor. Därför vill de ytterligare bygga ut den offentliga sektorn och ytterligare höja skattetrycket, bl. a. genom sin produktionsfaktorsskatt. Men den rekommendationen kommer regeringen inte att följa.

Jag tror att allt fler kommit till insikt om de problem som fortsatta skatteskärpningar för med sig. Sådana driver priser och kostnader i höjden. De drabbar konkurrenskraften i de svenska företagen. De skapar inflation. De hämmar därmed den ekonomiska utvecklingen. Och en av orsakerna till att Sverige under 1970-talet har haft en långsammare ekonomisk tillväxt än flertalet andra länder, att vi förlorat i förhållande till andra länder år efter år, är skattetryckets utveckling under dessa år. De höga skatterna undergräver lusten till arbete, initiativ, företagande och sparande. Vi har en dold sektor i vårt samhälle. Detta vet alla – utom Olof Palme, av någon underlig anledning. Och det går inte att fortsätta en politik där den offentliga sektorn lägger beslag på *hela* tillväxten i samhället, hela BNP-tillväxten och mer därtill.

Jag har tror jag två gånger tidigare i dag sagt – och jag upprepar det än en gång – att om vi fortsätter på det här sättet, och det vill tydligen Olof Palme, för han har inga andra recept, då kommer vi i början av 1990-talet eller slutet på 1980-talet att befinna oss i en situation där bruttonationalprodukten efter skatt, eller om man så vill nationalinkomsten efter skatt, är lika med noll. Och detta är en orimlighet – det måste även en socialdemokratisk debattör kunna medge.

Jag vill rikta en fråga till Olof Palme – han har ställt frågor till oss här hela tiden: Är det rimligt, Olof Palme, att den offentliga sektorn skall lägga beslag på hela bruttonationalprodukten? Om det inte är rimligt, när tänker Olof Palme då börja bromsa utvecklingen? Svara på den frågan! Jag tycker Olof Palme är skyldig oss ett svar efter de långa tirader som vi har fått höra här i dag.

Nej, vi löser inte budgetunderskottets problem genom höjda skatter. Detta är kontentan av vad vi har sagt i hela valrörelsen, Olof Palme. Detta är vad vi har slagits för, och vi kommer att fortsätta att hävda detta.

Trepartiregeringen sänkte skattekvoten, Olof Palme, åren 1976–1979. Vi sänkte skattekvoten - inte mycket, men vi sänkte skatterna. Indexregleringen kallar ni för en skattesänkning. Det gör inte vi. Vi kallar det för oförändrad skatt. Men om ni vill kalla den för en skattesänkning, så kan ni ju acceptera att det var en skattesänkning. Vi kommer att lägga fram förslag om marginalskattesänkningar och om skattetak. Ja, säger Olof Palme, men ni kommer att höja energiskatten, ni kommer att höja vin- och spritskatterna. Ja, det kommer vi att göra. Vi kanske kommer att vidta andra åtgärder också. Men det gör vi i alldeles speciella syften: bl. a. att spara energi och att dra ner importen på det sättet. Vi gör det inte för att försöka stärka statsfinanserna. Vi tror inte att vi kan stärka statsfinanserna i dagens läge genom att ytterligare höja skatterna.

Titta på konjunkturinstitutets analys, Olof Palme. Studera långtidsutredningens kalkyler och prognoser. Då måste Olof Palme, om han räknar rätt och vill räkna rätt, komma till samma resultat. Men det vill inte Olof Palme. I stället talar Olof Palme om ett "kallhamrat resonemang", när det i själva verket är fråga om motsatsen. Jag vågar tala sanning, men det vågar eller vill inte Olof Palme. Sanningen är helt enkelt den att en sund samhällsekonomi är ett villkor för välfärden. Det har er egen förutvarande finansminister

upprepade gånger deklarerat. Balans i ekonomin är ett villkor för välfärden. Vi kan inte fortsätta med en utgiftsexpansion av det slag som vi har haft under de senaste åren.

Vad kan vi då göra? Som statsministern påvisade är det inte fråga om att rasera ett trygghetssystem, att riva ner någonting, utan vad det är fråga om är att dra ner ökningstakten i utgifterna. Om vi inte gör det kan vi inte lösa problemen för de svaga och utsatta – dem som Olof Palme, med rätta, talar så vackert för men vilkas bästa på sikt Olof Palme inte vill tänka på i den här debatten. Vi måste ha en sund samhällsekonomi. Därför måste vi ha en politik som ger oss resurser att skydda de svaga och utsatta, våra gamla och sjuka och våra pensionärer. Från fackligt håll har gjorts flera uttalanden som tyder på att man på det hållet är medveten om de här problemen, problem som Olof Palme blundar för, nämligen att de offentliga utgifterna inte kan lägga beslag på hela kakan. Det finns enskilda människor också, som skall arbeta ihop resurser till produktionen, till export, till balans och sysselsättning, till välstånd och till social trygghet. De vill ha lön för mödan.

Jag skulle vilja rikta ett råd till Olof Palme, om han vill lyssna: Hugg inte av välfärdens grenar. Det är en väldigt farlig filosofi som Olof Palme fört fram. Avskaffa inte människornas arbetslust genom att beskylla dem för egoism. Vi behöver arbetslust i vårt land. Vi behöver det i dag mycket mer än någonsin tidigare.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det har varit en lång debatt. Den är snart inne på sin femte timme. Allt som har sagts har väl inte varit så värdefullt, men jag tycker att till det värdefulla hör det som Olof Palme tog upp om ungdomens situation. Det är möjligt att den opinionsundersökning som gjorts är riktig, den som visar att det finns en stigande vantrivsel i samhället bland de unga. Det är väl någonting som vi har kunnat iaktta också utan opinionsundersökningarnas hjälp.

Jag tror att vi har anledning att ta det här på allvar och avstå från att försöka dra för stora politiska växlar på det. Jag tror varken på den teori som går ut på att det är socialdemokraternas fel att det är så här eller på den som går ut på att det skulle vara trepartiregeringens fel. Jag tror att orsakerna ligger mycket djupare än så. Jag tror att de i själva verket är allmängiltiga för ett modernt industrisamhälle.

Vi kan se på vad som har hänt materiellt på de tre områden som Olof Palme nämnde – arbete, bostäder och utbildning – under de tre år då vi haft icke-socialistiska regeringar.

Vi hade faktiskt en bättre situation på arbetsmarknaden under den här lågkonjunkturen än vi hade under den i början av 1970-talet. Vi har haft en bättre bostadsförsörjning under de här tre åren än vi har haft tidigare under efterkrigstiden. Vi har haft fler gymnasieplatser under dessa tre år än tidigare; jag tror att antalet nu motsvarar 110 % av antalet elever som går ut från grundskolan.

Jag säger inte det här i syfte att motsäga vad jag nyss sade om att man inte

kan placera det partipolitiska ansvaret på det ena eller andra stället. Jag säger det mera för att belysa vad jag tror är en viktigare aspekt, nämligen att det inte finns något alldeles klart samband mellan människors trivsel och den materiella välfärdens omfattning.

Det är ändå på det sättet att Sverige under hela efterkrigstiden genomgått en process emot en allt högre materiell standard. Vi har fått det bättre på bostadsförsörjningens område, när det gäller arbetsmarknadspolitiska insatser, när det gäller möjligheter för ungdom till fritidssysselsättning, när det gäller möjligheter för ungdom till skolutbildning, osv. Trots att den materiella välfärden under hela den här perioden har byggts ut steg för steg, med de fluktuationer som är naturliga med hänsyn till vad som händer i den internationella konjunkturen, tror jag vi vågar säga att vi dess värre har en annan kurva som visar på en stigande brist på anpassning, på ett slags främlingskap från många människors sida – inte bara från de ungas – gentemot det samhälle som de flesta av oss ändå i all välmening har hjälpt till att bygga upp. Och vi har trott att det viktigaste varit att förbättra den materiella standarden.

Jag vill inte påstå att jag har någon enkel lösning på problemet. Men jag tror att det är nödvändigt för oss politiker att se till att den framtids pessimism som tycks präglade den svenska ungdomen faktiskt bryts. Vi måste staka ut vägar för det. Vi måste visa att det demokratiska samhälle som tar hand om de utsatta också är ett vitalt och spännande samhälle, där ungdomen behövs. Vi måste, som också Thorbjörn Fälldin var inne på, återskapa en ny känsla för arbetets värde och meningsfullhet, inte bara som ett sätt att tjäna pengar, ett nödvändigt ont, utan som någonting som är viktigt i sig. Vi måste ge unga människor erfarenheten att det lönar sig att satsa, att utbilda sig, att ta tag i nya uppgifter. Där spelar situationen på skolans område och situationen på arbetsmarknaden mycket stor roll. Det är klart att det sprider sig en allmän pessimism bland ungdomen om man inte är övertygad om att den utbildning man satsar på leder till arbete, om man dessutom inte heller är övertygad om att den utbildning man satsar på kan ge möjlighet att fortsätta på utbildningens bana för att skaffa sig vidareutbildning.

Vi måste också visa vad praktisk samhällssolidaritet betyder, anvisa alternativ till den slappa kommersialism som f. n. i alltför hög grad präglar den s. k. ungdomskulturen.

Den här debatten har i övrigt huvudsakligen präglats av synpunkter på de ekonomiska problemen, och det är ganska naturligt att så har varit fallet. Även här borde man kunna vara överens om i varje fall en del av förutsättningarna för den ekonomiska politik som nu måste föras. De ökade oljekostnaderna innebär ett dominerande problem och skapar stor osäkerhet för ett så oljeberoende och utlandsberoende land som Sverige. För att klara oljeförsörjningen måste vi öka den svenska exporten. Annars har vi ingenting att betala med. Vi måste vara överens om att en följd av detta är att konsumtionen, både den privata och den offentliga, måste hållas tillbaka. Det räcker inte längre med att exportera lika mycket som vi importerar i form av varor och tjänster, utan vi måste ha ett kraftigt exportöverskott för att täcka

det växande underskottet i andra delar av betalningsbalansen.

Vi måste alltså ha detta som givna utgångspunkter. Frågan är då vilka uppgifter vi skall ge oss på för att klara problemen. Några är enligt min mening alldeles självklara. För det första måste vi minska förbrukningen av olja. Det har sagts till leda, men det behöver upprepas. Det är ändå Sveriges och den övriga industrivärldens ödesfråga. Vi måste göra det för ekonomins, miljöns och vår försörjningstrygghets skull. Men framför allt måste vi minska oljeförbrukningen för de fattiga ländernas skull, eftersom det faktiskt rör sig om en för världen gemensam resurs, som de rika länderna nu slukar i sig med en alltmer växande aptit.

Vi måste för det andra underlätta för näringslivet och arbetsmarknaden. Vi måste se till att de omställningar som är nödvändiga också kan åstadkommas. Det kräver insatser på yrkesutbildningens område, på arbetsmarknadspolitikens område och för de handikappade. Det kräver också att någonting görs åt det gamla förlegade könsrollsmönstret.

För det tredje måste vi öka sparandet i näringslivet. Vi vet att företag som går bra är den säkraste tryggheten för de anställda. Vi måste också se till att sparandet i näringslivet kan ökas på för löntagarna acceptabla villkor.

För det fjärde måste vi öka utbildningens kvalitet. De unga har rätt att begära en skola som ger dem kunskaper och färdigheter. Den kravlösa skolan är inget progressivt. Den utlämnar de elever som har de sämsta förutsättningarna och det sämsta stödet hemifrån.

Vi måste också ta på allvar den kritik som från praktiskt taget alla håll riktas mot den högre utbildningens brister, vilket i sin tur leder till brister i den forskning som vi i hög grad är beroende av för just den omställning av näringslivet som måste till för att klara en ny konkurrenssituation.

Vi måste vidare, herr talman, se till att vi får ett skattesystem som fördelningspolitiskt och på annat sätt fungerar bättre. Vi måste ta en rejäl rond mot avdragsjakten, mot de svarta pengarna och mot den växande spekulativen i diamanter och annat. Det gäller i stället att få folk att satsa pengar i produktiva saker, som bidrar till att stärka det svenska näringslivet.

Med allt detta som utgångspunkt är det också nödvändigt att påpeka vad vi inte kan göra. I det läge vi nu befinner oss i kan vi inte satsa på åtgärder som försämrar den svenska industrins konkurrenskraft, vilket givetvis en 3-procentig proms skulle innebära. Vi kan inte, om vi vill åstadkomma ett rättvisare och bättre fungerande skattesystem, avvisa kravet på lägre marginalsatser som något orättfärdigt ur fördelningssynpunkt. Vi kan inte förneka att det krävs en nyprövning av mycket inom den offentliga verksamheten.

Vi skall till sist inte heller öka spänningarna i det svenska samhället genom att föra en socialt orättfärdig politik och vägra lyssna på löntagarorganisationerna. I stället bör vi ta vara på det bästa i svensk tradition av förnuft och ansvarstagande för att föra Sverige genom den här bekymmersamma krisen.

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Det är rätt, herr Ullsten. Upp till kamp mot spekulanter och profitörer! Det ställer vi gärna upp på.

Herr Bohman bör försöka hålla sig till sanningen. Nu sade han två gånger att skattekvoten har sjunkit under den borgerliga regeringen. Han sade likadant i partiledardebatten i radio – jag vet inte hur många gånger. Jag sade att det inte var sant. I KI:s höstrapport står att skattetrycket i procent av BNP, den s. k. skattekvoten, var 50,1 % 1976 och preliminärt 52,5 % 1979. Det kan bli en ändring med någon tiondel. Det har alltså skett en ökning med 2,4 procentenheter under den borgerliga regeringens tid.

Det kanske är pinsamt att det totala skattetrycket har ökat så pass kraftigt under den borgerliga tiden. Men man kan inte liksom Xerxes piska vågorna. Man måste ändå försöka erkänna fakta och tala om hur det är: vi lovade sänkta skatter, men vi höjde tyvärr skattekvoten med 2,4 procentenheter. Det är sanningen.

När herr Bohman skall visa samförstånd blir han farlig, för då skäller han på socialdemokraterna värre än någonsin. Det är liksom den trall han kan. Nu återföll han i valrörelsen och talade om hur fruktansvärda skatterna är och vilka väldiga behov som finns av en skattesänkning. Men ni har ju makten, herr Bohman. Sänk skatterna. Ni har hållit långa tal om nödvändigheten av att sänka skatterna. Gör det då, om ni har pengar till det. Istället för något som möjligen var en blygselns rodnad över herr Bohmans äne, och så började han räkna upp alla skattehöjningar som förbereddes på vin, sprit, öl, el och bensin. Men de skattehöjningarna sker inte för att skaffa pengar utan för andra ändamål. Det blir dock pengar av dessa åtgärder, och dessa pengar kan ni använda för att finansiera skattesänkningen. Det är bara enkel reguladetri, som man fick lära sig i den gamla kunskapsskolan. Varför stoppa huvudet i busken? Ni höjer skatten, bl. a. för att skaffa pengar, men herr Bohman talar här som om ni skulle sänka skatten. Det är inte sant.

Herr Fälldin tog fram några siffror ur ett gammalt valtal. Arbetsgivaravgiftens minskning med två procentenheter var fel. Det var att lura löntagarna, som hade gjort upp under andra förutsättningar. Åtgärden var verkningslös från sysselsättnings synpunkt men berövade statskassan fyra eller fem miljarder kronor, vilket ytterligare förvärrade budgetunderskotten och gav herr Bohman anledning till hans propaganda mot den offentliga sektorn. Det är sanningen.

Till herr Ullsten vill jag säga att vi naturligtvis behöver en skatteomläggning. Men vad jag talar om är den disponibla inkomsten efter skatt. Om man ökar den disponibla inkomsten efter skatt med 11 % för höginkomsttagarna och med 2 % för låginkomsttagarna – jag talar inte om kronor en gång utan om procent av disponibel inkomst – innebär detta en snedfördelning, som utmanar den sociala rättfärdigheten. Ni säger att det inte kostar någonting, eftersom det inte finns så många med höga inkomster, men det hjälper inte. Om låginkomsttagarna skall kompensera sig för detta i avtalsrörelsen, blir det väldigt dyrt.

Tyvärr skall man tydligen hålla fast vid marginalsattetaket. Det är vi

emot.

Till sist. Man har talat om samförstånd. Vår vilja till samförstånd beror inte på någon förhoppning om att vi skall få vara med och dela ut stora förmåner till olika befolkningsgrupper. Vårt lands ekonomiska läge är allvarligt och ger under de kommande åren inte något utrymme för frikostiga löften. Det sade vi före valet, och vi känner stolthet över att vårt budskap – hur kärvt det än kan låta – är detsamma efter valet.

Vi är beredda att medverka till en ansvarsfull, återhållsam ekonomisk politik, trots att det för ett oppositionsparti kunde te sig frestande att kasta loss och ohämmat bjuda över allt vad regeringen föreslår. Vi skall konsekvent verka för vår politik, vare sig vi befinner oss före eller efter ett val, vare sig vi sitter i regering eller opposition.

Det innebär naturligtvis också en öppen attityd mot andra. Vi kan däremot icke ge vika i fråga om vår grundläggande ideologiska uppfattning, vår kamp för rättvisa och solidaritet. Om vi i detta land skall föra en kärv och stram ekonomisk politik under de närmaste åren – och mycket talar för det – skall bördorna fördelas efter bärkraft. Vi kommer aldrig att gå med på att löntagarna ensamma skall bära hela lasset. Vi kommer inte att acceptera en svångremspolitik för de svaga och utsatta grupperna, samtidigt som de ekonomiskt privilegierade slipper undan eller t. o. m. får nya förmåner.

I synen på fördelningsfrågorna och solidariteten kommer er vilja till samförstånd att testas. Om den borgerliga politiken skulle innebära att en högerinriktad politik fullföljs som ökar klyftorna i samhället, då finns det inget utrymme för samförstånd med oss, ty vår grundläggande strävan till solidaritet och rättvisa ligger fast.

Jag tycker att det var skrämmande när vi fick ett brev, som jag förut berättade om, från en mycket högavlönad person som skrev: Tänk, vad jag har fått bättre standard, men min son, som är svetsare, har fått det mycket sämre under den tid då de borgerliga regerat.

Vi sviker inte löntagarna, och vi sviker inte de svaga och utsatta. Därför kommer vår beredskap att ta ansvar för en bred folklig politik att motsvaras av en lika stor beredskap att rikta kritik mot och erbjuda alternativ till en framtida högerpolitik.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Det är bra att vi har fått en debatt om ungdomsarbetslösheten, men ännu bättre hade det varit om regeringen kommit med konkreta förslag.

Det är också bra att man i dag diskuterar ungdomsarbetslösheten på ett mera lågmält sätt än i valrörelsen. Då tävlade man från en del håll om att angripa ungdomen, när man beskyllde de arbetslösa ungdomarna för att vara kräsna och arbetsovilliga, när man påstod att de föredrog att leva på arbetslöshetsunderstöd, när man medvetet ljög utan att skämmas. Hälften av alla arbetslösa ungdomar får inget stöd vid arbetslöshet, och över 10 % av de lediga jobben är sådana att de arbetslösa ungdomarna inte kan ta dem.

Nej, det stora problemet är att företagen vägrar att anställa de arbetslösa

ungdomarna – det är vad arbetsförmedlarna säger. Arbetsgivarna vill bara ha välanpassade, friska och lydiga arbetare. Därför växer antalet utslagna på arbetsmarknaden, och får det fortsätta kommer snart hälften av landets befolkning att utgöra ett B-lag på arbetsmarknaden. Ungdomar, kvinnor och handikappade är redan i dag på väg att stampas ut från arbetsmarknaden genom att de vägras arbete.

Därför är det bra att hetsen mot de arbetslösa ungdomarna har lyst med sin frånvaro här i dag. Det är bra om den försvinner helt och hållet. Det är bra om man i stället börjar angripa de företag som vägrar anställa de arbetslösa på de lediga jobb som finns, och det är bra om man anstränger sig att skaffa jobb i stället för att hetsa mot de arbetslösa.

40 000 ungdomar är i dag öppet arbetslösa. Totalt är närmare 100 000 ungdomar i praktiken arbetslösa. Vad tänker regeringen göra?

Från vår sida har vi lagt fram flera förslag för att skaffa jobb till ungdomen. Vi har föreslagit att samhället skall garantera alla ungdomar arbete, utbildning och praktik, och vi har konkret visat hur det skall gå till. Alla skall garanteras en plats i gymnasiet, och yrkesutbildningen skall förstärkas. Vi har föreslagit att kommunerna skall få pengar för att ordna arbete åt ungdomen. Vi har sagt att de statliga företagen skall gå före och ge jobb åt ungdomen. Vi har utarbetat ett program för 100 000 nya jobb på 12 månader. Vi har föreslagit inrättandet av en samhällsfond för att bygga ut samhällsägda industrier över hela landet. Det här skulle skaffa jobb till de arbetslösa och till ungdomarna.

Jag ställer frågan: Var finns de konkreta förslagen från regeringen? Den borde vi kunna få svar på, när vi ändå diskuterar en sak som är viktig för 100 000 unga människor i det här landet.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Min avsikt är att kommentera vår försörjningssituation i vad avser olja; den är ju någonting som bestämmer mycket av den ekonomiska utvecklingen i vårt land.

Jag skulle vilja börja med att ange hur den nuvarande lagersituationen ter sig. Här är det viktigt att skilja mellan olika lager, eftersom de olika begreppen snurrar runt i debatten.

Till att börja med har vi vissa rent militära lager, men den lagerhållningen lämnar jag därhän i den fortsatta diskussionen. Sedan finns det s. k. beredskapslager för krig och avspärning. Deras storlek är hemlig. Lagren tillåts variera säsongmässigt under året i en viss utsträckning. De byggs upp under höstmånaderna inför den kalla säsongen och tillåts minska under vårmånaderna. Lagringsplikt har föreskrivits dels storförbrukare – dvs. förbrukare som konsumerar mer än 5 000 m³ per år –, dels oljeföretag som distribuerar mer än 20 000 m³ per år.

I samband med de försörjningsproblem som vi hade tidigare i år gjordes vissa uttag från de här lagren, så att lagren av eldningsolja l sjönk under föreskriven nivå. I princip skall de här lagren bara utnyttjas – det framgår ju av namnet – under krig eller avspärning. Det är min bestämda uppfattning att

beredskapslagren för krig och avspärrning inte får uppfattas som några extra buffertlager vilka som helst. För att undvika att så sker har statsmakterna möjlighet att utkräva vite av dem som inte håller föreskrivna lager.

Sedan har vi ytterligare en typ av lager, nämligen de s. k. fredskrislagren. De skall utnyttjas i samband med s. k. fredskris, och med det avses ett läge där normal fredsstandard inte kan upprätthållas i produktion, sysselsättning, export och konsumtion på grund av importbortfall, i det här fallet av olja, dock utan att det samtidigt råder krig eller krigsfara i landet eller i vår nära omvärld. Lagren syftar alltså till att vi så långt som möjligt skall kunna upprätthålla produktion, export och sysselsättning i den här typen av lägen och undvika störningar i viktiga samhällsfunktioner.

Riskerna för den här sortens kris har ju ökat i hög grad under senare år, och det är därför beslut om att man gradvis skall bygga upp sådana lager har fattats. Lagren är alltså under uppbyggnad. Till skillnad från beredskapslagren för krig eller avspärrning består fredskrislagren i allt väsentligt av råolja, som är inlagrad i anslutning till våra raffinaderier. Meningen är att vi under sådana fredligare förhållanden skall ha möjlighet att inom landet raffinera oljan. Målet är att vi 1985 skall ha lagrat in 9,6 miljoner kubikmeter olja, och det är tänkt att motsvara 90 dagars normal konsumtion. Självfallet kan man i ett sådant läge få lagren att räcka längre, om man tillgriper olika konsumtionsbegränsande åtgärder.

Det här är ett lagringsprogram i enlighet med våra internationella åtaganden i IEA. Fredskrislagren är också helt statsägda till skillnad från lagren för avspärrning och krig, som ligger ute hos olika förbrukare och distributörer. Man finansierar uppbyggnaden av dessa lager med en särskild beredskapsavgift, som f. n. uppgår till 7 öre per liter bensin och 18 kr. per kubikmeter olja.

Men nu har vi hamnat i den situationen att vi fått kraftiga prisstegringar på olja. Då kommer dessa avgifter inte att räcka till för att täcka oljelagringsprogrammet. Det blir därför nödvändigt att aktualisera en höjning av avgifterna inom en nära framtid. De höga oljepriserna påverkar också konsumtionen av olja på olika sätt. Det kan mot den bakgrunden vara lämpligt att göra en granskning av lagringsmålen inom ramen för våra åtaganden i det internationella organet IEA. Utfallet av folkomröstningen om kärnkraft kommer vidare att avsevärt påverka i vilken riktning oljeförbrukningen kommer att gå, vilket i sin tur gör det angeläget att införa en sådan här kontrollstation vad gäller att bedöma de lagringsmål vi bör ha för fredskrislagren.

Vi har en tredje typ av lager, de kommersiella lagren. Med det menar vi de lager som finns ute i distributionssystemet. Dessa lager ligger f. n. på en något högre nivå än normalt vad gäller eldningsolja 3–5, men de ligger klart under det normala vad gäller eldningsolja 1. Också i fråga om bensin ligger de kommersiella lagren under normal nivå. Detta kan i någon mån ha att göra med att bolagen håller på att avveckla lager som har en högre blyhalt än vad som kommer att vara tillåtet efter den 1 januari, men även om en sådan förklaring kan ges är situationen den att också nivån för de kommersiella

lagren av bensin ligger under det normala.

När det gäller lagren av eldningsolja 1 har vi alltså en ganska riskfylld situation. Om inte oljebolagen ökar sin import till Sverige över det normala för årstiden, så kommer de kommersiella lagren att vara tömda under de första månaderna nästa år. Hur utvecklingen blir är naturligtvis också beroende på vilken sorts väderlek vi får under de kommande vintermånaderna. Men en nedgång av de kommersiella lagren till noll får inte ske, och något sådant skall inte heller behöva ske, eftersom lagren ute på världsmarknaden synes vara synnerligen omfattande. En ljusglimt i sammanhanget kan vara att det antagligen har skett en viss extra upplagring av eldningsolja 1 ute bland konsumenterna så till vida att framför allt villaägare kan ha köpt på sig större kvantiteter i sina tankar än vad som är vanligt, och det utgör ju en extra buffert. Dessutom har överstyrelsen för ekonomiskt försvar byggt upp vissa extra lager av eldningsolja 1, som kan sägas balansera nedgången av de kommersiella lagren.

Den totala lagersituationen inger inte någon omedelbar oro, men den är naturligtvis inte heller helt tillfredsställande. I varje fall är läget inte så krisartat att man skall behöva kräva att vi skall ha extraordinär beredskap och att vi inom de närmaste månaderna skall tvingas införa ransonering. Samtidigt måste vi givetvis beakta att det internationella oljeförsörjningsläget är så pass känsligt att det inte behövs några stora politiska förvecklingar i något oljeproducerande land för att man skall hamna i ett akut försörjningsläge. Med en så känslig marknadssituation kan det lätt inträffa att panikåtgärder vidtas från oljebolagens sida och från olika regeringars sida med brister och enorma prisökningar som resultat, vilket mycket snabbt kan leda till behov av en oljeransonering.

Jag vill i anslutning till frågan om ransonering gärna understryka att det inte är så att regeringen tror att en omedelbar ransonering behövs, men oljemarknaden är faktiskt så pass känslig att slutsatsen måste bli att det vore lättsinne att utesluta nya internationella förvecklingar och inte försöka att på allt sätt ytterligare öka beredskapen för att kunna tillgripa en ransonering.

Myndigheterna är i gång med att ytterligare bygga upp vår ransoneringsberedskap. De olika ransoneringssystemen har setts över, och vissa praktiska övningar har genomförts för de olika ransoneringsorganen. Det internationella fördelningsmaskineriet inom IEA har också testats.

Jag anser ändå, herr talman, att det behövs ytterligare insatser på det här området. Förutom att en kanske drastisk nedskärning av förbrukningen måste åstadkommas på mycket kort tid skall målet för en ransonering vara att de enskilda människorna och de olika företagen behandlas så rättvist och obyråkratiskt som möjligt, så att man ute bland allmänheten i ett sådant krisläge skulle känna största möjliga respekt för de hårdhanta ingripanden som kunde bli nödvändiga. Jag avser därför att kalla de olika myndigheterna och organisationerna till överläggningar i syfte att ytterligare förbättra vår beredskap på området.

Lagerhållning blir aktuell i krislägen. Ransoneringar kan komma i fråga endast i extrema prislägen. För att i görligaste mån undvika att hamna i kris

fordras det att vi försöker säkra tillförseln och minska konsumtionen.

Tillförseln kan förbättras, som fastlagts i energipropositionen i våras och i riksdagsbeslut, tack vare ett mångkanalsystem, dvs. att en rad oljebolag är verksamma på marknaden. Det statliga oljeföretaget SP spelar en viktig roll, eftersom många oljeländer strävar efter att vidga sina direkta försäljningar till andra länder och till andra regeringar. Våra övriga nationella oljeföretag spelar likaledes en betydelsefull roll för vår försörjningstrygghet. Detsamma gäller de multinationella företagen, och då bl. a. för att begränsa det politiska beroende som möjligen kan uppstå om vi helt skulle förlita oss till direkta oljeköp från andra länder. För att dessa andra företag skall i oförminskad omfattning kunna fortsätta att verka i Sverige fordras att de inte har anledning att uppfatta sig som mindre önskvärda här, t. ex. genom att statliga företag skulle tilldelas särskilda privilegier vad gäller själva distributionen inom landet.

För att klara oljetillförseln spelar självfallet prispolitiken en stor roll. Vi kan konstatera att det inte är så enkelt att genom realistiska prisregleringar avskärma oss från de påfrestningar som stigande oljepriser utgör. Om vi försöker att gå den vägen byter vi bara ut inflationsproblem och problem i bytesbalansen mot rubbningar i vår försörjning som kan bli än mer kännbara.

Men vi kan inte låta priserna dikteras av spotmarknaden med de förödande konsekvenser detta skulle få för vår bytesbalans och för vår oljenota, som med de priser som nu synes vara aktuella hotar att uppgå till det svindlande beloppet av 30 miljarder kronor om året. Spotpriserna skall inte heller behöva slå igenom, eftersom en stor del av den olja vi behöver har gjorts tillgänglig av leverantörländer till lägre priser än spotmarknadens.

De svårigheter man här står inför gäller att utforma en prispolitik som innebär en riktig och rimlig avvägning mellan dessa olika hänsyn. Om man inriktar sig på att i nuvarande situation hålla priser som ligger under spotmarknadens fordras det att man inte minskar företagens intresse av långsiktighet genom att man låter spotmarknadens priser, när de i en framtida situation kan komma att ligga under OPEC-priser, helt diktera den inhemska prisnivån.

Priserna har sin betydelse inte bara för tillförseln av olja utan också för efterfrågan på olja. Även om efterfrågan kan förefalla okänslig för prisökningar är den säkert inte helt okänslig, särskilt inte på sikt när man haft tid att genomföra olika anpassningar och sparåtgärder.

Efterfrågan dämpas inte bara genom de kraftiga internationella oljepris-höjningar som har skett utan även genom olika höjda skatter och avgifter. Utöver de skattehöjningar på energi som redan har aviserats måste vi, som jag här har antytt, överväga att höja den särskilda avgift som finansierar uppbyggnaden av fredskrislagren. Det kan bli fråga om höjningar med 5 å 10 öre på bensin och några tiotior per kubikmeter olja.

Det vill synas som om vi har lyckats att pressa ned efterfrågan på och konsumtionen av bensin och olja, dels genom de stigande priserna, dels genom de olika sparåtgärder som har satts in. Vi antog här i Sverige som mål

att pressa ned oljeförbrukningen med ungefär 7 % i jämförelse med vad förbrukningen skulle ha varit. Det är självfallet svårt att bedöma hur stor framgång vi verkligen har haft med detta, men olika undersökningar som energisparkommittén har gjort tyder på att vi har haft en inte obetydlig framgång i denna strävan. Under första halvåret i år har vi haft en lägre förbrukning i absoluta tal av bensin än under motsvarande halvår året dessförinnan. Det är första gången på mycket lång tid som det har inträffat. Det kan tilläggas att vi har fått denna minskning av förbrukningen trots att det verkar som om turismen i Sverige – det gäller både svenskar och utlänningar – under sommarmånaderna har varit större än under motsvarande tid andra år.

En återhållsamhet i efterfrågan på dessa vägar är nödvändig och önskvärd. Men det finns också en typ av nedskärning av efterfrågan som är mindre önskvärd, nämligen den som följer på en försvagning av konjunkturen och tillväxten. Höga oljepriser får lätt sådana verkningar. Åtgärder sätts in i olika länder för att bromsa den inflation som höjda oljepriser utlöser och för att rätta till hotande underskott i utrikeshandeln. Det är därför möjligt att f. n. konstatera att de prognoser som görs för den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren innebär nedrevideringar av de tidigare bedömningar som har gjorts. Detta innebär i sin tur en minskad oljeefterfrågan, men det är ett högt pris som man får betala för en anpassning. Det är därför angeläget att försöka slippa ifrån den typen av utomordentligt påfrestande anpassning.

Tillsammansaget kan de direkta och indirekta verkningar som höjda oljepriser har på efterfrågan på olja faktiskt innebära att marknadsläget radikalt kan svänga. Jag tror inte att vi kan få någon tendens till långsiktigt sjunkande oljepriser, men vi kan på nytt få en marknad som kännetecknas av att spotpriserna ligger under OPEC-priserna, alldeles särskilt om OPEC-priserna uppjusteras i samband med nästa OPEC-möte. Möjligheten att priserna på spotmarknaden svänger ökar av att det internationellt synes finnas mycket stora lager f. n. Det kan i sin tur vara förklaringen till att en del av de oljeproducerande länderna aviserar en nedskärning i sina produktionsprogram.

Vi skall vara medvetna om att spotpriserna vanligen ligger under OPEC-priserna. Detta är precis vad man kan vänta sig, eftersom OPEC är en kartell som försöker höja priserna över den nivå som de, åtminstone på kort sikt, annars skulle ligga på. Det är faktiskt endast under kortare men desto mer intensiva perioder som spotpriserna har gått upp över OPEC-priserna. Vi befinner oss just nu i en sådan dramatisk period. Det är dessa våldsamma kastningar som skapar problem med ett så pass högt beroende av inköp till spotpriser som vi har, dels genom direkta köp på spotmarknaden, dels genom mer långsiktiga arrangemang på oljesidan som avräknas till spotpriserna.

En möjlighet att spara olja är att växla över förbrukningen till andra energikällor. Ett nej i folkomröstningen till kärnkraft gör vår situation kritisk från oljeförsörjningssynpunkt, eftersom det ökar vårt oljeberoende och de ekonomiska och politiska risker som är förenade med detta.

Herr talman! Eftersom stor uppmärksamhet självfallet riktas mot våra

olja-försörjningsproblem har jag här velat göra en redovisning av åtminstone vissa av de faktaförhållanden som ligger till grund för de överväganden som regering och riksdag har att göra och också i någon mån redovisa dessa överväganden. Jag vill understryka att jag gör denna redovisning i all anspråkslöshet, eftersom här tyvärr inte finns tillgängliga några dramatiska, nya och allt upplysande åtgärder; det blir i stället i praktiken fråga om ett besvärligt styrande mellan Scylla och Charybdis.

GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Den andra Fälldinska regeringen avser enligt sin regeringsförklaring "att föra en politik i hela folkets intresse". Det avsåg också på sin tid den första.

De tre år som har gått mellan de här deklARATIONERNA har gett Sveriges löntagare och deras organisationer erfarenheter som gör att vi inte riktigt tror på dem. De bördor som var förenade med svångremspolitiken lades ensidigt på löntagarnas axlar. Det ömsesidiga förtroendet mellan statsmakten och arbetsmarknadens parter, som utgjorde grunden för den svenska modellen, sveks av trepartiregeringens markerade hänsynstaganden till framför allt arbetsgivarintressen.

Den regering som nu sitter bygger på knappast möjliga majoritet, samtidigt som den fått ett förstärkt högerinflytande. De "pro-fackliga krafterna" inom borgerligheten framstår som förlorarna i regeringsförhandlingarna. Jag vill också erinra kammaren om den stora tacksamhetsskuld som regeringen är skyldig Svenska arbetsgivareföreningen för dess massiva finansiella och moraliska stöd i denna valrörelse.

På arbetsmarknaden skall vi nu genomföra en ny avtalsrörelse. Den såg inte lätt ut före valdagen, och jag tvingas konstatera att sett ur löntagarperspektiv har valresultatet gjort den ännu svårare. Låt mig därför ange hur vi från LO ser på förutsättningarna.

Utgångsläget är att Sveriges löntagare under de borgerliga regeringarna har fått sin reala lön sänkt med ca 5 %. Målet för fackföreningsrörelsen måste i det läget vara att ta tillbaka så mycket som möjligt av förlorad köpkraft åt sina medlemmar. Samtidigt har naturligtvis medlemmarna inget intresse av att det sker på ett sätt som utsätter landets ekonomi för framtida faror.

Den glättade bild vi under valrörelsen fick av Sveriges ekonomiska läge har nu närmast förbytts i sin motsats. Regeringsförklaringen ömsom skryter med vad som utträttats och ömsom varnar för vart ekonomin kan barka i väg om man inte för en lugn avtalsrörelse.

Socialdemokratien pekade redan före valdagen på de svårigheter som kommer att möta oss under 1980-talet. Från LO:s sida är vi på det klara med att de orosmoln som nu börjar torna upp sig över världsekonomin för nästa år kommer att ge Sverige en successivt försvagad draghjälp utifrån. Redan är underskotten i bytesbalansen alarmerande. Fortsatta oljeprisstegringar kommer att förvärpa läget. Vi bör dock ändå kunna förvänta oss en ökad tillväxt för 1980, som utöver nödvändiga avsättningar för ökade investeringar och export ger oss ett utrymme för standardhöjningar.

En tillväxt byggd på ökad efterfrågan bör dock komma från exportsidan. Det innebär att det svenska näringslivets konkurrenskraft måste förstärkas så att vi kan sälja mer. Det innebär i sin tur att kostnadsökningarna och prishöjningarna måste hållas tillbaka.

Det finns i det läget två vägar att gå. Det är för det första den breda, politiskt lätta, traditionella svångremslinjen, som åtminstone temporärt kan förbättra bytesförhållandet till utlandet. Men den vägen leder samtidigt till minskad tillväxt, ökad arbetslöshet och neddragna investeringar med åtföljande problem för framtiden. Sänkt standard för de breda befolkningsgrupperna blir följden.

Det finns för det andra också en smal, politiskt svår väg. Den kräver en kraftfull och välavvägd politik för att hålla tillbaka prisstegringarna – inte minst impulserna från utlandet – och en begränsning av oljeberoendet. Den smala vägen innebär att regeringen skall motverka prisstegringstendenserna med en effektiv prisövervakning och kontroll där så är möjligt, genom revalvering där detta är lämpligt för att bromsa inflytandet av den internationella inflationen och genom konkurrensfrämjande åtgärder.

Vidare kräver den smala vägen en skatte- och fördelningspolitik, som inte skapar stora och djupgående motsättningar på arbetsmarknaden.

Det är bara en politik efter den smala vägen som kan lägga grunden till lugna lönerörelser, varigenom näringslivets konkurrenskraft kan förstärkas och därmed utrymme skapas för en inhemsk expansiv politik, med god tillväxt och full sysselsättning.

Men om regeringen skulle välja den traditionella svångremslinjen, som Fälldins första regering gjorde och som högerregeringarna i exempelvis Frankrike och Storbritannien gör, då bäddar man för konfrontation med löntagarna. Och ansvaret för den konfrontationen faller helt på de politiskt ansvariga.

Den smala och svåra vägen är möjlig att följa för ett litet land som inte har så stora andelar av världsmarknaden, även om de ledande länderna för en stagnationspolitik. Det bästa exemplet på detta är Österrike. Men det kräver insatser inte bara från regering och löntagare utan också i hög grad från företagare-arbetsgivare. De måste utnyttja en förbättrad konkurrenskraft för en offensiv försäljningsexpansion på de utländska marknaderna och inte bara till höjda vinster och utdelningar till aktieägarna. De måste också bedriva en offensiv investeringspolitik för att vidga basen för export- och importkonkurrens och därmed på litet längre sikt möjliggöra en bättre balans med utlandet även inför utsikten av successivt höjda oljepriser.

Fackföreningsrörelsen har inget inflytande på vilken av de här två beskrivna vägarna som regeringen väljer. Det lärde oss redan kontaktarna med Fälldins första regering – s. k. diskussioner med parterna innebar bara att man tog del, inte att man lät sig påverkas av LO:s synpunkter. Jag vill påstå att den enda arbetsmarknadspart som kände sig tillfreds med det var Svenska arbetsgivareföreningen.

Skrivningarna i regeringsdeklarationen ger heller inte stort hopp om att regeringen verkligen vill föra en politik i hela folkets intresse. Man talar

alltjämt om sänkta marginalsatser och marginalsattespar på ett sätt som pekar på att man vill vidga inkomstklyftorna, alltså gå på tvärs med fackföreningsrörelsens solidariska lönepolitik.

Till det är då bara att säga att om regeringen söker konfrontation med löntagarna i sin fördelningspolitik, då skall den också ta sitt ansvar för det.

Herr talman! På kort sikt känner fackföreningsrörelsen stor oro för vilka konsekvenser den andra Fälldinska regeringens politik skall leda till när det gäller avtalsrörelsen och fördelningspolitiken.

På litet längre sikt känner vi en lika berättigad oro över vad som skall ske med sysselsättningen och näringspolitiken. Inte heller på den här punkten utgör regeringsförklaringen något särskilt klargörande dokument. Tyvärr lär man väl exempelvis inte i utfästelserna om att man vill sprida ägandet och motverka enskild maktkoncentration kunna tolka in en sinnesförändring när det exempelvis gäller löntagarfonderna, den enligt min mening enda verkningfulla vägen att uppnå de mål som det talas om i regeringsförklaringen.

Vi kan då för vår bedömning bara finna ledning i vad som gjorts under de borgerliga regeringsåren och i de dokument som tagits fram med tanke på framtiden, exempelvis Bjurel-delegationen.

Dess värre är det då så, att näringspolitiken, som skulle behöva vara konsekvent och målinriktad, under de tre föregående åren uppvisade en del schizofrena drag. I sitt första skede styrdes den enligt den s. k. Åsling-doktrinen, som byggde på en stark tilltro till företagets eget sociala ansvar och på osynliga resurser från den s. k. akutmottagningen. Man socialiserade hejdlöst företagets förluster under den tiden, men inte så mycket mera.

I sitt andra skede byggde den på helt frisläppta marknadskrafter. Samhället skulle, exempelvis i den problemdrabbade skogsindustrin, så litet som möjligt blanda sig i branschutvecklingen. Den icke-socialistiska regeringens kapitalistiska ideal skulle också praktiskt tillåtas slå igenom i industripolitiken.

De här kapitalistiska idealens höga visa sjungs också i Bjurel-rapportens, eller som den ju även kallas, Fälldin-kommissionens, betänkande. Där argumenterar man för ökade lönedifferenser, sänkta marginalsatser och minskat generellt skattetryck, för försämrade sociala förmåner vid sjukdom och för otryggare anställningsförhållanden. Arbetare och tjänstemän skall stimuleras att arbeta mer genom en ökad användning av både morot och piska, men framför allt genom att man ökar konkurrensen mellan människor och vidgar klassklyftorna.

Från fackföreningsrörelsens sida avvisar vi bestämt en borgerligt-kapitalistisk människosyn, som vill jaga ut oss i kylan att likt ensammar vargar slåss för överlevandet. I stället vill vi ha ett solidaritetens och samarbetets samhälle, vars värderingar också skall prägla arbetsliv och näringspolitik.

I valrörelsen presenterade det socialdemokratiska partiet genomtänkta program för olika branschers utveckling. Vi vill satsa på en planmässig hushållning av våra gemensamma resurser för att skapa arbete åt alla. Därför

vill Landsorganisationen ha en aktiv, offensiv och omfattande näringspolitik. På sikt tror vi att den nödvändiga förnyelsen av vårt näringsliv bara kan komma till stånd, om landets arbetare och tjänstemän blir delaktiga i kapitalbildningen genom förverkligandet av förslaget om löntagarfonder.

Herr talman! Valresultatet var från många synpunkter olyckligt. Det skapade inte den grund för en kraftfull ekonomisk politik som skulle behövas i det ekonomiska läge som väntar Sverige under 1980-talet. Det innebär sannolikt att samhällsutvecklingen på en rad områden, liksom under den gångna treårsperioden, kommer att vridas tillbaka. Och det innebär, som jag här har varnat för, stora risker för att de breda löntagargrupperna också fortsättningsvis får bära den tyngsta bördan vid en ny svångremspolitik. Därför kommer fackföreningsrörelsen att slåss för en politik till det arbetande folkets försvar och i det arbetande folkets intresse.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Svenskt näringsliv kan i år skörda frukterna av den omläggning av den ekonomiska politiken och näringspolitiken som genomfördes 1977-1978. Nya oljeprishöjningar har emellertid utlöst nya problem i världsekonomin. Det finns dock anledning att här konstatera att vår situation i dag hade varit mycket bekymmersam om politiken från tiden 1973-1976 inte hade fått en avlösning av en mera realistisk ekonomisk politik från 1977. Jag vill till Gunnar Nilsson säga: Den politiken var ingen traditionell svångremspolitik, sett ur internationell synpunkt. Den hade medvetandet om det sociala ansvaret integrerat i sina dispositioner. Den kombinerades dessutom med en mycket omfattande satsning på att säkra sysselsättningen i svenskt näringsliv. Gunnar Nilsson sade här nyss att den inriktades på att socialisera förluster i näringslivet. Det är fel. Gunnar Nilsson borde veta att målsättningen var att upprätthålla en ändamålsenlig struktur i svenskt näringsliv. Fackföreningsrörelsen medverkade i hög grad i den strukturpolitiken, och om det fanns skillnader i åsikter beträffande hur den politiken skulle utformas var det närmast så att fackföreningsrörelsen krävde att insatserna skulle vara ännu större och ännu mer kostsamma än den dåvarande regeringen bedömde vara rimligt.

Inför 1980-talet tornar nu emellertid upp sig ett växande problem med bytesbalansen. Mot den bakgrunden ter sig egentligen den dagsaktuella dispyten om bytesbalansunderskottets storlek och karaktär trots allt närmast som en akademisk debatt. Den har självfallet sitt intresse, men sett i ett längre perspektiv blir det en hård match för svenskt näringsliv att klara en rimlig balans i våra utrikesbetalningar. Att upprätthålla en rimlig och manövrerbar relation i vår bytesbalans är därför enligt min uppfattning det dominerande målet för den ekonomiska politiken under 1980-talet. Lyckas vi inte med detta växer successivt vårt beroende av omvärlden och vår nationella suveränitet minskar i motsvarande mån. Den utvecklingen kan man tolerera till en viss gräns, men så småningom kommer obevekligen den situationen när detta slår tillbaka på levnadsstandard och sysselsättning. I realiteten är strävan att hålla tillbaka underskottet i bytesbalansen också ett av de

viktigaste bidragen till solidariteten i samhället och när det gäller omsorgen om de ekonomiskt svaga grupperna i samhället.

Omsorgen om vår välfärd för alltså fram strävandena till en rimlig bytesbalans som det främsta målet för vår ekonomiska politik i detta läge. Det intressanta var att jag tyckte mig finna förståelse för det målet i LO-chefen Gunnar Nilssons anförande här nyss. Det präglades f. ö. av ansvar och realism, och hans manande ord om att det inte borde vara rätt tid för konfrontation i det här läget kan jag i och för sig instämma i. Vi har inte råd med konfrontation om vi beaktar 1980-talets problem. Här gäller det att försöka hitta samlande lösningar i samförstånd.

Med detta följer naturligtvis att en aktiv och offensiv näringspolitik nu mer än någonsin tidigare har en strategisk roll för den ekonomiska utvecklingen. Det är därför angeläget att målmedvetna ansträngningar inriktas på att främja industrisysselsättningen. Näringspolitiska åtgärder som ger tämligen omedelbar effekt i ökade exportinkomster eller ökad konkurrenskraft för den importkonkurrerande industrin måste ha högsta prioritet. Detta mål måste också genomsyra värderingen av branscherna och de insatser som samhället i fortsättningen måste göra för att säkra en gynnsam struktur i vårt näringsliv.

Varvsindustrin intar i detta sammanhang en särställning. Branschen har under de senaste åren fått ett ekonomiskt stöd från staten utan motstycke. Stödet i form av kapitaltillskott, förlustgarantier och avskrivningslån m. m. uppgår under åren 1977–1979 till ca 12 miljarder kronor.

Det är sålunda en för samhället enastående kostsam och riskfylld verksamhet som varven bedriver. Hittills har de politiska besluten i varvsfrågorna avsett korta tidsperioder. Varven har därför inte kunnat planera sin verksamhet på ett strategiskt-ekonomiskt riktigt sätt. Först har objektiva, företagekonomiska bedömningar gjorts, sedan har det visat sig att dessa av politiska skäl inte har kunnat genomföras. Någon majoritet har tyvärr inte vunnits i riksdagen för realistiska strukturåtgärder. Problemen har ständigt skjutits på framtiden. Så kan det självfallet inte fortgå.

Inom Svenska Varv pågår f. n. en ny strukturutredning, som väntas bli klar under senhösten. Utan att föregripa den analys som där sker kan man konstatera att de marknadsbedömningar som gjorts tecknar en fortsatt mörk bild av den svenska varvsindustrins framtid.

En bransch som måste ägnas fortsatt intensiv uppmärksamhet är skogsindustrin. Utvecklingen under de senaste åren har inneburit kraftiga påfrestningar på denna svenska s. k. paradbransch. Dramatiska strukturproblem har avslöjats och kommit i öppna dager.

Under senare delen av 1978 blev det en successiv förbättring i marknadsläget för flera större produktgrupper inom skogsindustrin. I år har konjunkturen ytterligare förstärkts och lönsamheten markant förbättrats. Men den positiva utvecklingen har delvis motverkats av försvagningen av den amerikanska dollarn. Flera skogsföretag gick ur lågkonjunkturen med en starkt urholkad ekonomisk ställning. Många av dessa företag kommer under den nuvarande högkonjunkturen knappast att klara en nödvändig och rimlig

återhämtning i finansiellt avseende.

Det finns därför anledning för branschen att öka beredskapen inför kommande magra år. Jag kommer inom kort att ta upp överläggningar med företrädare för skogsindustrin och de anställdas organisationer för att närmare diskutera utvecklingen under den närmaste framtiden. Det är angeläget att få en klar bild av branschens handlingsberedskap och motståndskraft inför nästa lågkonjunktur. En utgångspunkt för överläggningarna kommer att vara den omfattande analys av skogsindustrin som gjorts av industridepartementet. Jag kommer i det sammanhanget att bl. a. aktualisera frågan om formerna för en bättre samverkan mellan företagen vad gäller den framtida skogsindustriella expansionen, och jag kommer att betona att branschen själv måste känna huvudansvaret för de åtgärder som skall genomföras.

Stålbranschen kan ur vissa synpunkter sägas vara ett exempel på hur strukturinsatser i samverkan mellan företag och samhälle kan genomföras. Svenskt Stål har inom ramen för strukturplanen inlett ett omfattande investeringsprogram, som bara under ett par år omfattar strukturinvesteringar på ca 2 miljarder kronor. Härtill kommer de av riksdagen i maj i år beslutade medlen för tidigareläggningar av vissa investeringar inom SSAB.

Resultaten för Svenskt Stål, som redan under 1978 blev bättre än budgeterat, beräknas i år bli ca 200 milj. kr. bättre än under föregående år.

Mycket återstår ännu att göra inom svensk handelsstålsindustri. Jag anser ändå att man redan nu kan konstatera att de stora satsningar som gjorts för att skapa en livskraftig svensk stålindustri varit riktiga och välmotiverade. Jag vågar mig på det omdömet även sett mot bakgrund av vad som sker internationellt inom stålindustrin.

Inom specialstålsindustrin har de statliga insatserna lett till att många önskvärda strukturrationaliseringar kunnat genomföras under de senaste åren. Det är strukturdelegationen som under åren 1978 och 1979 har svarat för handläggningen av det statliga stödet till främst specialstålsindustrin. Jag bedömer strukturdelegationens arbete som så värdefullt att man kan överväga om inte dess mandat bör utsträckas även för kommande år.

Det är från industripolitiska utgångspunkter självfallet angeläget att den tekniska utvecklingen inom svensk stålindustri – jag tänker då bl. a. på nya processer för råjärnframställning – stimuleras och att den internationella konkurrenskraften kan vidmakthållas och på sikt förbättras.

I vår strävan att vitalisera och effektivisera svenskt näringsliv spelar de mindre företagen en strategisk roll. Den förra trepartiregeringen lade genom småföretagspropositionen hösten 1977 grunden till en politik för att erbjuda gynnsammare utvecklingsbetingelser för de mindre företagen. Samtidigt betonades att detta var ett första steg i ett fortlöpande reformarbete på småföretagsområdet. Nu är det dags att gå vidare och dels fullfölja utbyggnaden av de regionala utvecklingsfonderna, dels närmare behandla ytterligare några områden som har stor betydelse för småföretagens utveck-

ling.

När det gäller riskkapitalförsörjningen har onekligen småföretagen en sämre sits än de större företagen. Genom de regionala utvecklingsfonderna har möjligheterna ökat att förse småföretag med krediter med mycket högt risktagande. Det är dock fortfarande fråga om lån till företagen. I många fall är det nödvändigt att förstärka det egna kapitalet för att utvecklingsmöjligheterna i småföretag skall kunna tas till vara. Här pågår nu en försöksverksamhet med investmentbolag, som övergångsvis går in som minoritetsägare i småföretag. Det kan naturligtvis också ske genom att staten underlättar för grupper av företagare eller andra investerare att bilda investmentbolag, inriktade på småföretag. Det här är frågor som bör övervägas i arbetet på en kommande småföretagsproposition.

De mindre företagen spelar en avgörande roll för förnyelsen i näringslivet. Det gör också forskning och utveckling. Delvis kan möjligheterna att bilda nya företag vara en förutsättning för att säkra tillräcklig utvecklingskraft i näringslivet och bredda engagemanget och ägandet på ett sätt som antyds i regeringsdeklarationen.

Den tekniska förnyelsen inom industrin är av största betydelse för lönsamhet, konkurrenskraft och sysselsättning. De insatser som styrelsen för teknisk utveckling gör är ofta av långsiktig karaktär, speciellt de som avser forskning och rationell kompetensuppbyggnad. STU:s insatser för teknisk utveckling inom industrin kompletteras av de regionala utvecklingsfondernas möjligheter att satsa på projekt med ett mera näraliggande nyttiggörande, på kommersiell utveckling och satsningar på marknadsföring.

Utvecklingsfondernas möjligheter att satsa på stora och kostnadskrävande projekt är dock begränsade, eftersom fonderna är till för att tillgodose de mindre företagens behov. Därför kompletteras de av den nya industrifonden eller fonden för industriella utvecklingsprojekt, som kan stödja projekt av en storlek som är intressant även för större företag. Tanken på en fond av denna karaktär väcktes i samband med trepartiregeringens arbete med en ny varvspolitik 1978. Fonden har redan mötts av stort intresse trots att den startade sitt arbete först i höst.

Tekniskt högt utvecklade industribranscher har ofta svårt att bibehålla sin konkurrenskraft i ett litet land som Sverige med en begränsad hemmamarknad. Ett exempel på detta är flygindustrin, som ställts inför svåra problem genom stigande teknisk komplexitet och vikande militära beställningar. Men både ur industriell och militär synpunkt är det värdefullt för Sverige att bevara en tekniskt avancerad flygindustri. Flygindustrin måste i ökad utsträckning engagera sig i civila projekt, främst inom flygområdet men även inom andra näraliggande sektorer. Men den svenska flygindustrin måste samarbeta med utländska tillverkare för att kunna genomföra omfattande civila projekt. Genom samarbete över gränserna kan de stora utvecklingskostnaderna fördelas på flera händer, och samtidigt kan nackdelen med en liten hemmamarknad kompenseras.

På riksdagens bord ligger vidare ett förslag om statligt stöd till ett sådant projekt vid Volvo Flygmotor. Det är ett projekt som ligger helt i linje med den

syn på en offensiv inriktning av näringspolitiken som jag anser skall vara vägledande under de närmaste åren.

En annan industribransch med stor strategisk betydelse är data- och elektronikbranschen. Tillämpningen av elektronik och datateknik får en allt bredare användning i alla delar av industrin. Det är nödvändigt att Sverige håller sig väl framme på detta område. Och staten lämnar redan nu ett betydande stöd till utvecklingen inom dessa branscher. I samverkan mellan olika statliga och kommunala organ har tillämpningar av stort praktiskt intresse tagits fram. En fortsatt samverkan och en utökad användning av teknikupphandlingsinstrumentet bör kunna ge värdefulla resultat på detta område.

Samhällets företagsengagemang kommer till mål och inriktning att bli föremål för en intensiv debatt under 1980-talet. Omständigheterna har gjort att de samhällsägda företagens betydelse under de senaste åren kommit att öka, i varje fall inom vissa strategiska områden av näringslivet.

Statsföretagsutredningen lämnade i sitt betänkande en rad förslag angående Statsföretagsgruppens inriktning och organisation. Regeringen kommer att överväga vilka slutsatser man bör dra av utredningen och av remissutlåtandena. Vid sidan om dessa mer långsiktiga frågor har koncernen anmält vissa kapitalbehov för bl. a. basindustrierna inom gruppen. Dit hör projekt som riksdagen uttalat sig positivt om, t. ex. en investering i ett kulsinterverk i Kiruna.

Men för att få ett samlat grepp om dessa sannolikt ganska betydande kapitalanspråk pågår inom industridepartementet och i samarbete med Statsföretag en genomgripande analys av situationen inom gruppen och de framtidsbedömningar som kan behöva göras i sammanhanget.

Den statsfinansiella situationen kräver stor restriktivitet med tunga utgifter. Det är därför rimligt och skäligt att varje fall prövas för sig med hänsyn till samhällsekonomiska och sociala konsekvenser. Det är inte försvarligt att i längden upprätthålla å ena sidan ett statsägt A-lag, där staten tillåter och täcker alla förluster, och å andra sidan ett privat B-lag, där tryggheten i princip är slut när pengarna är slut.

Jag vill i det här sammanhanget också kommentera vissa uppgifter i pressen med innebörden att ett regeringsförslag om en uppdelning av AB Statsföretag skulle komma nästa år. Detta är felaktigt. Något sådant förslag är inte aktuellt.

Sverige har under de senaste tre åren upplevt en snabb strukturomvandling inom industrin. Många traditionellt starka industrierter, där basnäringarna svarat för huvuddelen av arbetstillfällena, har förvandlats till s. k. krisorter. Industrins strukturomvandling med de påfrestningar denna innebär för människor och orter kommer att fortsätta. Det är ställt utom allt tvivel. Detta kommer att ställa stora krav på en offensiv regionalpolitik och sysselsättningspolitik. Vi måste göra stora ansträngningar för att påverka näringslivets lokalisering och hindra att bygder slås ut av en okontrollerad omdaning i industrin.

Ett viktigt inslag i en förstärkt regionalpolitik är att arbeta än mer aktivt

med att stimulera till investeringar inom sysselsättningssvaga regioner. De gångna årens ansträngningar i det avseendet har när det gäller industrin inte varit särskilt framgångsrika. Under den djupa lågkonjunktur vi har bakom oss var investeringsbenägenheten över huvud taget inom svensk industri låg. Det har lett till att de utbyggnader och etableringar bland de 150 största industriföretagen som samhället kunnat påverka genom det s. k. lokaliseringssamrådet varit begränsade – det är helt naturligt med hänsyn till konjunkturläget. Nu går det bättre för svensk industri, och det finns därför anledning att aktivera detta samråd. Genom ett riksdagsbeslut i våras kommer också lokaliseringssamrådet att utvidgas till den privata service- och tjänstesektorn. Syftet är då att sluta avtal om lokaliseringssamråd även inom servicesektorerna för att, på samma sätt som vi f. n. gör inom industrin och kooperativa företag, öppna kanaler för informationsutbyte. Parallellt med dessa ansträngningar måste dock arbetet att i varje region utveckla de befintliga företagen fortsätta. Här har bl. a. de regionala utvecklingsfonderna en betydelsefull uppgift.

Under den senaste tidens förbättrade konjunktur har åter kraven på en ökad geografisk rörlighet av arbetskraften höjts. Det är ställt utom allt tvivel att en ökad yrkesmässig rörlighet är av nöden för att svenskt näringsliv skall behålla sin utvecklingskraft, men när det gäller den geografiska rörligheten är frågan mera diskutabel. Sydsvenska företag genomför värvningsresor i norr. Det har också föreslagits att flyttningsbidragen skall förstärkas för att man skall få folk att flytta söderut i snabbare takt.

I stället för att utarma bör man enligt min uppfattning utveckla glesbygderna. Glesbygdsstödet, som infördes under den tidigare trepartiregeringen, har visat sig vara en framgång och stimulerat till satsningar i den mindre skalan på många småorter.

En ökad regionalpolitisk styrning av den offentliga sektorns lokalisering ser jag också som en mycket viktig del i den framtida regionalpolitiken. Såväl administrativa som ekonomiska styrinstrument måste tas fram för att öka den offentliga sektorns roll i regionalpolitiken.

Vårt stora internationella beroende är en realitet som under 1980-talet kommer att sätta sin prägel på svensk näringspolitik. Det internationella samarbetet på näringspolitikens område ökar snabbt. Det är ett väsentligt svenskt intresse att aktivt delta i verksamheten inom de internationella organisationerna på detta område, inte minst för att förbättra underlaget för formuleringen av vår egen industripolitik och för att bidra till företagens långsiktiga planering. Det bilaterala samarbetet med andra länders regeringar är ett viktigt instrument för att trygga avsättningen av den svenska industrins varor och tjänster, för att säkerställa vår försörjning av viktiga komponenter och råvaror, inte minst energiråvaror, samt att tillförsäkra oss en medverkan i utvecklingen av ny teknik. Särskilt angeläget är att stimulera och främja svensk industris deltagande i stora och komplexa internationella samverkansprojekt som går utanför ramarna för den traditionella varuhandeln. I detta sammanhang måste samverkan mellan svenska företag, inte minst mindre företag, underlättas.

Samarbetet mellan de nordiska länderna inom det industripolitiska området är nära kopplat till energifrågorna och intar en särställning, och vi kommer att fortsätta att ge detta samarbete hög prioritet.

I medvetande om att Nordens länder har ett gemensamt intresse av att stärka sin position inom ramen för sina naturliga förutsättningar finns det nu – inte minst med det havererade Volvoavtalet i friskt minne – anledning till nya initiativ för att konkretisera möjligheterna till industriellt samarbete med Norge, liksom naturligtvis med övriga nordiska länder.

Fru talman! Sammanfattningsvis kan sägas att den ekonomiska politiken måste bedrivas så att den skapar förutsättningar för en stabil utveckling utan att eftersätta centrala sociala mål och värderingar. Näringspolitiken måste nära samordnas med den ekonomiska politiken. Kortsiktigt kan den ekonomiska situationen komma att innebära att staten mer får uppträda som koordinator än som finansiär av nödvändiga strukturinsatser. Den offensiva inriktningen av näringspolitiken måste emellertid fortsätta med målet att prioritera insatser som ger en direkt effekt på bytesbalansen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! I samhällens utveckling kommer tillfällen som utgör vägskalet, tillfällen när alternativa linjer öppnar sig. Energifrågan i Sverige är ett sådant vägskalet.

Energifrågan gäller inte bara energi. Den gäller vilken typ av teknisk utveckling som man skall ha. Den gäller vad man skall producera. Den gäller hur mycket arbete det skall finnas och vad det skall gå ut på. Den gäller vad slags tillväxt man skall ha och vad som skall få växa.

De som vill ha kärnkraftssamhället har en speciell paroll. De säger: "Vi måste ha mer energi, vi måste ha kärnkraft, om vi vill ha mer jobb."

Ingen paroll kan vara mer felaktig. Det voro tragiskt om svensk arbetarrörelse ställde sig bakom en sådan paroll. Den är storfinsansens, Arbetsgivarföröreningens och kraftbolagens paroll.

Det finns inget sådant samband mellan energi och sysselsättning. Sammanhanget är i verkligheten ett helt annat. Mer energi och mer kärnkraft leder inte till fler arbeten.

Den industriella världen har aldrig använt så mycket energi som nu. Den har heller aldrig haft så många arbetslösa. Den svenska industrin har hittills under 1970-talet ökat sin användning av elkraft med 6 miljoner MWh. Industrijobben har samtidigt minskat med 15 000. Under kärnkraftens första årtionde i Sverige minskade alltså industrijobben. Under kärnkraftens första årtionde hade man en utslagning av människor i det här landet som saknar motstycke under 1900-talet. Kärnkraften tillskapade inga arbeten. Den medverkade i stället i en process, där arbeten och människor slogs ut.

Detta beror inte på någon inneboende egenskap hos själva kärnkraften, utan det beror på att den ingår i ett mönster hos ekonomin och produktionen –

ett mönster som Sverige måste ta sig ur.

Sverige använder energin på ett helt orimligt sätt. Av industrins hela energibehov slukas 64 % av elkraften och 55 % av oljan av sådana industrier som inte ger mer än 16 % av antalet industrijobb. Omvänt ligger 68 % av industrijobben i landet i sådan produktion som kräver mindre än 20 MWh el per anställd och år och som därför bara gör av med 16 % av industrins hela elanvändning.

Detta säger oss två viktiga ting. För det första: Den ökning av energitillförseln som en utbyggnad av kärnkraften ger kommer att slukas av verksamheter som inte ger nya jobb. För det andra: Kärnkraften kommer att kopplas till ett traditionellt och konservativt mönster i svensk ekonomi, ett mönster som i själva verket speglar landets industriella eftersläpning och dess bristande beredskap för framtiden. Genom denna sin konserverande verkan är kärnkraften i verkligheten ett hot mot sysselsättningen, ett hot mot förnyelsen.

Det är inte denna traditionella svenska produktion som kommer att vara spjutspetsen i den industriella utvecklingen här och i världen i övrigt.

Industriella ekonomier utvecklas i stadier. Så också i Sverige. Först, vet vi, kom lätta industrier med lokal anknötning, försörjda med små mängder lokal energi. Sedan kom en bred basproduktion av stora mängder råvaror och halvfabrikat. Det tredje stadiet blev utbyggnaden av den klassiska verkstadsindustrin. Vi står nu inför ett helt nytt stadium. Där duger det inte att fastna i ett övermått av tung produktion och traditionella produkter. Där måste den högt avancerade produktionen vara den som växer. Det handlar om lätta, tekniskt förfinade och komplicerade produkter, hela anläggningar och system. Denna nya framtidsindustri måste bli en sammansättningsindustri, där man tillför produktionen tekniskt kunnande och högt utvecklat mänskligt arbete. Detta kräver bara små mängder energi. Men det kräver stora investeringar i ny teknik och i brett mänskligt kunnande.

Kärnkraften försvårar en sådan förnyelse. För att försörja en överdriven mängd tung, råvaruslösande produktion skulle vi få lägga ned stora pengar i nya kärnkraftverk. Vi skulle få betala ännu mer än nu för import av dyra insatsvaror för att kunna öka den tunga produktionen.

Det kapital som egentligen behövdes i den nya typen av industri skulle förslösas på kärnkraftverk. Varje summa som läggs ned på kärnkraftverk försenar moderniseringen av landets lätta produktion.

Den nya lätta industrin kan ge många arbeten. Den kräver begränsade mängder energi. Den kan öka sysselsättningen. Dess produkter har en växande framtidsmarknad – allt sådant som tungindustrin inte kommer att ha.

Redan nu vållar vår gamla industristruktur många problem.

Den leder till rovdrift på naturresurser. Den kräver starkt ökad koncentration av företagsenheter. Den dömer hela Norrland till en ensidig och halvkolonial ekonomi. Den vållar sysselsättningskriser på de mindre bruksorterna och utflyttning från de nordsvenska bygderna.

Den nya, lätta förädlingsindustrin har andra egenskaper. Den kan spridas

mer: den behöver inte så stark koncentration. Den behöver inga stora mängder råvara. Den kräver ingen kalhuggning av skogarna. Den behöver inga stora mängder energi. Den ger inga av tungindustrins svåra föroreningar och dåliga arbetsmiljöer.

För löntagarna och arbetarrörelsen här i landet är det denna avancerade, lätta produktion som är det stora intresset. Därför är det i löntagarnas och arbetarrörelsens intresse att avvärja kärnkraften och att i stället styra kapital till moderna, lätta framtidsindustrier.

Kärnkraft och tung produktion går hand i hand. Bygger man ut kärnkraft för att ösa nya stora mängder elkraft i ökad tung produktion – då hindrar man en ökning av sysselsättningen. Man stöder i stället en utvidgning av det slags produktion inom vilken sysselsättningen minskar.

Man kan lätt se hur fel det är att lägga ned så mycket energi i mera tung, traditionell produktion. Några exempel:

Den mängd elkraft som underhåller ett enda jobb i massaindustrin räcker till 27 jobb i snickeriindustrin och 30 jobb i trähusindustrin.

Den mängd elkraft som ger ett enda jobb i tung stålindustri ger 8 jobb i maskinindustrin och 12 jobb i metallkonstruktionsindustrin.

Den mängd elkraft som ger ett enda jobb i massaindustrin, ger 50 jobb i teleindustri eller instrumentindustri.

Det som avgör hur många arbeten som kan skapas är inte mängden energi – det är sättet man använder energin på.

Därför är det fel att lägga ned stora pengar i kärnkraften för att kunna leverera el till en alltmer meningslös överproduktion av tunga produkter, som inte skapar jobb, när man i stället för samma pengar kan få fler nya lätta industrier med många nya arbeten och med förmåga att ge landet nya positioner i världens industriella ekonomi.

Det finns en annan sida av saken. Den gäller vad man använder produktionsresultatet till. Kärnkraften skall rädda välståndet, säger dess anhängare. Men vilket välstånd och vems välstånd?

Vilket välstånd är i folkflertalets och arbetarnas intresse? Skall vi ha två bilar per hushåll eller skall vi i stället ha mer kollektivtrafik? Skall vi ha fler privata prylar eller skall vi ha mer social och kulturell konsumtion för det stora flertalet?

Det dödas 100 barn i trafiken varje år, över 15 000 skadas, därav 4 000 allvarligt. Vore det inte bättre för arbetarbarnen med färre bilar och säkrare trafikmiljö? Vore det inte bättre för arbetarbarnen om det fanns fler daghem eller mer av bildning och kultur ute i förstäderna?

Jo, naturligtvis vore det så. Så mycket mer som man sparar energi med mindre bilism och mer kollektivtrafik. Så mycket mer som den elkraft som ger 100 jobb i bilindustrin kan ge 170 jobb i rälsfordonsindustrin. Så mycket mer som varje jobb i social och kulturell service bara kräver tjugondelen så mycket elkraft som i tungindustrin och bara hälften så mycket elkraft som i bilindustrin.

Kärnkraftsekonomi, konserveringen av tungproduktion och teknologi, överruttig och slöseri med naturresurser, utslagning av människor – det är

inte i arbetarrörelsens och folkflertalets intresse. Därför skall arbetarrörelsen inte heller ställa upp på kärnkraftssidan. Den skall inte ställa upp på Curt Nicolins och arbetsgivargeneralernas bild av samhället. Industriförbundets och storfinansens påstådda omsorg om sysselsättningen är ett stort falskspel. Just dessa grupper bedriver en våldsamt kapitalutförsel över landets gränser. Utförseln av direktinvesteringar är sju gånger så stor som införseln. Denna kapitalflykt är en ytterst allvarlig utdikning av landets resurser. Den är i själva verket ett stort förräderi mot folket och nationen.

Varför bedriver då storfinansens sin kapitalflykt och varför vill den samtidigt bygga ut kärnkraften? Storfinansens vill inte satsa på en modernisering och en djupgående förnyelse av produktionen här i landet. Den vill hellre göra snabba pengar i utlandet. Här i landet vill man i stället koncentrera sig på att pressa ut sina vinster ur den tunga och traditionella typen av produktion. Då slipper man så många nyinvesteringar. Och det är till denna utplundring av landet som storfinansens behöver kärnkraften. Någon omsorg om jobben hyser man inte. Storfinansens kapitalexport är i själva verket ett av de största hoten i modern tid mot sysselsättningen i landet.

Frågan om energi och produktion är inte bara teknisk och ekonomisk. Den är också en stor ideologisk fråga. Den är en fråga om meningen med och innehållet i produktion och mänskligt arbete.

Man kan välja rovdraftens ekonomi, den tunga produktionens, den tunga teknikens och kärnkraftens ekonomi. Man kan välja att göra rovdraft på råvaror, det falska välståndets och den falska tillväxtens slit och släng. Man kan välja att reducera människan till ett teknikens bihang.

Men man kan också välja något annat. Man kan välja en teknik och en produktion som kräver mindre råvaruförbrukning, som är bättre förenlig med miljön, som inte är byggd på stora mängder cirkulerande stoffer, tunga och svåröverskådliga tillverkningsprocesser, utan som kan ge maximalt med jobb till minsta möjliga energianvändning. Man kan välja en teknik som innebär tillväxt i ett nytt steg i den industriella utvecklingen, som bygger på det mänskliga kunnandet, på breddningen av kunskaper och självständigt tänkande hos de arbetande.

Den linjen gör inte människan till ett bihang. Den rustar henne för att överskåda, behärska och självständigt bedöma sin roll i ekonomi och samhälle.

Det är den linjen arbetarrörelsen bör välja. Den linjen ligger närmare det samhälle som pionjärerna i arbetarrörelsens barndom försökte se framför sig när de formade sina idéer och visioner.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Konjunkturinstitutet har i dagarna redovisat sin bild av svensk ekonomi. Självfallet innehar inte konjunkturinstitutet den enda och slutgiltiga sanningen – bilderna kan ju skifta också bland sakkunniga ekonomer. Självfallet har konjunkturinstitutet, liksom andra, problem och svårigheter att bedöma framtiden. Självfallet kan också konjunkturinstitutet ha och göra ha och göra fel i sina bedömningar. Men det är ändå med speciellt intresse vi

studerar denna rapport.

Vi har ju haft en omfattande debatt – inte bara bland politiker utan också bland ekonomer – om vad som är den sanna bilden av svensk ekonomi. I politiska tal och i rapporter från banker, organisationer och utredningsinstitut har vi fått olika bilder.

Vad säger nu konjunkturinstitutet? Vi får en bild med både ljusa och mörka inslag. Konjunkturinstitutet säger att vi under 1979 kommer att få en hygglig tillväxt i hela ekonomin, en stark inhemsk efterfrågetillväxt samt en hög import och export och att sysselsättningen stiger och arbetslösheten minskar något. Så långt alltså en ljus bild. Men vi får också – och det är det viktigaste mörka inslaget – ett stort underskott i bytesbalansen. Balansbilden har kraftigt försämrats under året.

Det har sagts att vi inom de nuvarande regeringspartierna sökt "dölja den ekonomiska krisen" och att vi har givit *en* bild före valet, *en annan* efter. Jag har sagt ungefär detta om svensk ekonomi: Vi har en god tillväxt, en stigande industriproduktion och en lugnare prisutveckling än flertalet andra länder. 1979 kommer att bli ett av de bästa åren under 1970-talet. Vi når ett av de bästa resultaten i världen.

Självfallet är bilden nu i oktober något annorlunda än vad den var exempelvis i januari, i april och t. o. m. i augusti. Den ekonomiska verkligheten har förändrats både inom Sverige och i vår omvärld. Oljepriserna har stigit mera än vad vi tidigare trodde att de skulle göra. Det har fått effekter på tillväxt, bytesbalans och priser. Det påverkar förväntningarna inför framtiden.

Men konjunkturinstitutet menar ändå att utvecklingen nu i stort ligger i linje med prognoser tidigare under året. Ett detaljstudium visar också att skillnaderna mellan data från olika tidpunkter under året är relativt små på de flesta områden. Det finns en tendens – och den är bekymmersam. Inom hela västvärlden görs omprövningar av prognoser. Nyare bedömningar är mera försiktiga och mera dämpade och rymmer mera av problem. Men ändå menar konjunkturinstitutet att utsikterna för den svenska ekonomin inte tyder på något hastigt avbrott i pågående expansion. Vi bör också under 1980 kunna räkna med en i flera avseenden god utveckling i svensk ekonomi.

Det finns dock problem. Jag har i tidigare riksdagsdebatter, i artiklar och i tal nämnt bl. a. följande – och jag har gjort det med ungefär samma formuleringar såväl före som efter 1979 års val:

Hur skall vi kunna bevara och förbättra vår konkurrenskraft och därmed trygga jobben åt människorna? Hur skall vi få en lugn pris- och löneutveckling? Hur skall vi finansiera och organisera en offentlig sektor, som ger trygghet och välfärd men som också ryms inom de ramar som samhällsekonomin ger?

Jag vill ta upp två balansproblem i vår ekonomi. Först vår yttre balans, vår bytesbalans.

Vi har haft underskott i vår bytesbalans sedan mitten av 1960-talet, bortsett från några år i början av 1970-talet. De var särskilt stora 1976 och 1977. De blir stora 1979 och riskerar att bli stora också 1980. Hur stora vet vi inte exakt. En

aktuell expertrapport tyder på att statistiken om våra utrikesbetalningar är bristfällig, att underskotten i själva verket inte är så stora som tidigare redovisningar tytt på. Jag skall inte ta slutlig ståndpunkt till den rapporten, men mycket tyder på att vi bör göra korrigeringar i statistiken.

En reflexion måste jag göra, och det är mot bakgrund av de många bestämda påståendena under de gångna månaderna om att bytesbalansen inte bara var utan också skulle bli så eller så stor. Det finns skäl till försiktighet, till litet mindre självsäkerhet. Vi skulle inte behöva bygga så mycket av politisk debatt, så mycket av beröm eller av kritik, på statistik som ändå är så osäker.

Och det viktiga är att underskotten är i växande, att de tyder på en brist på balans i vår ekonomi. Jag har också många gånger varnat för de problem som underskotten medför. Jag har många gånger, bland annat under vårrs sessionen och under valrörelsen, talat om orsaken till underskotten och följderna av dem.

Vad kan vi göra för att förbättra balansen? Jag vill beklaga att många av dem som så ofta talar om problemen med underskott i bytesbalansen har så få konstruktiva bidrag till att minska underskotten. Antalet förslag som skulle öka dem är långt större.

Jag vill nämna två vägar till bättre balans.

Vi måste bevara och om möjligt förbättra industrins konkurrenskraft. Detta är avgörande. Ekonomisk politik, skattepolitik och lönepolitik måste medverka till detta. Mot denna bakgrund är socialdemokraternas förslag om att om ett par månader införa en ny hög skatt, en proms, förvånande.

Bruttoskatteutredningens betänkande har remissbehandlats under september och oktober. Vi har fått in många svar. De styrker vad vi sade redan då betänkandet kom. Det är varken möjligt eller lämpligt att nu, fr. o. m. 1980, införa en sådan skatt. Det skulle försvaga vår konkurrenskraft, försvåra avtalsförhandlingarna, medföra höjda landstings- och kommunalskatter, och vi skulle få ett nytt komplicerande inslag i skattesystemet, med nya möjligheter till skattefusk och skatteflykt.

De myndigheter som skulle administrera en sådan ny skatt har sagt att de inte kan göra detta, att alltför många frågor är oklara och obesvarade om hur en sådan skatt i verkligheten skulle se ut och fungera. Om vi sålunda känner ansvar inför vår bytesbalans, vår industris konkurrenskraft och våra skatters förmåga att fungera måste vi säga nej till att nu införa en proms.

Vi måste också minska vårt oljeberoende. Det är ju framför allt de stigande oljepriserna som medför ökande underskott. Vi kommer detta år att få en oljenota som kanske blir 9 miljarder dyrare än förra årets. Vi pumpar varje månad in allt högre siffror i vår bytesbalans. Därför måste vi på alla sätt minska vårt oljeberoende. Vi måste informera, vi måste stimulera, vi måste också tvinga fram mera av sparande och av andra alternativ. Och vi måste också använda skatter som ett instrument för att nå detta mål – i Sverige liksom i andra länder. Det är därför som vi – trots att vi är medvetna om att energiskatter medför problem och har nackdelar – är beredda att ytterligare höja energiskatterna. Vi kan den vägen få ytterligare statsinkomster – och det

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

behövs. Men vi kan också – och det är viktigare – minska vårt oljeberoende och minska underskotten i bytesbalansen.

Detta är två vägar. Jag önskar att vi kunde vara ense om dem, men så tycks inte bli fallet. Jag skulle också gärna pröva andra konstruktiva förslag. De är välkomna.

Jag går nu in på vår inre balans, våra höga offentliga utgifter och våra stora underskott i statsbudgeten.

Också på detta område vill jag beklaga att det finns så få konstruktiva bidrag till att minska underskotten. Antalet förslag som skulle öka dem är långt större.

Vi har haft underskott i statsbudgeten under många år. Det är självfallet missvisande att jämföra saldossiffror från olika år. Därför säger den siffra som Olof Palme och andra ofta brukar använda – ett underskott på 3,6 miljarder år 1976 – inte så mycket. Vi måste relatera den siffran till BNP, tillväxt och penningvärde. 1976 års nivå är f. ö. inte representativ för socialdemokraternas regeringstid – det var tre gånger större underskott åren dessförinnan.

Men vi har och har under senare år haft starkt stigande underskott i vår statsbudget. Jag skall i detta inlägg inte gå in på orsakerna till detta – vi har fört många debatter därom. Jag skall inte heller gå in på skillnader partier emellan. Vi har fört många debatter också om det, och jag tror att alla numera erkänner att det är ganska små skillnader mellan olika partiers budgetalternativ och att alla alternativ hade inneburit stora och växande underskott i vår statsbudget.

Jag har gång på gång, i budgetförslag, artiklar och debatter, betonat de stora problem i svensk ekonomi som de stora offentliga utgifterna medför.

Jag har då inte följt det traditionella debattmönstret och sagt att skulden till detta är tidigare regerings, nuvarande oppositions. Jag har sagt att alla bär sitt ansvar: politiska partier, fackliga och andra organisationer samt enskilda människor, som alla har lättare att formulera krav på nya utgifter och nya ambitioner än att medverka till att spara.

Vi kan nå bättre balans när det gäller de offentliga utgifterna på flera vägar.

Somliga förordar drastiska och snabba förändringar i vårt samhälle. Vi hör sällan sådana förslag i detta hus men stundom i den allmänna debatten. Man säger att vi starkt måste minska våra samhällsinsatser, väsentligt förändra sociala reformer osv. De som vill gå denna väg kommer inte att få stöd av mig, och de har inte heller stöd i den aktuella regeringsförklaringen.

Somliga säger att vi rejält måste förstärka samhällets resurser, höja statens och kommunernas skatter, så att vi får mera inkomster att röra oss med.

Vi kommer att behöva höga skatter också i framtiden – jag tvekar inte om detta föga populära budskap. Men vi kan inte skattehöja oss till balans. Vi har redan nu höga skatter, och vi kommer att möta många problem om vi ytterligare skulle höja dem. Men vi kommer att höja en del skatter. Jag har nyss bl. a. talat om energiskatterna. Vi bör också höja t. ex. alkohol- och tobaksskatterna. Men vi måste också sänka en del skatter, framför allt inkomstskatterna. Vi kan alltså inte skattehöja oss till balans – det är

nödvändigt att inse detta. Vi kan då riskera att skada vår samhällsekonomi, tillväxten och vitaliteten i ekonomin. Vi kan riskera att skada solidaritet och arbetsvilja.

Vi måste framför allt nå balans genom större återhållsamhet med offentliga utgifter. Vi måste – som det heter i regeringsförklaringen – visa yttersta återhållsamhet med nya utgifter och noggrant pröva gamla. Vi måste arbeta och spara oss fram till balans, få en tillväxt av privat och offentlig konsumtion som rymms inom våra resurser.

Det har sagts tidigare, men måste tydligen sägas gång på gång, att vad vi resonerar om är graden av tillväxt, en lugnare tillväxttakt, inte om att minska resurserna utan att minska ökningen av resurserna.

Självfallet blir man en smula resignerad då man lyssnar till politiska debatter – också dagens – då man kan höra kritik och oro inför höga budgetunderskott men också i nästa andetag en lång rad av nya reformförslag och de många frågorna: Hur går det med det och det och det? Man efterlyser sparobjekt – inte för att sakligt och allvarligt resonera om det lämpliga och möjliga i att spara just på detta område utan för att strax kunna notera: Huvaligen, så reaktionärt, så orimligt och så orättfärdigt!

Det finns eljest redan många exempel på denna återhållsamhet med offentliga utgifter, på reformer, som i och för sig borde ha varit genomförda men som ännu inte är det och som kan få vänta ytterligare. Vi borde t. ex. ha en allmän arbetslöshetsförsäkring, ett bättre stöd till småbarnsföräldrar, mera av kulturstöd, för att nämna några områden. Men i det kärva statsfinansiella läge som vi är i har sådana reformer fått vänta och kan få vänta ytterligare. Självfallet är det möjligt att kombinera ett reformarbete på vissa angelägna områden med en allmän återhållsamhet på den offentliga sektorn. Man kan genom att omflytta resurser från vissa sektorer få möjligheter att gå vidare på andra.

Men, fru talman, skall vi nå balans i vår offentliga ekonomi måste vi begränsa tillväxten både av privat och av offentlig konsumtion. Jag skulle önska att vi kunde vara ense också om detta. Och jag skulle gärna pröva olika konstruktiva förslag för att nå detta mål – de är välkomna.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Fru talman! I dagens debatt har de borgerliga partiföreträdarna frenetiskt hävdats att de gav klara besked i valrörelsen om vårt ekonomiska läge och sina avsikter beträffande den ekonomiska politiken. Detta skulle dessutom vara exakt samma besked som man ger nu, efter valet. Hur kunde det då komma sig att moderaterna i valrörelsen lovade skattesänkningar men nu accepterar skattehöjningar, och varför försökte man i valrörelsen hålla sin s. k. sparplan hemlig för att nu tala desto yvigare om behovet av nedskärning av de offentliga utgifterna? Vad låg det i centerns löften om vårdnadsbidrag, och vad menade den dåvarande statsministern med sitt påstående om att alla kurvor pekade åt rätt håll och att det bara var att fortsätta framåt med folkpartiet?

Jag tror att det är nödvändigt att den här historien ägnas en smula

uppmärksamhet. Den håller på att utvecklas till en principfråga både för vårt demokratiska umgänge och för partiernas förhållande till sina väljare. I och för sig är det högst naturligt att regeringspartier försvarar sin politik och dess följder. Det är inte onaturligt ens att partier gärna vill tolka ekonomiska data på det för dem själva mest välvilliga sättet och att man inte i onödan drar fram omständigheter som pekar åt ett annat håll. Men i 1979 års valrörelse överskreds dessa gränser grovt på den borgerliga sidan. Man helt enkelt vilseledde väljarna genom att lämna osanna uppgifter i konkreta sakfrågor.

Så skedde t. ex. när det gällde att klarlägga hur det stod till med Sveriges utrikesbalans och hur stort utflödet av valuta ur landet egentligen var. Skälet till att debatten koncentrerades till den punkten var helt enkelt att de borgerliga partiernas bravurnummer i valrörelsen handlade om hur de hade återställt den svenska industrins konkurrenskraft och därmed räddat landet ur den allvarliga underskottssituation gentemot utlandet som vi befann oss i 1977. I samband med att man skulle visa huruvida påståendet härom var sant eller inte gavs sedan svaret på två allvarliga frågor. Den första var om räntan måste höjas för att ett eventuellt valutautflöde skulle stoppas. Den andra var hur mycket skatterna måste höjas nästa år – om det räckte med mittenpartiernas förslag om höjda energiskatter eller om det skulle krävas mera omfattande åtgärder, av det slag som vi socialdemokrater föreslog i valrörelsen.

Folkpartiregeringen hävdade att bytesbalansens underskott i år skulle bli högst 9 miljarder, att det inte pågick något valutautflöde och att inga motåtgärder, t. ex. i form av en räntehöjning, därför behövdes samt att det räckte med de höjda energiskatterna. Inga ytterligare skattehöjningar eller åtstramningsåtgärder var aktuella. Dessa uppgifter lämnades som svar på direkta frågor från socialdemokratiskt håll t. ex. i den ekonomiska debatten i TV och i partiledardebatten.

Men efter valet har man successivt låtit täckelset falla och avslöjar sanningen i all dess fulhet. Två dagar efter valet proklamerades den nya krisen i svensk ekonomi. Industriförbundet inledde med en ren katastrofrapport: rekordunderskott i bytesbalansen, 12 % inflation och nästa konjunkturedgång redan i sikte.

Det materialet hade legat färdigt en längre tid, förklarade Industriförbundets utredningschef, men för att inte störa valrörelsen – den borgerliga, får man anta – hade man väntat med publiceringen. Däremot, ansåg utredningschefen, hade budgetministern haft god kunskap om innehållet, eftersom han hade haft tillgång till samma material. Och mycket riktigt: efter ytterligare några dagar var herr Mundebo färdig att ta fram den beryktade svängremmen igen i en tidningsintervju.

Den 26 september höjdes räntan i det uttalade syftet att hålla tillbaka det valutautflöde som så ivrigt hade förnekats. Riksbankens chef medgav att bytesbalansunderskottet redan i augusti var minst 10 miljarder – dvs. det underskott som budgetministern i september, före valet, förnekade var större än 9 miljarder. I går kom i konjunkturinstitutets höstrapport bekräftelsen på

våra farhågor: Sveriges underskott gentemot utlandets når i år en ny rekordnotering och fortsätter att försämrans nästa år.

I regeringsförklaringen av den 12 oktober fortsätter dessa avslöjanden. Enligt den står Sveriges ekonomi inför avsevärda svårigheter på såväl kort som längre sikt. Stora krav kommer att ställas på den ekonomiska politiken, om balansen skall kunna återställas och sysselsättningen tryggas. Vilka dessa krav är och hur ekonomin skall räddas ger regeringsförklaringen emellertid inga besked om.

Men det gjorde i någon mån utrikesministern i ett tal som han höll i söndags. Den man som före valet uppmanade folket att följa honom och hans parti framåt i en värld där alla kurvor pekar uppåt begär nu folkets stöd för den hårda politik som han uppger vara nödvändig för att klara problemen.

Detta folk måste dra ner sina anspråk på konsumtion. Det måste acceptera att den offentliga servicen dras ner. Även angelägna statliga och kommunala utgifter måste omprövas, sade Ola Ullsten. Detta skall tydligen i första hand gälla de sociala transfereringarna. Det är det enda som nämns, och här gäller det inte om de skall stramas åt. För Ola Ullsten är det bara fråga om när det skall ske.

Fru talman! Efter 1976 års val drabbades den svenska demokratin av en förtroendekris på grund av löften som gavs och sedan sveks. Den här gången har valrörelsen inte bara varit full av falska förespeglningar. Väljarna vilseleddes också om den faktiska situation landet befinner sig i och därmed om själva förutsättningarna för den politik varmed landet skall styras.

För att ta det mest flagranta exemplet: Ingemar Mundebo fick under valrörelsen gång på gång frågan, om det inte var nödvändigt att vidta åtgärder för att begränsa valutautflödet, t. ex. genom en höjning av räntan. Varje gång förnekade han detta.

Nu är det så, att det enda tillfälle då det kanske kan accepteras att en politiker ljuger är när han får frågan om räntehöjningar och valutakursförändringar. Men när Ingemar Mundebo förnekade behovet av en räntehöjning var det inte för att skydda samhället mot spekulation utan för att rädda borgerliga röster. Behovet av räntehöjning var naturligtvis precis lika stort före valet som 10 dagar senare, den 26 september. Men, som det hette i en borgerlig tidning efter valet, den nödvändiga räntehöjningen försköts av politiska skäl.

Genom mörkläggningen av vårt ekonomiska läge, genom smusslet med sanningen, har de nya regeringspartierna – det är ofrånkomligt – skapat ett dåligt psykologiskt underlag för den politik som måste ta itu med verklighetens alla problem. Men så mycket viktigare är det då att den här politiken från och med nu förs med största möjliga hederlighet, att man anstränger sig för att minska klyftor och motsättningar i vår samhälle, att man väddar till solidariteten och inte till egoismen.

Sveriges riksdag har ett utmärkt tillfälle att visa sin förmåga att samla nationen i den första konkreta arbetsuppgift som vi nu står inför. Den gäller genomförandet av en skattereform som både gör det möjligt att nå en rimlig uppgörelse om lönerna och hindra ett fortsatt ras för statens finanser.

Budgetministern säger sig nu vara beredd att söka samförstånd om skattepolitiken, men han ställer omedelbart en rad villkor. Regeringen är inte beredd att diskutera införandet av en allmän produktionsskatt, den s. k. promsen. Man är inte heller beredd att i något avseende ändra på indexregleringen av skatteskalorna.

Innebördn av detta är följande: den samlade försvagningen av statens inkomster på grund av de aviserade justeringarna av inkomstskatten och av indexregleringen är ungefär 6,5 miljarder. Hur det skall finansieras anger man inte. Den höjning av energiskatterna som också aviserats avses ju inte ge någon statsfinansiell förbättring. Man säger sig tvärtom vara glad om skattehöjningarna inte ger några ökade inkomster, eftersom det visar att de har tvingat ned energiförbrukningen. Uppenbarligen inser regeringspartierna att det här inte är en hållbar finanspolitik, att den leder till den ytterligare ökning av budgetunderskottet som Ingemar Mundebo nu med rätta säger sig frukta. Därför talar man nu om en ny svängningsperiod, mumlar om nödvändigheten av social avrustning och åtstramning. Men vad detta tal har för mening vägrar man att ge klart besked om. Frågan är om man tänker upprepa den förra trepartiregeringens taktik, att dölja sina egentliga intentioner till dess att löneavtalen har slutits och löntagarna inte längre kan värja sig.

Enligt vår mening vore ett sådant uppträdande av regering och riksdag ett direkt hot mot samförstånd och en bred uppslutning kring den ekonomiska politiken. Vi måste tvärtom anstränga oss att återställa det förtroende mellan statsmakterna och de stora löntagargrupperna som allvarligt har rubbats. Därför måste de statsfinansiella konsekvenserna av 1980 års skatteomläggning i sin helhet klarläggas och riksdagen ge entydigt besked om hur de skall bemästras. Socialdemokraterna har i en motion krävt att sådana besked skall ges i samband med det skattepolitiska beslutet.

Regeringens skatteförslag, sådant det hittills har redovisats, har utsatts för hård kritik från löntagarhåll därför att det är orättvist. Den kritiken har tydligen uppmärksamats av Ingemar Mundebo, eftersom han nu säger sig vara beredd att diskutera ändringar i förslaget. Men den diskussionen får inte gälla indexregleringen. Den är helig! Men nog måste herr Mundebo inse att indexregleringens fördelningspolitiska konsekvenser också ingår i den här kritiken. Låt mig ta ett exempel. Höjningarna av oljepriserna höjer också det index som används för att sänka de statliga skatteuttaget. Redan 1980 skulle den av oljeprishöjningen framkallade indexstegringen sänka inkomstskatten med 1 miljard. Nu har Ingemar Mundebo med klar adress till löntagarnas organisationer uttalat att man inte får och inte kan kompensera sig för de höjda oljepriserna. Men varför då, Ingemar Mundebo, hålla i gång en konstruktion som ger den compensationen via skatterna? Ännu mer obegripligt: Varför skall den compensationen fördelas så att den som tjänar 60 000 kr. får ett par hundralappar för att täcka sina höjda hyres-, olje- och bensinkostnader medan den som tjänar 150 000 kr. får det tredubbla beloppet för samma ändamål? Visar inte det att en automatisk sänkning av skatterna via indexreglering är en omöjlig metod både för att nå rättvisa och för att driva

ekonomisk politik.

Det ekonomiska läget kräver inte bara en ansvarsfull skattepolitik som kan accepteras av folkets flertal. Om inte betalningen av våra utlandsskulder och budgetunderskott skall ensidigt drabba människors välfärd och sociala trygghet måste största möjliga ansträngningar göras för att bygga ut och förstärka landets produktionsförmåga. På tre år har industrins investeringar gått ned med 30 %. I år skulle, trots konjunkturuppgången och väsentligt förbättrade vinster, en ytterst blygsam ökning med 4 % inträffa.

Alla torde inse att en långt starkare återhämtning av industriinvesteringarna måste åstadkommas, om landet inte skall komma i en hopplös underskottssituation. Alla torde också inse att ett ökat bostadsbyggande är nödvändigt för att undvika en allvarlig bostadsbrist. F. n. sjunker bostadsbyggandet.

I den motion som socialdemokraterna lade vid riksdagens början föreslog vi en rad åtgärder för att öka industriinvesteringarna och bostadsbyggandet. Några sådana förslag finns inte i regeringsförklaringen. Om man nu eftersträvar samförstånd och breda lösningar, då har den borgerliga halvan av riksdagen ett utomordentligt tillfälle att visa sin vilja att omsätta detta tal i praktisk handling genom att seriöst pröva de socialdemokratiska förslagen. Valet är ert – att fortsätta den förra trepartiregeringens konfrontationspolitik eller att föra en politik i "hela folkets intresse", som regeringsförklaringen utlovar.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Jo, vi vill föra en politik i hela folkets intresse. Det är inte bara en målsättning som står i regeringsförklaringen, utan det är också en målsättning som vi i praktiskt politiskt arbete vill följa. Det är därför som vi också är beredda att lyssna och beredda att seriöst pröva olika alternativa förslag.

Jag kände mig inte särskilt träffad då Kjell-Olof Feldt – med långa avsnitt som kanske var mera valmötespräglade – kritiserade vad jag hade sagt eller inte sagt om bytesbalans, ränta osv. Som jag sade i mitt förra inlägg – och som jag tror också framgår av ett studium av riksdagsprotokoll och andra handlingar – har jag gett en nyanserad bild av svensk ekonomi i alla de inlägg som jag har gjort under de här åren. Jag har pekat på de ljusa inslagen. De finns, och de är fortfarande många. Jag har pekat på de mörka inslagen; de finns de också. De är inte så många, men de är bekymmersamma. Åtminstone ett av dem, som gäller bytesbalansen, är i dag mera bekymmersamt än det var i våras och t. o. m. i somras.

Nu har jag nog ändå en viss distans till olika prognoser – också till de egna för den delen – när det gäller bytesbalansen. Det är som bekant svårt att göra prognoser över betalningsbalanser, handelsbalanser och bytesbalanser. Det handlar ju om mycket omfattande penningströmmar. När alltså någon institution eller något institut säger att så här exakt ser det ut och så här exakt kommer det att bli, så tar jag nog de siffrorna med en viss distans. Jag vill påminna om att när Industriförbundet hösten 1977 gjorde en prognos för

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

Allmänpolitisk
debatt

1978, talade man om ett underskott på drygt 17 miljarder. Konjunkturinstitutet sade samtidigt att det skulle bli ett underskott på drygt 18 miljarder. Det verkliga resultatet blev ju ett underskott på knappt 4 miljarder, vartill vi skall lägga en omräkningspost på 2,5 miljarder. Det var alltså ändå ett betydande avstånd mellan prognos och verklighet.

Jag nämner dessa exempel för att belysa hur svårt det är att göra prognoser på detta område. Med all respekt för riksbankschefens kunnande och erfarenhet vill jag framhålla att varken han eller någon annan i detta land visste hur stort bytesbalansunderskottet var i augusti. Det vet vi ännu inte, med den statistik som vi har tillgång till.

Nu är ju det centrala att oberoende av om siffran skulle råka vara x, y eller z, så kan vi vara ense på en punkt, vilket jag också underströk i mitt förra inlägg: Vi har ett oroande stort underskott i våra utrikesbetalningar. Det är ett växande underskott.

Jag pekade på två vägar att förbättra situationen, att minska bytesbalansunderskottet, och jag skulle vilja fråga: Vilka alternativ för att minska bytesbalansunderskottet vill Kjell-Olof Feldt föra fram? De alternativen skall jag seriöst pröva. Men jag har nämnt två, som kan få verklig effekt. De vägarna tycks Kjell-Olof Feldt inte vara beredd att följa.

Sedan till räntan. Jag instämmer alltså i att det är ett par områden där ansvariga politiker bör vara försiktiga med att yttra sig. Man erinrar sig en eller annan tidpunkt under 1970-talet då Kjell-Olof Feldt och andra satt i regeringsposition och någon oppositionspolitiker vågade ta ordet ränta eller växelkurser i sin mun. Man fick då höra hur oansvarig och oförsiktig man var och hur föga omsorg om landets ekonomi man hade. Jag var därför återhållsam med att kommentera räntesituationen. På det här området tror jag att statsråd och andra ansvariga politiker skall låta debatten i första hand föras av ekonomer och att politikerna skall besluta. Vi beslutade också inom riksbanken i juli att höja räntan – det fanns fog för att göra det – och så kom då, under de följande veckorna i augusti och september, en rad räntehöjningar i andra länder som gjorde det nödvändigt att än en gång höja räntan i Sverige. Jag vill försäkra att det inte var för att rädda borgerliga röster utan att det var av omsorg om svensk ekonomi som vi försökte hantera ränte- och växelkurser samt valutareserver både före och efter valet. Kanske borde Kjell-Olof Feldt också yttra sig med litet större återhållsamhet och försiktighet om hanteringen under 1979. Kunskaperna i svensk historia har visserligen möjligen förtunnats något under gångna år, men det är dock bara tre år som gått sedan 1976. Så sent som fram till 1976 års val hade vi ju en socialdemokratisk regering, och då hade vi problem med vår valuta. Vi hade en betydande minskning av vår valutareserv, som då kom ner i 10 miljarder, medan den nu före valet låg på ca 17 miljarder. Också då hade vi en debatt om var räntenivån borde ligga. Det blev ingen räntehöjning före valet. Den kom ett tiotal dagar efter valet – under expeditionsregeringens tid – då räntan i Sverige höjdes med 2 %. Jag gissar att det inte var av politiska skäl som man sköt på räntehöjningen 1976, utan att det självfallet var av goda sakliga skäl.

Ett par ord om skattepolitiken också.

Vi betraktar inflationsskyddet som en betydelsefull del av vårt inkomstskattesystem. Den delen vill vi slå vakt om. Självfallet kan man resonera om den bästa tekniska konstruktionen av ett inflationsskydd – och där är jag till fullo mottaglig för alla synpunkter. Däremot är inflationsskyddet betydelsefullt för alla inkomsttagare, eftersom vad riksdagen då beslutar om är de reella förändringarna. Arbetsmarknadens organisationer vet vad de har att förhandla om. Då Kjell-Olof Feldt säger att det fanns en kritik från löntagarhåll mot inflationsskyddet visar det att han har en otillräcklig överblick över det svenska organisationsväsendet. Flera av löntagarorganisationerna betraktar nämligen inflationsskyddet som en betydelsefull del av vårt inkomstskattesystem – precis som vi gör – och vill slå vakt om denna del, och liksom vi betraktar de inflationsskyddet som en av de mest väsentliga reformerna på skatteområdet under de gångna åren. Därför går vi till de här förhandlingarna med vilja att bevara det inslaget, men också med en vilja att lyssna till förslag till förändringar av skatteskalorna. Vi skall lyssna till sådana förslag i konstruktiv anda.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Jag blir litet bekymrad när jag lyssnar till Ingemar Mundebo. Han försöker egentligen undvika de principiella problem som vi ändå måste försöka hitta en lösning på. Han talade om att det var problem med prognoser, att det var ljusa inslag och mörka inslag. Men här gäller det någonting mycket konkret. Pågick det ett valutautflöde, behövde åtgärder vidtas? Det förnekade Ingemar Mundebo.

Han säger att det gick likadant till 1976. Då höjdes räntan också en ganska kort tid efter valet. Får jag påminna om att vad som då inträffade var en internationell valutaoro, som med ett slag ändrade förutsättningarna också för den svenska valutan, som vi fick lov att devalvera.

Men om det nu fanns goda sakliga skäl för det här dröjsmålet med räntehöjningen – vilka var då dessa? Vad var skälen till att vänta till den 26 september, när problemen på valutaområdet otvivelaktigt hade funnits hela sommaren?

Jag hoppas att Ingemar Mundebo förstår att det är allvarligt att manipulera människor. Det är allvarligt att förlita sig på människors korta minne. Konsekvenserna av detta kommer vi alla i det här huset att få lida av, om människor upplever det så att de var manipulerade och att de förespeglingar som hade getts om en ganska bekymmersfri framtid i ett slag visar sig vara oriktiga.

Ingemar Mundebo tillhör den typ av ministrar som från den här talarstolen ständigt begär konstruktiva förslag. Det är kanske ett uttryck för hans naturliga ödmjukhet. Men jag måste erinra om att regeringens egentliga uppgift är att regera, att själv lägga fram konstruktiva förslag. Det hindrar inte att man kan be andra att hjälpa till, men det är Ingemar Mundebos enda bidrag till debatten i dag. Han talar om de stora och svåra problemen. Han avvisar drastiska förändringar av samhället, han avvisar höjda skatter, och

han talar om större återhållsamhet med offentliga utgifter. Detta sista sker i ett allmänt tungomålstalande – på vissa områden skall man kunna spara, och vissa sektorer skall kunna hållas tillbaka.

Vi frågar oss snart allesammans i den här riksdagen: Vad är det för områden och sektorer där regeringen vet att det i dag går att spara? Det vore enkelt att få i gång en mera konstruktiv debatt, om man gav ett besked om vad det är man har i kikaren.

Låg mig återkomma till en fråga som jag ställde tidigare. Inser inte Ingemar Mundebo att kritiken mot indexregleringen kommer att bli ganska besvärande, bl. a. när folk upptäcker hur kompensationen för oljeprisstegringarna kommer att fördelas, den kompensation som Ingemar Mundebo säger att folk egentligen inte skall ha men som han ändå är beredd att dela ut via indexregleringen?

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Kjell-Olof Feldt säger: Får jag påminna om att det var en internationell valutaoro 1976 och att detta var bakgrunden till handlandet då.

Ja, får jag för min del påminna om att det var en internationell valutaoro också sommaren 1979 – en rätt besvärlig valutaoro som har påverkat valutakurser och ekonomi i många av de stora industriländerna, med långt besvärligare verkningar än de som vi har mött här i Sverige.

Det var bl. a. mot denna bakgrund som riksbanken i juli höjde den svenska räntenivån, och jag kan inte påminna mig att det i den allmänna debatten under våren och sommaren, fram till några veckor före valet, fördes fram förslag från socialdemokratin om ytterligare höjda räntenivåer. Visserligen är överläggningarna i riksbanksfullmäktige interna, men jag skulle föreställa mig att om det hade förts fram förslag inom fullmäktige om ytterligare räntehöjningar, så hade vi på ett eller annat sätt fått höra talas om de där förslagen och kunnat resonera om dem.

Nu skall man kanske också i all stillsamhet påminna om att räntehöjningar var nödvändiga, och vi fick ta dem. Men de har ju inte bara fördelar, och man kan ha anledning att tveka ett tag innan man beslutar om dem, för de får ju effekter på prisnivåerna inom ett land, och vi hade också en omsorg om och ett ansvar för att få en så lugn prisutveckling som möjligt.

Nu nämnde jag ett antal förslag som skulle påverka den svenska ekonomin och påverka våra balansproblem. Jag nämnde att vägen till en bättre bytesbalans kan gå via ett bevarande av industrins konkurrenskraft och ett minskat oljeberoende. Jag nämnde ett par konkreta förslag på de här områdena. Kjell-Olof Feldt avvisade dem. Han har inte sagt vad han vill göra i stället.

Det betyder att om man inte gör något annat i stället kommer vi att få behålla besvärliga bytesbalansunderskott. Vi kommer att få växande bytesbalansunderskott, och jag skulle tycka att det vore bra om kritiken av bytesbalansunderskotten kunde kombineras med förslag om att minska dem – inte förslag om att öka dem, för det är ju det som blir följden av en ny hög

skatt på vår produktion, som försvagar vår industris konkurrenskraft och som försvårar våra möjligheter att få en bra avtalsuppgörelse.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Ja, sanningen kryper så småningom fram, även om det sker bitvis.

Det rådde en internationell valutaoro 1979 – det påminner Ingemar Mundebo om. Ja visst, det var ju det vi sade, att räntenivån utomlands steg snabbt och att läget för valutareserven och valutautflödet både i augusti och i september var klart oroande. Men det var ju det Ingemar Mundebo förnekade. Jag har hur många dokument som helst där han säger att det inte fanns några problem alls på valutaområdet.

När riksbanken sedan motiverar räntehöjningen med 1 % – och det är där jag menar att manipulationen blir så uppenbar – har riksbanken ingen annan motivering att komma med än att höjningen genomfördes för att bromsa och begränsa valutautflödet. Det var också den motivering som gavs. Det är tydligen så att Ingemar Mundebo inte riktigt inser det här problemets allvar.

Sedan må det ursäktas mig om jag inte blir alltför imponerad av att de två stora bedrifter som regeringen tänkt begå är att bevara industrins konkurrenskraft och minska oljeberoendet. Alla vill vi bevara industrins konkurrenskraft och förstärka den, om det går. Men den fråga som ingen av oss har något entydigt svar på är: Klarar vi en rimlig avtalsuppgörelse 1980? Klarar vi att hålla inflationen på en sådan nivå att industrins konkurrenskraft inte allvarligt försvagas? Där kommer vi till diskussionen om produktionsfaktorsskatten, som vi anser är ett bidrag till en stabilisering av ekonomin men som Ingemar Mundebo hävdar och alltid har hävdat bara kommer att försvaga den. Det skall dock inte belastas oss att vi inte försökt föra en konstruktiv debatt. Socialdemokraterna var det enda parti som tog på sig ansvaret och obehaget i valrörelsen att faktiskt diskutera en mer omfattande skattepolitisk åtgärd både för att hålla nere inflationen och för att förbättra budgetbalansen.

Höjda energiskatter lär väl regeringen komma med förslag om. Men jag tror att Ingemar Mundebo skall vara försiktig med att utmåla deras välsignelsebringande verkningar på vår bytesbalans, därför att om det genom höjda energiskatter sparas olja och därmed sådana utgifter har folk i stället pengar till att öka sin konsumtion och annan import från utlandet. Konjunkturinstitutets prognos för 1980 visar att trots att man där räknar med höjda energiskatter ökar bytesbalansens underskott med 3,5 miljarder kronor. Så bra var det med energiskattens välsignelser för vår bytesbalans.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Ja, visst ökar bytesbalansens underskott. Det är ju en följd av att oljenotan under det här året stiger med 9 miljarder. Varken Kjell-Olof Feldt eller jag har något recept för att undvika det tryck på bytesbalansen som dessa 9 miljarder i den stigande oljenotan för med sig. Den räkningen skrivs

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

nämligen ut av krafter utanför vårt land, och obcroende av vilket parti eller vilka partier som sitter i regeringen har vi att betala den. Vi kan medverka till att minska de kostnaderna genom att minska vårt oljeberoende. Där måste vi använda oss av alla metoder som vi känner till: att spara, att stimulera till eller tvinga fram andra alternativ och att också – som så många andra länder gör – använda oss av skatteinstrumentet. Det har ingalunda bara fördelar utan också en rad av problem, men det kan vara *ett* sätt att se till att trycket på bytesbalansen inte blir så stort som det eljest skulle bli.

Sedan bara ytterligare en kommentar. Sanningen kryper så småningom fram, sade Kjell-Olof Feldt. Ja, men den tycks krypa väldigt långsamt till Kjell-Olof Feldt. Vi redovisar ju varje vecka vilka förändringar som sker i den svenska valutareserven. Den statistiken finns tillgänglig. Man kan alltså följa vecka för vecka vad som kommer in och vad som går ut och hur mycket som finns i svensk valutarreserv. Det finns ingen anledning att dölja detta, och ingen har heller gjort det. Det redovisas som sagt varje vecka och är ett underlag för den politiska debatten och de politiska besluten.

När det gäller räntenivåerna så sänder vi ju t. o. m. dag för dag ut uppgifter om vilka förändringar som sker. Den sanningen redovisade vi också under de debatter som fördes före valet. Om den sanningen nu kryper fram också till alla debattörerna betraktar jag det som en stor fördel.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Det har tidigare i dag talats mycket om budgetunderskott. Självfallet ger förra årets budgetunderskott på 38 miljarder och innevarande års beräknade underskott på 50 miljarder anledning till oro. Men att höja beskattningen för att minska detta underskott är en utväg som uppenbarligen allt färre tror på. Skattetrycket har nu utan tvivel nått en sådan nivå att ytterligare höjningar, som ju socialdemokraterna ständigt förfäktar, ofelbart kommer att öka de negativa effekterna på samhällsekonomin och statsfinanserna.

Ökade skattepålagor, baserade på annat än rent konjunkturpolitiska bedömningar, kommer knappast att ge ökade inkomster för staten utan snarare en minskning, med tanke på alla de minusfaktorer som är alltför väl kända för att här behöva upprepas. Under en lång tid var vi moderater ganska ensamma om att hävda att sänkta skatter, i stället för att minska statens inkomster tvärtom ökar dem genom stärkt arbetsmotivation såväl för anställda som för företagare. Vårt budskap härvidlag har långt om länge fått en avsevärd genomslagskraft genom den åskådningsundervisning som svenska folket fått av Linjeflyg och SJ. Som bekant har dessa företags lågprissatsning väsentligt ökat passagerarunderlaget, med ett betydligt förbättrat ekonomiskt resultat som följd.

Det har i kammaren tidigare i dag från socialdemokratiskt håll hävdats att exemplet Linjeflyg–Jan Carlzon har fallit platt till marken, därför att Jan Carlzon två dagar efter valet aviserade höjda flygpriser. Detta är inte riktigt. En begärd prishöjning, som i sin tur beror på ökade drivmedelspriser, avsåg inte lågpristurerna utan dem som betalades med fullt pris. Exemplet Linjeflyg

är alltså fortfarande relevant.

I början av september i år publicerades en Sifundersökning som gällde den fråga som jag här tagit upp, och resultatet var verkligen ganska intressant. I stort sett varannan svensk ansåg enligt denna undersökning att staten skulle få in lika mycket skatteinkomster som i dag om marginalsikten sänktes, genom att folk skulle arbeta mer och därmed tjäna mer. Det är anmärkningsvärt att inte mindre än var tredje socialdemokrat tyckte att påståendet var riktigt.

Betydligt färre, eller 37 % av samtliga tillfrågade, trodde att påståendet var fel.

Den kommunala expansionen är i högsta grad oroande för samhällsbalansen. Enligt konjunkturinstitutets i går publicerade höstrapport skulle den kommunala konsumtionen för innevarande år öka med inte mindre än 5,4 % mot de 3 % som hade överenskommit mellan staten å ena sidan och de två kommunförbunden å den andra. Det är förvisso inte med någon större glädje man kan konstatera att de moderata farhågorna från i våras när det gäller svårigheterna att komma till rätta med en alltför hög kommunal expansion slagit in.

Nu har kommunerna och landstingen haft ganska gott om pengar, så volymökningen kommer knappast att resultera i några mer omfattande skattechöjningar för nästa år. Men det ger ändå anledning att åter aktualisera det moderata förslaget om rådgivande kommunala folkomröstningar i det fall en kommun vill höja utdebiteringen.

Vårt förslag har inte vunnit gehör bland de andra partierna, vilket naturligtvis är beklagligt. Om ett halvt år skall vi folkomrösta om den ytterst komplicerade kärnkraften, en omröstning som kommer att ställa mycket stora krav på den enskilde väljaren att kunna utvärdera alla de faktorer som måste ligga till grund för ett ställningstagande. Kärnkraftsfrågan anses tydligen inte svårare än att man kan folkomrösta om den, medan en kommuninvånare inte betros med ansvaret att i en rådgivande kommunal omröstning säga ifrån om han eller hon vill acceptera en skattechöjning på, säg, 50 öre för att få den eller den förbättrade servicen.

Den gamla trepartiregeringen gjorde mycket för att förbättra Sveriges ekonomi och konkurrenskraft genom att sänka statsskatten, indexreglera skatteskalorna och slopa den allmänna arbetsgivaravgiften.

Det är bra att en ny trepartiregering nu får möjlighet att fullfölja den politiken, där en ökad köpkraft genom en fortsatt skattesänkning måste paras med ett höjt hushållssparande för att minska importen och hålla inflationen i schack.

Härmed är jag inne på sparandet och tänker nu ta upp en fråga, som de flesta riksdagsledamöter ganska nyligen varit i kontakt med, nämligen inställningen till aktiesparandet.

I somras gick som bekant aktiespararna – i runt tal var tionde svensk spara i aktier – genom sin organisation ut med en enkät till 357 dåvarande och eventuellt blivande riksdagsledamöter. Svarsprocenten blev så pass hygglig som 68.

Det ställdes sex frågor om aktiesparandet, varav några kan vara av intresse att här redovisa. Den första gällde om aktiesparandet var positivt för vårt lands näringsliv. Inte mindre än 85 % instämde helt och 14 % med tvekan i detta, och blott en enda procent tyckte att aktiesparandet var något negativt. I rättvisans namn skall dock tilläggas att bland dem som inte ville svara på frågorna fanns det säkerligen en majoritet av negativa till aktiesparandet. Det är också att märka att utfrågningen i motsats till många andra undersökningar var helt öppen och att de svarande figureerade med namn och foto i publikationen.

Beträffande aktievinstbeskattningen svarade inte mindre än 99 % att aktierna skattemässigt borde behandlas minst lika bra som premieobligationer. Dessa obligationer beskattas nu med högst 20 %, medan utdelningen på aktier utsätts för en dubbel beskattning, först inom företaget med ungefär 50 % och sedan hos aktiespararen, eller kapitalägaren som socialdemokraterna brukar säga, med kanske 60 till 85 %.

Detta är naturligtvis djupt otillfredsställande, och det negativa förstärks av att eventuella vinster på aktier kan nå samma höga beskattningseffekt som utdelningen, i den mån företagen kan ge någon utdelning, medan den som till äventyrs vinner pengar på hästkapplöpningar eller lotteri kommer undan med 30 % i skatt.

Med vårt onutrala skattesystem finns dels risk för att pengar försvinner ur landet, dels risk för att kapitalet söker sig till investeringsområden, där nyttan ur samhällsekonomisk synpunkt är minst. Som exempel härpå kan nämnas investeringar i frimärken, konst och ädla stenar.

Illärogenom minskar intresset för aktier, och på så sätt fördyras och försvåras näringslivets nödvändiga kapitalförsörjning. Även om näringslivets kapitalanskaffning i huvudsak sker inom företagen eller genom lån och i mindre utsträckning genom emittering av aktier, är det utomordentligt betydelsefullt att aktiesparandet som sparform inte diskrimineras.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att en majoritet av riksdagens ledamöter, och en ganska så stor majoritet dessutom, är positiv till att förbättra aktiesparandets villkor. Några förbättringar och förslag till förbättringar har i år kunnat noteras. Det har exempelvis skett en uppmjukning av de s. k. Anellreglerna, så att nyemissionen blivit något attraktivare för företagen.

Dåvarande ekonomiministern aviserade i våras att han skulle låta utreda frågan om den nuvarande destruktiva dubbelbeskattningen av företagets vinster och föreslår också i kapitalmarknadspropositionen att fondstämpeln vid handeln med aktier avskaffas.

Detta är i och för sig tacknämligt, men enligt min mening inte till fyllest för att åstadkomma en nödvändig aktivering av hela aktiemarknaden. Även om det inte borde vara behövt vill jag gärna understryka, att när jag nu talar för bättre villkor för aktiesparandet, så gör jag det i den fasta övertygelsen att det är nödvändigt för vårt framåtskridande att ha en väl fungerande aktiemarknad och inte för att öka vinsterna för dem som har råd och möjlighet att spara i aktier. De är visserligen inte så få. Man räknar med att tre fjärdedels miljoner

människor i vårt land sparar i aktier.

Den negativa syn på aktiesparandet som f. n. råder har också kommit till uttryck i den mindre lyckade utvecklingen inom skattefondsparandet som startade för ett drygt år sedan.

Inom departementet hade man räknat med att skattefondsparandet skulle uppgå till ca 400 milj. kr. om året, men enligt uppgift har det under de första tolv månaderna sparats mindre än 150 milj. kr. Av det totala sparandet enligt den nya lagen är mindre än 10 % aktiesparande. En av de grundläggande orsakerna härtill är säkerligen att sparandet är bundet på fem år med all den osäkerhet som är förknippad med utvecklingen på aktiemarknaden. Sänkta aktiekurser kan ju snabbt neutralisera de i övrigt gynnsamma sparvillkoren. Spararen har med nuvarande regler inte möjlighet att gå ur under femårsperioden med bibehållna skattelättnader och heller inte att under perioden gå över från den ena sparformen till den andra. En fri övergångsrätt mellan skattefondsparande och det övriga lönesparandet skulle eliminera denna olägenhet.

Det är min förhoppning att det som skrivits i regeringsförklaringen om att åtgärder kommer att föreslås för att öka det enskilda sparandet också kommer att innehålla något av vad jag här har fört fram.

Med tanke på den positiva inställningen till aktiesparandet, som den enkät som jag tidigare redogjort för gav vid handen, finns det anledning att hysa den förhoppningen att det skall vara möjligt att uppnå politisk enighet här i kammaren om bättre villkor för aktiesparandet.

INGVAR SVANBERG (s):

Fru talman! Det har talats mycket om val och valresultat här i debatten och om vem som egentligen vann valet. Jag skall inte så mycket gå in i den debatten utan ta upp valresultatet ur en helt annan synvinkel och lägga några synpunkter på det.

I de s. k. skogslänen gjorde arbetarrörelsen mycket stora framryckningar i valet. I Norrbotten t. ex. ökade socialdemokraterna sin röstandel, som redan 1976 var mycket hög, med ytterligare nära 2 %, och den är nu uppe i ca 55,5 %, medan de borgerliga partierna tillsammans endast fick 30 %. I hela norra Sverige är tendensen likartad, även om siffrorna inte är riktigt så höga som i Norrbotten. Måste det inte kännas som en svidande örfil för borgerligheten och särskilt centern att på detta sätt bli betygsatt? I norra Sverige, där sysselsättningsproblemen och de ekonomiska problemen är mycket svåra, underkänner väljarna borgerlighetens politik, och allra hårdast underkänner man den i Norrbotten, där problemen varit och är allra störst.

Norrbotten har nu under flera årtionden levt med nästan ständiga sysselsättningsproblem och som följd därav stark utflyttning. Det privata näringslivet har aldrig i modern tid intresserat sig för Norrbotten annat än som råvaruleverantör. Samhället har i stället fått gå in och söka avhjälpa de värsta problemen, och på så sätt har de statliga företag som i dag betyder så mycket kommit till.

Under 1960-talet insåg statsmakterna att något särskilt måste göras för Norrland och en del andra perifera områden, och efter grundliga utredningar kom så beslutet om ett lokaliseringspolitiskt stöd. Detta gav Norrbotten några tusen nya jobb under åren 1965–1969, men då nedgången i de befintliga näringarna bara ökade blev resultatet att utflyttningen fortsatte. Redan 1970 var därför socialdemokratin färdig att satsa offensivt även på en annan väg att utveckla Norrbotten.

Under åren 1970–1976 investerades i de statliga företagen i länet fyra fem miljarder kronor, och detta skapade över 4 000 nya jobb vid dessa industrier. Påverkan på andra sektorer av näringslivet gav betydligt fler jobb. Totalt kan man säga att ca 10 000 nya jobb tillkom under dessa år. Utflyttningen byttes i en folkökning, och optimismen återvände. Nu såg man en ljusare framtid skymta vid horisonten. Dessutom beslöt riksdagen att bygga Stålverk 80 och projekteringen sattes i gång.

Där stod man när borgerligheten övertog regeringsansvaret 1976. Under de gångna tre åren har mycket hänt. Den positiva utvecklingen har bytts i stark tillbakagång. NJA:s utlovade 2 300 nya jobb har bytts i en minskning med ca 1 000. LKAB har genom flerårigt anställningsstopp skurit ner sitt antal anställda kraftigt. ASSI hotar öka arbetslösheten med ytterligare 400 personer. Småindustrin har tappat mer än 1 000 jobb, bl. a. beroende på den starka tillbakagången vid storindustrin. Länet har i dag bortåt 25 000 personer i arbetsför ålder utanför den ordinarie produktionen. Genom att basindustrierna på flera håll tillämpar anställningsstopp och s. k. naturlig avgång drabbas ungdomen särskilt hårt. För dem finns inga jobb att få.

De borgerliga har – samtidigt med att de låtit flera tusen industrijobb försvinna – satsat på en väldig ökning av beredskapsarbeten, utbildning, omskolning m. m. Deras offensiva satsningar har främst bestått av Norrbottendelegationen, som dock med den medelstillelning den haft inte har kunnat göra annat än mycket begränsade insatser, men även dessa är naturligtvis värdefulla. Därjämte har man skapat en fond, kallad Regioninvest, vilket kanske är den värdefullaste satsningen. Men att skapa livskraftiga småindustrier samtidigt som basindustrierna dras ner är en närmast hopplös uppgift.

Mot bakgrund av vad jag här sagt borde det inte vara svårt att inse varför borgarna förlorade valet i Norrbotten.

Men det finns ytterligare förklaringar. För norrbottningen ter sig framtiden mörk. Ytterst få ungdomar kan få jobb i länet. Det finns ingen långsiktig utveckling. Det mesta hålls bara i gång tills vidare. Framtiden vågar man inte tro på.

Vad Norrbotten behöver är en målmedveten, planerad satsning på länets storindustrier – basindustrierna – för att de skall kunna byggas ut och utvecklas. Först när så sker kommer även andra näringar att våga tro på framtiden och satsa på utveckling. Men de stora basindustrierna är nästan alla statsägda, och när det gäller dessa företags vidareutveckling misstror norrbottningen de borgerliga av bitter erfarenhet.

Man vet att det endast är arbetarrörelsen, som helhjärtat ställt upp för dessa

industriers tillkomst. Under årens lopp har socialdemokraterna fått föra en hård kamp mot än den ena, än den andra borgerliga konstellationen, för att få igenom beslut om dessa industriers utveckling. Och ända fram till i dag upplever man att de borgerliga som grupp inte är att lita på här på grund av ideologiska skäl. Ännu i våras fällde de borgerliga förslaget om ett mediumvalsverk i Luleå och satte i stället till en låtsasutredning.

Denna inställning till länets storindustrier är en bit av förklaringen till socialdemokraternas framgångar i valet i norr. Norrbottningen litar på socialdemokratin av erfarenhet och har funnit av många besvikelser att borgarna kan han inte lita till. Det är helt enkelt en förtroendefråga.

Och nu bara växer problemen under den nya borgerliga högerregeringen. Nu översvämmas länet av "värvare" från storindustrin söderut, som vill ta hand om den norrbottniska arbetskraften. När de borgerliga skall finansiera sina skattesänkningar för välsituerade, då får norrbottningarna förtroendet att bidra särskilt mycket genom att höjningen av bensin- och oljepriserna ju drabbar Norrlandsläna särskilt hårt. Och SAS/Linjeflyg tar efter det höga föredömet och höjer sina biljettpriser särskilt mycket – även procentuellt sett – på långlinjerna till Norrland.

Häromdagen kunde tidningarna meddela, att nu vill myndigheterna underlätta för företagen söderut att få ner fullgod arbetskraft från Norrland genom att flyttbidragen fördubblas eller också görs skattefria. TV-Rapport berättade häromkvällen om regeringens etableringsdelegation, som arbetat i tre år i samverkan med 200 företag för att flytta ut sysselsättning till orter utanför storstadsregionerna men som inte lyckats flytta ut ett enda jobb, inte lyckats skapa en enda nyetablering inom de aktuella områdena.

Under tiden har industrin investerat 13 miljarder kronor, till stor del utomlands. Detta ställer de borgerligas vilja och förmåga att påverka det privata näringslivet till en vettig etableringspolitik i blyxtbelysning. Med en borgerlig politik går Norrland och särskilt Norrbotten en dystert framtid till mötes.

Den regionalpolitiska enheten vid länsstyrelsen i Luleå har nyligen publicerat en utredning, som visar att om den nuvarande närings- och lokaliseringpolitiken får fortsätta, så kommer Norrbotten att förlora ytterligare 8 000–9 000 jobb under de närmaste åren. Detta får inte bara bli en statistisk uppgift som flimrar förbi på tidningssidorna. Det måste väcka oss att inse att här är det fråga om en landsdelskatastrof av enorm omfattning om inte politikerna tar sitt ansvar.

Men kommer borgerligheten att ta det ansvaret och göra några kraftfulla insatser? Den strida strömmen av vinstmiljoner från vattenkraftsproduktionen i Norrbotten ser man med välbehag strömma in i statskassan via Vattenfall. Och en lika strid ström av fullgod arbetskraft från Norrland söderut till industrin där ser man med samma välbehag, men därmed tycks det få räcka.

I norr börjar nu pessimismen och hopplösheten övergå i förbittring och vrede över politiker och industrimän som inte vill åstadkomma någon förändring, inte vill skapa någon rättvisa utan bara låter allt gå vind för våg i

väntan på de fria krafter som norrbottningen av sekellång erfarenhet vet inte bringar honom något gott. Det måste bli någon ändring och inte bara en passiv färd mot katastrofen.

Vi socialdemokrater kommer att fortsätta att slåss för en utveckling av näringslivet i Norrbotten. Vi ser en utbyggnad av basindustrierna som den mest angelägna åtgärden. Även för utvecklingen av den mindre industrin utgör basindustriernas utbyggnad en förutsättning. Eftersom dessa industrier oftast är statliga bör en sådan utbyggnad vara möjlig tämligen snart, om bara den politiska viljan finns. Statsföretag måste av regeringen användas som ett offensivt organ för att skapa ny sysselsättning, bl. a. genom ökad vidareförädling.

SSAB/Luleåverken bör därför med det snaraste sätta i gång med den utbyggnad av mediumvalsverk m. m. som i våras föreslogs i riksdagen. Målsättningen måste vara att bolaget inom en nära framtid skall öka sitt antal anställda enligt tidigare riksdagsbeslut.

LKAB måste ges resurser att snarast öka kulsinterproduktionen, höja effektiviteten, ta upp brytning av kopparmalm i Viscaria och bryta bl. a. legeringsmetaller i Arjeplog. Så snart som möjligt bör också brytning komma till stånd i Jokkmokk och övre Tornedalen av flera olika malmer och mineraler.

ASSI måste omgående besluta sig för att behålla boardproduktionen i Piteå och fullfölja utbyggnaden i Karlsborg med en vidareförädlingsenhet. Sker inte detta, kommer 200 anställda vid vardera fabrikerna att bli arbetslösa. Snar projektering för vidareförädling vid ASSI:s tre företagsenheter i Norrbotten måste ske.

En mängd övriga åtgärder, som t. ex. förbättrad skogsvård, en förbättring av fraktstödet, en kraftfull satsning på att utveckla småindustrin, ett snabbt fullföljande av den utredning om industriell verksamhet i Jokkmokk som riksdagen beslöt om i våras och mycket annat måste komma till. De åtgärder vid de statliga företagen som jag särskilt nämnt är dock av sådan karaktär att de är att betrakta som grundläggande för att förhindra den länskatastrof som eljest är på väg. Och de utgör en garanti för att övriga åtgärder undan för undan kommer till. Vore det inte rimligt att denna jämviktsriksdag tog det ansvar och visade den vilja som behövs? Om så inte sker, blir situationen i Norrbotten ganska snart ohållbar.

Men den första förutsättningen för detta Norrbottensprogram, liksom för utveckling över huvud taget i landet, är att vi får en ekonomisk politik som syftar till stabilitet och rimlig och rättvis fördelning av de bördor som väntar oss alla. Det krävs en regering som är beredd till en planmässig hushållning med både materiella och mänskliga resurser. Kommer vi att få en sådan utveckling? Norrbottningar och andra väntar med stigande otålighet på att politikerna skall ägna sig åt handling och inte bara åt ord.

I detta anförande instämde Curt Boström, Kerstin Nilsson och Frida Berglund (samtliga s).

På förslag av förste vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 6 Anmälades och bordlades

Skrivelse

1979/80:23 med redogörelse för förhandlingar om tillägg till avtal mellan staten och Kockums AB

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Anmälan av
interpellationer*

§ 7 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 24 oktober

1979/80:40 av *Gullan Lindblad* (m) till arbetsmarknadsministern om bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft, m. m.:

Den värmländska arbetsmarknadssituationen är oroande. Ca 11 000 personer står i dag till arbetsmarknadens förfogande.

Anmärkningsvärt är dock att många företag inom verkstadsindustrin söker arbetskraft utan att få några sökande.

Flera värmländska företag upplever i dag en högkonjunktur och skulle kunna öka antalet anställda, bl. a. inom verkstadsindustrin. Det finns dock ingen utbildad arbetskraft.

Från länsarbetsnämndens och Verkstadsföreningens sida anser man att en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft borde kunna uppnås, om företagen i ökad utsträckning kunde skola in sin egen personal genom lärlingsutbildning. Man anser också att statsmakterna i sådant fall borde betala denna utbildning i nivå med vad en gymnasieplats kostar.

Den sneda arbetsmarknadssituationen med brist på arbetskraft inom vissa sektorer och arbetslöshet inom andra är likartad på flera håll i landet och har stort principiellt intresse.

Jag får därför anhålla om kammarens tillstånd att till arbetsmarknadsministern ställa följande frågor:

Vilka åtgärder har arbetsmarknadsministern företagit eller avser arbetsmarknadsministern att företa för att skapa bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft?

Avser arbetsmarknadsministern att föreslå ökad lärlingsutbildning inom företagen och förbättra företagets ekonomiska villkor härför?

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Meddelande
om frågor*

1979/80:41 av *Kerstin Ekman* (fp) till justitieministern om åtgärder mot kvinnomisshandel:

Kvinnomisshandel är ett av våra mer eller mindre väl dolda problem. Vi har nyligen genom massmedia blivit informerade om hur ofta det förekommer misshandel av kvinnor i hemmet. För socialt arbetande är detta ingen nyhet. De kommer ofta i kontakt med kvinnor som misshandlas i hemmet både fysiskt och psykiskt. Synbara skador blir följden, men rädslan och ångesten finns kvar då de synliga skadorna är borta. Många kvinnor har i den akuta situationen känt sig hotade till livet och påkallat polishjälp och anger då männen för misshandel.

Dagen efter tar kvinnan ofta tillbaka sin anmälan. Anledningen är rädsla för vedergällning. Är det försvarbart att samhället låter dessa brott passera opåtalade? Tänkbart vore att i de fall polisen är informerad om de svåra problemen allmänt åtal följde fastän brottet utförts i hemmet och inte kan rubriceras som grovt.

Vi strävar efter största möjliga rättssäkerhet i vårt land. Vi bör då inte vara tillfreds med den brist på rättssäkerhet som kvinnor drabbas av. Det måste därför vara vår plikt, för att skydda de mänskliga rättigheter vi anser skall gälla alla, att på alla sätt söka lösningar på detta problem.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till justitieministern få ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder anser statsrådet påkallade med anledning av den senaste tidens alarmerande uppgifter om kvinnomisshandel?
2. Anser statsrådet att det är möjligt att låta polisutredning efter anmälan om misshandel fortgå även om anmälan tas tillbaka?

§ 8 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 oktober

1979/80:65 av *Göran Persson* (s) till statsrådet Britt Mogård om utnyttjandet av s. k. anpassad studiegång i grundskolan:

Uppgifter i massmedia tyder på att möjligheten att vid särskilda behov låta elever få gå en s. k. anpassad studiegång kommit att utnyttjas i betydligt större utsträckning än vad som avsågs vid riksdagens beslut.

I en kommun redovisas i dagarna att var tionde elev går i anpassad studiegång, vilket i praktiken innebär att eleven utestängs från den grundskoleutbildning han har rätt till.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Britt Mogård:

Har statsrådet uppmärksammat uppgifterna om den anpassade studiegångens utbredning, och vilka åtgärder planeras för att förhindra ett uppenbart missbruk av den anpassade studiegången?

den 24 oktober

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

1979/80:66 av *Karl-Erik Häll* (s) till kommunikationsministern om planerad nedläggning av järnvägsstationen i Slagnäs:

*Meddelande
om frågor*

I regeringsdeklarationen utlovas en upprustning av inlandsbanan, och det är en åtgärd som hälsas med tillfredsställelse i Norrbotten. Tyvärr ser det ut som om ord och handling är helt skilda saker för regeringen, då det i stället nu pågår åtgärder som innebär en allvarlig avrustning av denna järnväg. Järnvägsstationen i Slagnäs skall enligt uppgift läggas ner, trots att där bl. a. pågår malmtransporter från Bolidens gruva i Laisvall.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Är nedläggningen av järnvägsstationen i Slagnäs förenlig med regeringsdeklarationens löfte om en upprustning av inlandsbanan?

1979/80:67 av *Eva Hjelmström* (vpk) till utbildningsministern om åtgärder för att förbättra standarden på kommunala bibliotek:

I takt med den kommersiella kulturens allt hänsynslösare exploatering av människorna, och då främst av barnen och ungdomarna, framstår en målmedveten kraftfull satsning på biblioteken som alltmer nödvändig. Biblioteken kan spela en stor roll för det sociala livet inom kommunerna. I dag varierar standarden kraftigt från kommun till kommun såväl vad gäller utbud som vad gäller öppethållande. Biblioteken kommer i framtiden också att få en ny roll genom mediateknikens utveckling. Under våren aviserade dåvarande folkpartiregeringen en biblioteksutredning. Någon sådan har ännu inte tillsatts och inte heller i regeringsförklaringen nämns en sådan utredning.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till utbildningsministern:

Vilka åtgärder avser utbildningsministern att vidta för att förbättra bibliotekens standard och för att möta de mycket stora krav som ställs och som i framtiden kommer att ställas på folkbiblioteken?

1979/80:68 av *Sune Johansson* (s) till industriministern om åtgärder för att förstärka sysselsättningen i Värmland:

1977 tillsatte den dåvarande trepartiregeringen en särskild delegation för Värmlands län, kallad *Värmlandsdelegationen*, som skulle ha till uppgift att arbeta fram sysselsättningsalternativ för att motverka den stora nedgång i sysselsättning som Värmlands län upplever. Värmlandsdelegationens mandattid utgår den 31 december 1979.

Delegationen har arbetat fram ett åtgärdsprogram för förstärkning av sysselsättningen i Värmland, vilket har redovisats för folkpartiregeringen. Delegationens förslag har hittills endast till en liten del tillgodosetts.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att till industriministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser den nuvarande regeringen att vidtaga i anledning av

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Meddelande
om frågor*

Värmlandsdelegationens redovisade förslag för förstärkning av sysselsättningen i Värmland?

1979/80:69 av *Sune Johansson* (s) till industriministern om sammansättningen av de regionala utvecklingsfondernas styrelser:

Frågan om de fackliga organisationernas och företagsorganisationernas rätt att utse representanter till de regionala utvecklingsfondernas styrelser var föremål för riksdagens behandling senast våren 1979, då riksdagen på förslag av näringsutskottet beslutade uttala i sak följande: De hittillsvarande erfarenheterna av systemet med av landstinget valda ledamöter i de regionala utvecklingsfondernas styrelser visar att de fackliga organisationerna och näringslivsorganisationerna inte har blivit företrädna på det sätt som den dåvarande regeringen och riksdagsmajoriteten väntade sig hösten 1977. Regeringen bör vidta åtgärder för vidgad rätt till representation för ovan angivna organisationer.

I troligt syfte att effektivisera här nämnda och av riksdagen beslutade uttalande har industridepartementet tillskrivit landstingskommunerna och crinrat om riksdagsbeslutet, och man har anfört att något hinder enligt kommunallagen icke skulle föreligga att till utvecklingsfondernas styrelser utse vissa ledamöter utan partipolitisk bindning, om den beslutande församlingen är villig att göra så.

I skrivelse till industridepartementet har Landstingsförbundet med åberopande av kommunallagens bestämmelser svarat att utan ändring i avtal och stadgar för resp. fond kan varken själva valet eller en ovillkorlig nomineringsrätt överflyttas på annan församling än landstinget (kommunfullmäktige) självt.

Det nyss anförda visar att det till styrelsevalen för utvecklingsfonderna för den närmaste mandatperioden 1980–1982 icke kommer att bli någon vidgad rätt för aktuella organisationer att utse styrelserepresentanter i utvecklingsfonderna.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att till industriministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser industriministern att vidta för att uppfylla riksdagens beslutade uttalande om vidgad rätt till representation i utvecklingsfondernas styrelser för fackliga organisationer och företagorganisationer?

1979/80:70 av *Thage Peterson* (s) till industriministern om sysselsättningen vid Böksholms bruk:

I en frågedebatt i riksdagen den 8 maj i år begärde jag besked om Böksholms bruks framtid. Den dåvarande industriministern försäkrade att något beslut om Böksholms bruk inte skulle fattas innan staten gått in och tillsammans med de anställda lagt fast en strukturplan.

Under sommaren har, trots industriministerns löfte, meddelats att bruket skall läggas ned. Beslutet har skapat stor förstämning i Böksholm. Brukets anställda och deras familjer drabbas hårt, liksom också bygden i stort.

Med anledning av det inträffade och regeringsskiftet vill jag fråga industriminister Åsling:

Avser industriministern att infria förre industriminister Huss åtagande i riksdagen angående Böksholms bruk?

Nr 17

Onsdagen den
24 oktober 1979

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 17.49.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert